חסידות · ספרי חסידות נוספים

מנחם ציון

רבי מנחם מנדל מרימנוב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מנחם ציון

רבי מנחם מנדל מרימנוב

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מנחם-ציון/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרשת בראשית 4
פרשת ויצא 8
פרשת בא 13
פרשת בשלח 17
פרשת כי תשא 39
פרשת ויקהל 41
פרשת פקודי 42
ארבע פרשיות 45
שבת הגדול 46
פסח 48
הגדה 50
ליל יו"ט שני 54
פרשת שמיני 63
פרשת מצורע 67
פרשת קדושים 71
פרשת אמור 73
פרשת בלק 76
פרשת תצא 76
פרשת נצבים 77
ראש השנה 78
יום ב דר"ה 79
פרשת וילך 80
פרשת האזינו 84
ישעיה 86
ירמיה 89
תהלים 90
דרוש לתפלת ערבית 96
השמטות 96

פרשת בראשית

ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש וגו' אמרו חז"ל ברכו במן וקדשו במן להבין דבריהם נקדים מה שכבר דקדקנו עמ"ש ויאמרו בנ"י מן הוא כי לא ידעו מה הוא כי לפי משמעות הכתוב היה להמן איזה שם עצם רק הישראל שלא ידעו שמו העצם קראוהו מן וא"כ הדבר תמוה דלא אשתמיט בכולי קרא בכל התורה להזכיר את המן בשמו העצמי' עוד לדקדק שלשון מן שייך רק על דבר אישי ומלת מה מורה על דבר חפצי ואיך הרכיב שני הלשונות על המן שהוא דבר חפצי אמנם כן ידוע ומפורסם כי עיקר כוונת הבורא בבריאת שמים וארץ ותולדותיהן היה סוף המעשה אשר עשה את האדם לנפש חיה וכבר נתקשו המפרשים על אמרו נעשה אדם בלשון רבים והפליגו בזה באמרם שמשה רבינו בעצמו משכתב התורה מפי השי"ת הקשה לשאול למה אתה נותן יד לפושעים ופתחון פה למינים ויהיה להם מקום לטעות והשיב לו הקב"ה מה איכפת לך מאחר שאנכי מצוך לכתוב ישרים דרכי ה' כלם מתאימות ללמוד מהם עצות טובות ודרך הקודש ומה לנו לשוטים שיקלקלו ופושעים יכשלו ואות אחת מן התורה לא יעקר אשר הוא מורה דרך טוב ונכון למוצאי דעת הנה כי כן אחוה דעי בכוונת דבור זה ועצה טובה הנמשכת ממנו. והוא שישעיה הנביא אמר אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך כי בדבר ה' שמים נעשו וכל הנבראים נתהוו מרוח פיו ודבורו של מקום אמת נכון הדבר שאי אפשר בכח האדם להשיג איך שייך אצלו ית"ש דבור שהמלאכים הם שכלים נפרדים וכשהשכל נפרד נמשך אל האדם יש בו בחינת דיבור ועד עתה עדיין לא זכינו להיות לנו הדבור בשלימותו זולת משה רבינו ע"ה רק שאנחנו מקוים כי יערה עלינו רוח ממרו' מעט מעט אחת לאחת עד שישתלם אצלינו הדבור בשלימות ואולם עתה אנחנו ערלי שפתים ואין בכחינו להשיג פנימיות גילוי קדושתו כמו שא"א להתלמיד להשיג פנימיות מרבו רק מה שמתגלה אליו כפי דבורו. וע"כ נאמר במשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים שהתגלותו נמשך מפנימיות קדושתו לפנימיות משה והגם כי קצר מצע שכלנו לדעת עד מה. רק עלינו לשום לב להתבונן בגדולותיו ונוראותיו ונפלאותיו המתגלים אלינו ע"י ברואיו אשר חכמתו הרבה והעצומה שצמצם בהם מתפרסמת על ידיהן ובזה נוכל להעלות הכל לבחינת הדבור דהיינו מן הדומם לצומח ואח"כ להחי עד נפש המדברת שפתי רננות יהלל פינו לשבח לפאר לשם קדשו ולסיבה זו הוטבע בנפש האדם שחיותו והתחברות נשמתו עם גופו מתחלת בריאתו עד כל ימי חלדו לא יעמוד בלתי מאכל מלבד משה רבינו עליו השלום שנתעלה כמלאכי מרום בעבור שע"י האכילה יתעלו כל הברואים וידיו תביאנה להחזירן לשורשן ולזה נאמר לאדה"ר

מכל עץ הגן אכל תאכל כפל המלות להורות שלא היתה כוונת הציווי רק על אכילה גשמיית אכן על מלת אכל אותו יהיה לכם לאכלה רצונו בזה בחינת הדבור וכמ"ש ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמינן לרוח ממללא להתוודע ולהגלות פרסום אלוקותו ודעת דרכו נחפוץ איך צמצם חכמתו בברואיו. והנה בצאתנו ממצרים אמנה גדולה היתה בעם עד שבכח האמונה ההיא הספיקו להם העוגות שהוציאו ממצרי' לס"א סעודות ואולם מחמת שהקב"ה רצה לנטלם לנשאם ולהעלותם למדריגה יתירה מזה נתן להם מאכל להחיות במדבר שלא נעשה באמצעות יד אדם כלל והוא המן שכולו רוחני ושכלי לחם מן השמים והנה לכל זה לא הוצרכו רק בימות החול כי אי אפשר להגיע לאמיתת בחינת הדבור עד יום השבת אבל בימות החול כל מעשיו הטובים ועסקיו המה רק בבחינת שמיעה ואינו רשאי להרחיב הדבור שלא ימשוך לדברים בטלים רק צריך להכין א"ע לקבל קדושת יום השבת ואז יוכל לדבר דברים טובים ונחומים כאות נפשו לפאר ליוצרו וכ"כ ביצירת האדם אחר כל בהמה וחיה עד קרוב ליום השבת שכבר עשה ה' הששת ימים ושמים וארץ כי לא נאמר בששת ימים רק ששת ימים עשה ה' ואז נברא האדם לרוח ממללא ומ"מ לא היה בו כח הדבור שאע"פ שהשי"ת דבר עמו אבל לא היה יכול להשיב כי עדיין לא היה שבת בעולם בעבור שבימות החול האדם רק בבחינת שמיעה להקשיב אזניו לדבר ה' המעורר את לבבו לעבודתו וביום השבת יפתח פיו בלתי לה' לבדו:

וזה"ש מן השמים השמיעך את קולו שעל ידי המן שהיה לחם מן השמים היה להם שמיעה להשיג בחינת הדבור בשבת ולזה אמרו ב"י מן הוא שהוא דבר הנשפע מלמעלה בחסד עליון שהדבור בלתי מושג לנו כי לא ידעו מה הוא שתיבת מה מורה על דבר שהוא חדש תחת השמש וע"כ נאמר בשבת ברכו במן וקדשו במן דלשון קדושה מורה על פרישות שבשבת היה מופרש לפי שכבר השיגו הדבור בהכנת כל השבוע (ואעפ"כ) (וע"כ) היה להם כפליים לתושיה. וזה"ש בס' יצירה המליך אות תי"ו בחן וגו' יצר בהם שבת בשנה ופה בנפש. והוא הדבר שדברנו כי כל הדבור יוצא באמצעות הך"ב אותיות מאל"ף עד תי"ו ובאל"ף הוא רק אחד ובשלימותו הוא אֶלף אבל בתי"ו יש ארבע מאות אלפים. לפי שא"א להגיע למדריגת הדבור בשלימותו לאמיתתו עד יום השבת. משא"כ בכל השבוע אין לו רק שמיעה להטות אזניו לדבר ה' ולא להמשיך בדבורים. ובזה כשישמור פיו ולשונו הוא ירא שמים ואמרו חז"ל כל מי שיש בו חן בידוע שהוא ירא שמים וזהו המליך אות תי"ו בחן וגו' מהם יסתעפו שבת ופה וכאמור:

בתורתו של רבי מאיר היה כתוב כתנות אור באל"ף והוא קושי ההבנה דאם נשתנה אות אחת בתורה הוא פסול ואסור לקרות בו ומה שפירש"י שעל הגליון היה כתוב אור

באל"ף גם זה יפלא כי אף על הגליון אסור לכתוב יתיר אות גם גופא דעובדא צריך ביאור כי האדם ואשתו תפרו להם עלה תאנה ויתיצבו כמו לבוש ולמה לא הניח להם הקב"ה אותו המלבוש הלא דבר הוא בכוונת הכתנות עור והענין הוא הגם אחרי שאדה"ר לא טוב עשה לבלתי השמר ממצו' בוראו עכ"ז רחמיו על כל מעשיו להמציא לנו עזר ותרופה לתקן העון אשר חטא בו והתיקון הוא האכילה אשר הוטבע בנפש האדם להעמיד חלקיו ולא יתפרדו ואין מאכל שאין בו שלש הויות שהם טעם ומראה וריח והמה מצורפים בנושא אחד וזה נקרא היכל כמו שעושין היכל לשמור כל הכלים שלא יתפזרו הנה והנה ויש היכל נהפוך מזה המה האוכלים למעדנים למלאות כריסם כמו הבהמות וגומלים לנפשם רעה שעושים לעצמם מלבוש יותר גשמי מהראשון הנקרא כתנות עור בעי"ן בעבור שבא מחיקור עין אשר יתורו אחרי לבבם ועיניהם להמרות עיני כבודו. לא כאלה חלק עבדי ה' כי אלקים חשבה לטובה שע"י המאכל יתעלו כל הברואים לבחינת מדבר ויחזרו העטרה ליושנה לתקן אשר עוות להתפשט מבגדים הצואים ולא ילבשו בושת עוד ובזה מהפכין העי"ן לאל"ף ולכל בני ישראל יהיה אור וזה היה כוונת ר' מאיר המאיר עיני חכמים בהלכה שכתב תורתו בכוונה עצומה להתגלות הקדושה ביתר שאת והכשר חכמה עד שבנקל היה להקורא משכיל על דבר להשיג טוב כוונתו בגילוי פומבי כאלו היה כתוב בפירוש כתנות אור. גם מצות ציצית הלזו שצונו יוצרנו מורה על זה כי הוא לשון הצצה וראייה להסיר מעבה מחשכי עיני הגשמיות ועינינו אל קדוש ישראל תראנה. וע"כ צריך להזהר מאוד במצוה זו שהיא שקול' כנגד כל המצות

בראשית ברא אלהים וגו' כל המפרשים נתקשו שלפי תיקון הלשון היה לו להכתב בראשונה. ובזה כתב כמה תירוצים ואחד מהם הוא בראשית ב' ראשית נקודה בהיכליה. ומה שנ"ל בביאור זה כי יש שבע אותיות כפולות בעבור שמקבלין דגש ורפה כמו הבי"ת כשהוא נדגשת שנותנין בה נקודה מרגישין במבטא אבל בלתי נקודה אי אפשר להבחין אם אומרים בי"ת או וא"ו ולזה נקראת בי"ת ראשית כי העולם נברא בשני קצוות. קצה האחד הוא תכלית כוונת הבריאה והם צדיקי עולם הקרובים אליו והקצה השני הוא אשר נשתלשלה הבריאה למטה בסתר המדריגות מעילה לעלול עד שנבראו כל הברואים וגם הם נבראו לצורך כי כל פעל ה' למענהו ועל הצדיקים אמונתו כי עליהם ירה אבן פנתו המה הדבקים בו לעבדו באמת ותמים וכל מגמת פניהם לחפש אחר האמת ולכך הם קיימים לעדי עד כי שקר אין לו רגלים וכמה שקרים שנתבדו בעולם ונאבדו ונתבטלו וזה הוא הקצה השני והמה ראשית המעשה כמו הבונה בית שתכלית כוונתו על הבית ומכין לעצמו עצים ואבנים והמה ראשית המעשה ואינם תוכן כוונתו כי גלי האבנים

נשקעין בארץ כמו כן הגרועים שבכל הברואים לפי שכל מגמתם אוהבים רק לעשות עוולות ונבלות להתעולל עלילות ברשע וכל יצר מחשבות לבם על העושק והמרוצה וכמ"ש במדרש תנחומא על מ"ש כי תועבת ה' כל עושה עול זכור את אשר עשה לך עמלק שסמיכות הפרשיות מורה שעמלק שפל היה מכל האומות ודבוק רק בשקר ועול ושוד וחמס ואע"פ שאין יחוסו נודע לנו שכבר נתבלבל ולכך הוא הקצה השני הגרוע שבכל הבריאה אבל הישראל ראשית תבואתה קודש לה' ומכל מקום נמצאים גם ביניהם בני אדם שמעורבבים בדעתם ומשוקעים בעניני העה"ז והמה בחושך ילכו ורחוקים ממדת אמת שלפי דעתם היום והשמש נבראו לצרכם לסחור ולסבב בחוצות לעשות כל אשר יזמו עוולות ורמיות וכדומה והלילה נבראת לגנוב ולשדוד ושארי עבירות אשר במחשך מעשיהם והמה נמשלו כבהמות נדמו כי לא יבינו אל פעולת ה' לו חכמה ישכילו שלמעלה מן העה"ז אין שום דבר גשמי. כל צבא השמים המה רוחנים בעלי שכל ומדע שמעולם לא נשמע שכוכב אחד נפל לארץ שאם היה בהם קצת גשמיות לא ימלט כי ילאו גלגליהם לסובלם על שעה חדא וכמו כן המטר טרם ירידתו למטה הוא רוחני ולמעלה הוא בחינת אותיות ואח"כ מתגשם ונקרא בשם גשם כל עומת זה אף בתוצאות הארץ וכל אשר עליה המשכילים יבינו לתנות צדקות ה' מה רבו מעשיו על דרך משל העור של טלה לפי דעת ההמון סוברים שנברא לעשות ממנו אדרת להתחמם בו ומשכיל על דבר יבין לאשורו שתכלית בריאתו לעשות מצמרו ציצית לקיים מצות בוראנו. ועל אופן זה מוסבים כל ברואי מעלה ומטה שניהם כאחד טובים ואחד באחד יגשו לעלות על ידיהם למרום קדשו ואלה מצדיקי הרבים יעשו ארץ ושמים. לא כן חלק הטפשים נהפוך הוא לעשות משמים ארץ ולכך נאמר כמה פעמים שמים ואח"כ ארץ ולפעמים להיפוך כי המה מסיבות מתהפכים בתחבולותם כל איש לפי דרכו אם זך וישר פעלו וע"כ הקרובים להש"י נקראים נקודה בהיכליה שהם היסוד מוסד ונקודת מרכז תכלית הבריאה וכשיוצא מן הנקודה מורה על סוף דבר שהוא תחלת המחשבה וסוף המעשה הלא המה מתעלים לעלות על גפי מרומי שמים שבשבילם נבראו אבל הארץ פירוש אותן שהם בחינת ארץ המה תוהו ובוהו וחושך שא"א ללמוד מהם שום דבר טוב אשר יצליח לעבודת הקודש ואח"כ ויאמר אלקים יהי אור שיתגלה אור קדושתו עלינו ופרסום אלקותו ע"י מעשה הצדיקים ועי"ז ויהי ערב ואח"כ בוקר שצדיקים תחלתן יסורין וסופן שלוה ולבוקרן של צדיקים החושך יכסה ארץ וערפל לאומים ויהיה יומו של אחד בעולמו והיינו לאחדים לעבדו שכם אחד:

פרשת ויצא

מה שדרש בשבת ויצא

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם וגו' למען אנסנו וגו' והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה וגו' מזקנים נתבונן אשר הדריכונו במעגלי יושר והורונו לפלס אמרי קודש לדקדק בתורתנו הקדושה כל לשון חסר ויתר שאינו מדוקדק והם חלוני רקיע כי על ידיהן נוכל להביט ולהציץ האור הטוב הגנוז המרומז בהם אשר לא ניתן להכתב בפירוש. גם הלום יפלא בעינינו דקדוק הלשון בכתובים הללו א' מלת ממטיר הוא פועל יוצא והנה המטר בעצמו הוא דבר זך רוחני והכל מחכימים בטובתו ובאמת איננו אוכל מוכשר להנאת האדם כלל כ"א הרוה את הארץ ונתן זרע וכמ"ש ונתתי מטר ארצכם בעתו ואספת דגנך וא"כ המטר בעצמו הוא פועל יוצא ואיך יצדק לומר עליו מלת ממטיר שהוא ג"כ פועל יוצא וזה לא יתכן גם אומרו למען אנסנו קשה איך שייך בחיקו ית"ש ענין נסיון הלא כל חיותינו ומחשבותינו ודיעותינו הכל ממנו ומאתו נאצלים והוא יודע תעלומות לב וחוקר ובוחן כל עשתונות ואיננו צריך לנסות האדם אבל שורש הדבר הוא כך כי בהיותינו בארץ מצרים היינו משוקעים בתועבותם כי לא היה לנו תורה להורות לפנינו הדרך ישכון אור והיינו ערומים ממצות רק מה שהיה לנו בקבלה מאבותינו הקדושים שיש מציאות אשר הכל ברא לכבודו כי הם גדלו והצליחו לפרסם אלקותו בכל העולם להתוודע ולהגלות יקר כבוד מלכותו בשמים ממעל ועל הארץ מתחת ולהודיע טבעו בעולם ואת עצמם זיככו עד שנעשו מרכבה לשכינה והשיגו תענוג עה"ב שהוא התענוג האמיתי המיועד לנו ולא כתענוג מענייני עוה"ז שהוא הבל ותוהו ואיננו תמידי שאם זה היה עיקר כוונת הבריאה היה צריך להיות התענוג הזה נצחיי וקיים לעד ולעולם כמו כל יצורי קדם שנבראו בששת ימי הבריאה שהם קיימים לעולם כמ"ש והארץ לעולם עומדת אכן התענוג האמיתי אשר בו חפץ הבורא להיטיב לברואיו הוא לעבוד עבודתו ודעת דרכיו נחפוץ בהתעצם תשוקת המשכיל להתבונן גדולתו ונוראותיו ונפלאותיו וחכמתו העצומה ביצירת עולמו בכלל ובפרט ובזה נגיל ונשמח בפעלו ונרנן במעשי ידיו. ואולם בשבתנו במצרים טח מראות עינינו כל אלה לא ידענו את ה' עד אשר הערה עלינו רוח ממרום ונתן לנו שתי מצות פסח ומילה ומידם היתה נסבה אשר נפתח לנו שער אמונת אומן למשוך אחריו במדבר ארץ תלאובות ולא זרועה. שבאמת על עניין יציאת מצרים לא מגיע לנו שום שבח ותשואות חן אבל זה היה בחסד הבורא למען בריתו את אבותינו רק שכר אמונה יש לנו שנדבקנו בו באמונה שלימה שלא היה מוליכין אותנו בצבים ובפרדים מארץ מצרים כי גם צידה לא עשו להם

מחמת שהיו טרודים ושוגים באהבת הבורא וע"ז נאמר זכרתי לך חסד נעוריך וגו' לכתך אחרי במדבר וגו' וע"כ מזכירין יצ"מ בלילות אע"ג דלילה לאו זמן ציצית הוא כי על ידי האותיות וצירופי שמות היוצאים מזכירת יצ"מ נפתח לנו שער אמונה והשער הוא שכל להבין ולהשכיל באמיתתו. ואמת נכון הדבר שלא הגענו אז לעיקר האמונה עד מתן תורה וגם היא לא היתה עדיין באמת לאמיתו אמנם לזה אנחנו מצפים עד עת קץ אשר יטע בלבבינו אמונתו השלימה ונגיע לזה מעט מעט אחת לאחת על ידי פרסום אלקותו עד אשר יגדל והיה לנס עמים אשר לזאת נתן לנו לחם מן השמים והוא המן אשר עדיין לא ידענו מה היה לו ואופן איכותו כי היה כלו רוחני שע"כ היה נבלע באיברים והוא לזכך עצמינו לטהר נפשות ישראל וכבר ביארתי עמ"ש שטו העם ולקטו ולא נאמר נפוצו העם והוא בעבור שיש באדם שני איברים הפנימים והם קנה וושט והקנה אינו מקבל שום אוכל ומשקה ואדרבא כשנופל לתוכו אוכל יש בו סכנה רק הוא שואב הרוחניות מכל המאכלים ובו תלוים הריאה והלב והכבד והלב הוא מעלה הרוחניות אל המוח שבראש משא"כ הושט כי בו תלוין כל כלי האכילה והוא מקבל כל האוכלין ומשקין הגשמיים. כל עומת זה היה המן רק רוחניות ולא ירד כלל דרך הושט רק דרך הקנה ומשם היה נבלע באיברים אך לא הכל זכו למעלה זו לאכול המן בקדושה הלזו כי רבים התאוו תאוה לאכילה גופניות לטעום טעם גשמי ועליהם נאמר שטו העם ולקטו שהוא בהיפוך אתוון ושט:

והנה בששת ימי המעשה אף שעוסקין בתורה ומע"ט הוא רק דרך דמיון ואינו באמת לאמיתו והיה במחשך מעשיהם עד אשר נגה אור עליהם בקדושת יום השבת שהוא מתנה טובה חמודה גנוזה ואבן בוחן אם כנים מעשיהם ונוכח ה' דרכם וע"כ נאמר ויכל אלהים ביום השביעי שביום השבת כלל כל מעשה ימות החול ואז יושפע מדעת עליון שיוכלו להבחין ענין עבודתם עד היכן הגיע בימות החול ולזה נאמר בדברי משה לקטו ממנו עומר לגולגולת וגו' ובאמת

בציווי השי"ת לא נאמר שילקטו ממנו עומר אדרבא הלא לא הלכו בכלי המדה למדוד לכל אחד עומר שא"כ לא היה חידוש במ"ש לא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר רק ממילא היה כן הוא כי המן היה רב מאוד גבוה ששים מיל והם לקטו כ"א לפי יכולתו והענין הוא כי המן היה בחינת שבת שהרי בפעם א' ניתנו כשנותר מן המן אמר להם משה הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש וע"כ נאמר ראו כי ה' נתן לכם השבת וידוע כי דבר היומי לא שייך עליו לשון ראיה. אבל הוא הדבר שבאמת קדושת השבת הוא דבר הנראה לעינים כי כאשר ישעה האדם אל עושהו בהגיע תור כלת לבבו בבוא יום השביעי

ורוח חדש ינתן בקרבו לחפש ולפשפש במעשיו אשר פעל ועשה בימות החול ולמראה עיניו ישפוט כי כלה בהבל ימיו והיה כלא היה. או אז יקבל עליו להכשיר דרכו ולהטיב מעלליו מכאן ולהבא וזה נקרא עומר לגולגולת כי לפי שכלו יהולל והחכם עיניו בראשו אם זך וישר פעלו. וזה"ש הנני ממטיר לכם וגו' כינה את המן בלשון מטר גם המטר הוא רוחניות כשיורד מלמעלה למטה רק שמתערב עם המים התחתונים ששואבים העבים מלמטה ואז נקרא גשם וזהו למען אנסנו שאין בידו דבר שיוכל לנסות את עצמו במה יתרצה אל אדוניו. והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה שיחזרו על הראשונות על הכלל ועל הפרט כל אשר עבר עליהן בימות החול כאדם החוזר על מעשיו ומתעשת ומקבל על עצמו לתקן מעשיו מיום ההוא והלאה והימים הראשונים יפלו ולכוונה זו כיון רש"י עמ"ש רז"ל שיש בשבת נשמה יתירה ופירש"י שתאב לאכול הרבה. והוא כי הושט כששבע אינו יכול לאכול עוד משא"כ הקנה שהוא בחינת דבור וברוב דברים לא יחדל. בשגם כל הדברים יגיעים היינו דברי שוא ותפל אבל דבורים קדושים הנפש לא תשבע מהם ודבר ה' יקום לעולם:

ויצא יעקב וגו' ויפגע במקום וגו' אמרו חז"ל אין פגיעה אלא תפלה שיעקב תיקן בפעם ההוא תפלת ערבית. דבריהם צריכין ביאור איך יתכן שמעולם לא התפלל עד היום ההוא שהיה אז בן ס"ג שנה. גם על מ"ש שאברהם תיקן תפלת שחרית ויצחק תיקן מנחה קשה לומר שלא התפללו רק בעת ההיא גם זה מתנגד למה שאמרו צלותא דאברהם מכי משחרי כותלי והענין הוא שבאמת בפני עצמן היו מתפללין כל היום רק כשהיו מתפללין על פרסום אלהותו בזה היה עיקר עבודתם כל אחד לפי מדתו ומדריגתו קבעו להם שעה מיוחדת ביום שבאותו הזמן מתעוררת המדה ההיא ועי"ז תקובל תפלתם ותחזקנה ידיהם להוסיף אומץ ויצליח חפץ ה' בידיהם. והוא כי אברהם אבינו עליו השלום כשראה והתבונן בכל יושבי תבל שאינם מכירין את בוראם כלל ואינם משימים אל לבם שיש מנהיג לבירת עולם ה'. ואעפ"כ יש להם כל טוב ולא יבצר מהם כל חמדת תבל ומלואה היה הדבר קשה בעיניו מאוד ומזה שפט בדעתו כי דבר זה מורה על גודל חסדו וטובו של הבורא ב"ה המנהג עולמו בחסד וברחמים. וע"כ למד דעת את העם במדת אהבת חסד והאיר עיני הבריות איך לעבדו באהבה רבה ותשוקה יתירה רשפיה רשפי אש ומדה הלזו מתעוררת בהיות הבוקר שמאיר לארץ ברחמים וכמ"ש להגיד בבוקר חסדך ואחריו בא יצחק וראה בעבודת אנשי העולם לאלפים ולרבבות אשר גייר אביו הם רק במדת אהבת חסד לא ישרו בעיניו כי דבר זה בלבד אין לו קיום לזמן הרבה. אבל צריך לשתף לזה מדת היראה איך ליבוש מפניו ושלא להרהר אחריו אם אינו משלים

רצון האדם ותפלתו צריכין לסבול עול מלכותו וע"כ הדריך בני אדם במדה זו למען תהיה יראתו על פניהם ועל דבר זה התפלל לעת מנחת ערב שמתחיל החושך למשמש ולבוא ומתעורר מדת היראה בעולם כי דרך החושך להפיל אימה על האדם וכך מעשיו הגיד לישרים בלבותם לעבדו בפחד ושלא יהיו פחדים רעים על ישראל רק יראת הבושת שיהא מורא כבוד שמים עליהם וזה וזה עלתה בידו. ואחריו בא יעקב אבינו ע"ה וקבע זמן תפלתו בלילה שכבר יש חשכות רב בעולם שנופל על האדם שינה ותרדמה והבין שענין השינה היא חזרת המוחין וצריך להזהר שלא יוטרד בשקר ושוא כי אין חלום בלא דברים בטלים וע"כ לעת ההוא כצאתו מארץ מולדתו מבאר שבע וחפץ לילך לחרן אצל אומות שפלים ולבית לבן הארמי האחוזים בשקר ושמם חרן מורה על חרון אף של השי"ת שהיה עליהם כי דובר שקרים לא יכון לפניו ולכן ויפגע במקום התפלל להשי"ת כי ירא לנפשו מאוד שלא יטמע בשקריהם והתפלל על מדת אמת ואמרו במדרש שעל כל השאלות ששאל אם יהיה אלהים עמדי ושמרני וגו' על כלם השיבו ועל הפרנסה לא השיבו וצריך ביאור איך שייך תשובה קודם השאלה. הן אמת שכל התפלות נענים קודם לכן כמ"ש והיה טרם יקראו ואני אענה והיינו שסיבת התשועה נעשית קודם השאלה אבל מכל מקום התשובה באה אחר התפלה. גם קשה למה באמת לא נענה על הפרנסה. וביאור הענין שיעקב אבינו הוצרך להביא ענין החלום ההוא לבחינת דבור כדי שיתקיים וכל החלומות הולכין אחר הפה. וע"כ הוצרך להתפלל גם על הפרנסה אבל בדבר זה לא היו יכולין להבטיחו כי דרך נסתר ונעלם הוא כי בזה תלוי כל צדקותינו ומעשינו שאם היה לאדם פרנסתו בטוחה ומזומנת לא היתה עבודתו תמה ודרך זה הוא נתיב לא ידעו עיט. ובזה צדקו דברי המדרש:

השמים מספרים וגו' ומעשה ידיו מגיד הרקיע וגו' יום ליום יביע וגו' במקרא זה רבו הדקדוקים מאוד ואי אפשר להולמו כפשוטו ולבאר זה נשית לב למאי דאיתא בירושלמי מעשה ברוכל אחד שהיה מחזיר בעיירות וקרא מאן בעי סמא דחיי אודיקו עליה כ"ע ר' ינאי יתיב ופשיט בתרעא א"ל הב לי א"ל לא צריכי לך ואעפ"כ נחית לגביה והוציא לו ספר תהלים מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך וגו' והוא תמוה מה חידש הרוכל בזה וגם מה שהשיבו ר' ינאי שמעולם לא ידע דבר זה עד שהודיעו הרוכל. והענין הוא כי השי"ת הוריד נשמות צדיקים בעולם והם נצר מטעיו מעשי ידיו ומצדיקי הרבים שנתלבשו בעה"ז להורות לעם דרכי ה' והם בעלי תורה הרבה וצדקתם רבה מאוד ויודעים לייחד שמותיו הקדושים ומחזיקים במעוזו להוסיף כח בגבורה של מעלה ה' עליהם יחיו. ומקריבים לבות בני אדם לאביהם שבשמים. ואולם אי אפשר להגמר על ידיהם

כל מלאכת הקודש כי אינם בקיאים במעשה יושבי חוצות ועם שבשדות כי כל כבודם פנימה ואינם יודעים לעשות רע וקשה להם להאמין ולצייר איך שבעלי המשא ומתן המשוטטים ברחובות קריה ומכינים בחוץ מלאכתם עוברים על מצות ה' ומחמת זה לא יוכלו להוכיח אותם להחזירם למוטב. ואולם ישנם מדריגות צדיקים מהם שמעורבבים בין הבריות ומפשפשים במעשי ב"א לדעת מוצאיהם ומבואיהם והם נקראין רוכלין לשון הולך רכיל מגלה סוד. והנה הצדיקים בעלי מדריגות הגבוהין נקראין שמים כי כגבוה שמים מארץ כן גבהו מעלתם להתהלך באור החיים ואנשי החוצות העוסקים רק בעניני עה"ז נקראין ארץ ואותן הצדיקים בעלי מדריגה שניה שהם בחינת רוכלין נקראין רקיע כי הם ממוצעין בין שמים לארץ. וגם בהם יש צורך מאוד לתיקון העולם. כאשר תחזינה עינינו בסדר הלימוד כי א"א לכל למודי ה' להשיג בעומקה של הלכה וללמוד בעיון. והנה המלמד מופלג וחריף גדול בלימוד העיון אינו יכול לצמצם א"ע ללמוד עם ילדים דרדקי דבי רב. אולם לאלו צריכין מלמד אחר שאינו מופלג כל כך. והנה העולם נברא בשלש דברים שהם עולם שנה נפש וכל אחד כלול מכלם. והנה כי כן גם בשנה שהוא הזמן יש שלש בחינות הללו. והיינו יום שבת קודש שכולו לה' וקדוש הוא לאדונינו שאסור לעסוק בו רק בדבר ה' וצריך לשמור פיו ולשונו מכל דבור אשר לה' הוא. וימי המעשה שבני אדם עוסקים רק בעניני העה"ז המה בחינה האחרונה' ומכל מקום גם בעסקי המו"מ ויגיעת כפים יכולין לעבוד את הבורא ואינני משיאכם שלא לעסוק במו"מ ויגיעת כפים כלל כי הכל ברא לכבודו שיכירו משאת טובו הזן ומפרנס מקרני ראמים וגו' וכי מידו היתה זאת כי הוא הנותן כח לעשות חיל. וזה היה ענין הרוכל שהכריז והשמיע לרבים עבודת השי"ת ואמר מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך מרע וגו' כי ראשית יראת ה' ויסוד שהכל תלוי בו הוא שישמור פיו ולשונו שלא לדבר שום דבר בטל ומכ"ש שקר ולשה"ר ועי"ז יהיה סור מרע. ויהיה דעתו מרחבת לעבודת הבורא עד שיגיע מזה למדריגת עשה טוב ועי"ז יהיה לו שלום כי ברוב דברים לא יחדל פשע וכל המרבה דברים מביא חטא והוא אות עליו שהוא בעל מחלוקת. וזש"ה השמים דהיינו אותן הצדיקים שהם בחינת שמים הם מספרים כבוד השי"ת וספור הוא לשון זיכוך כי מעלתם ומדריגתם גבוה מעל גבוה שיודעים לזכך מעשיהם לכבוד שם קדשו אבל אותן הצדיקים שהם בחינת רקיע המה מספרים מעשה ידיו שהם המדריגה למטה מזה. ועל ישראל אמונתם ליחד לבבם לקרבם אל התורה והעבודה. יום ליום יביע אומר ירצה בזה כי ע"י שמזכך עצמו היום ההוא מוסיף יראת שמים ביום שלאחריו שהבא לטהר מסייעין לו. ולזה אמר ר' ינאי שלא ידע מזה כי כמו זר היה נחשב בעיניו שב"א צריכין

למוסר כזה כי לפי דעתו כולם צדיקים ונוכח ה' דרכם עד שהודיעו הרוכל והעמידו על תכלית הדבר בכלל ובפרט לדעת את כל אשר בארץ ומצדיקי הרבים ידגו לרוב בקרב הארץ לנטלם ולנשאם להרבו' כבוד שמי' ישמח ה' במעשיו:

פרשת בא

דבר נא באזני העם וישאלו וגו' ואשה מאת רעותה וגו' כרחמי האב על הבן שיש לו געגועים על אביו. וכשרואה אביו ממנו איזה תנועה טובה הוא מונה שבחו. וכותבה לזכרון עולם לא זז מחבבו גם הלום כתוב בתוה"ק שעשו ישראל כדבר משה וינצלו את מצרים ובאמת לכאורה צריך להבין מה שבח יש בזה הלא עשו בשביל עצמם לישא את כל טוב מצרים. וביאור הדבר כי בוודאי אותו הדור שיצאו ממצרים יצאו בשמחה גדולה זולת דתן ואבירם שפרסמן הכתוב. וא"כ היה להם לעשות כל הטצדקאות לבלתי יצטרכו לשוב עוד. וגם שלא יצטרכו לראות פני המצרים עד עולם והם לא כן עשו רק שאלו מהם עוד כלי כסף וזהב בדרך שאלה דהדרא בעינא וכך נצטוו מפי משה:
ובוודאי ידעו שהמצרים ירדפו אחריהם שאדם בהול על ממונו. ואעפ"כ לא שינו מצותיו של משה וע"כ נאמר דבר נא לשון בקשה שבקש מהם לעמוד בנסיון ומכל מקום צריך לפרש הלא הציווי של משכו וקחו לכם וגו' היה נסיון יותר גדול מזה שלקחו את היותר חשוב בארצם מה שעשאום לתועבותם והישראל סחבום וכפתום ואח"כ שחטום לעיני המצרים ולא סקלום ושם לא נאמר דבר נא. אבל שורש הדבר הוא שמצות עשיית פסח אמר להם משה בשם הקב"ה. וא"כ לא היה חידוש כ"כ ששמעו בקולו. כי כך הוא מדת כל ישראל למסור נפשם לעשות רצון קונם וחפץ צורם אבל מצוה זו אמר להם משה מפי עצמו כי אם נצטווה מפי הגבורה למה אמרה להם בדרך עצה טובה. וע"כ נאמר ויעשו בני ישראל כדבר משה ולא נאמר כאשר צוה ה' את משה. וזהו הוא שבחן אע"פ שלפי מראה עינים היה הדבר הזה לרע להם מכל מקום סמכו על משה אחרי שהוא איש אלהים קדוש האמינו בו שלא יוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן וכל דבריו כגחלי אש:
ועצם לא תשברו בו אמת נכון הדבר שכל חקה היא בלא טעם ואולם אף בפרה אדומה מצינו במדרשים ופיוטים שחקרו חז"ל לתת בה טעם. כי כשנרגיש טעם במצות בלתי ספק שנעשה בתשוקה יתירה מאשר לא נדע תכלית עשייתם. ע"כ אמרתי לתת טעם למצוה זו אף גם זאת אל יפול לב אדם לומר שדרוש הזה כעת שלא בזמנו אחרי שאינה נוהגת בזמן הזה לא כן הדבר. ידוע תדעו שעתים הללו לא יתחשבו כלל בגדר הזמן. וביאור הדבר כי הבורא ב"ה כלל בריאתו בשלש דברים והם עולם שנה נפש. עולמות אין

מספר וכל אשר בהם כל הברואים והיצורים והנעשים למגדול ועד קטון. אף כל הזמנים יום ולילה חודש ושבת לא ישבותו הכל ברא לכבודו זה לעומת זה להללו ולשבחו ולספר הודו שהזמן גם הוא מחויב לעשות רצון קונו ולהודות לשם קדשו. כמו בנפש האדם כל אבר מיוחד למצותו. כל עומת זה בזמן שבשנה כל יום מיוחד למצותו הנוהגת ביום ההוא. והיינו בזמן שבהמ"ק היה קיים שקיימו ישראל כל המצות והקריבו כל הקרבנות ואז היינו בגדר הזמן של תכלית כוונת הבריאה משא"כ עכשיו עת רעה היא ואין אנו בגדר הזמן ואין מוקדם ומאוחר בשגם ישנם צדיקים בדור אשר נפלאה דרכם ומעשיהם עמקו ורמו גבוה מעל גבוה ע"כ המה למעלה מהזמן. ואנחנו לא נוכל להדמות להם. לזאת אכנה מעמדינו אלה פה היום משם נופלים תחת הזמן. ואין שום דבר שנוכל לומר עליו שאינו נוהג עתה. כי אין כאן זמן כלל ע"כ אומר טעם מצוה זו:

כבר דקדקנו על מ"ש משה ע"ה כמה פעמים ואני ערל שפתים. הלא בוודאי האמין בהשי"ת שהבטיחו ואנכי אהיה עם פיך ואולם שורש הדבר הוא שבקש על הדבור שיתגלה בו ולא יפול אחור לעצור במילין בשביל שום אדם שבעת ההיא הדיבור בגלות. וביאור הענין כי ידוע שפרעה היה מלך גדול ורב ואומה שלו המצריים היו רבים וחכמים גדולים בכל החכמות כשפים וטבעיים וכמו כן הישראל שדרו ביניהם היו משוקעים בדברים הללו ואת ה' לא ידעו ערלה אזנם משמוע ולתת אל לבבם שיש בורא בעולם המנהיג את הבירה והמחיה והמהוה את כלם לא היה להם שמיעה כלל בדבר חדש הזה אשר לזאת קטרגו המלאכים הללו עע"ז והללו עע"ז. ולא היו הישראל עובדי ע"ז ממש בפועל להשתחוות לעץ ואבן רק שעסקו בעבודה שזרה להם וגלל כן הוקשה הדבר למשה לנטוע ולהשריש בלבנו דבר זה. וזהו הייעוד הנכבד יתד שהכל תלוי בו שהבטיחנו הבורא בפסוק ולקחתי אתכם לי לעם שיבדילנו ויקרבנו לו לעם סגולה ולדבקה בו. והייתי לכם לאלהים שישרה. שכינתו בתוכינו ויהי נועמו עלינו ולא ימוש ממנו לעד וידעתם כי אני ה'. כי ישפוך את רוחו עלינו להתוודע ולהגלות שהוא המהוה כל ההויות וכל הנמצאים אין דבר אשר מאתו לא תצא וע"ז אמרו בזה"ק פקודא דא קדמאה דכל פקודין ראשיתא קדמאה וגו' למנדע דהוא רבון עלמא וגו'. וזהו היתה בקשת משרע"ה שיתגלה הדבור בו להוציאו מהגלות וכן ניתן לו כי הוא הדבור שלנו שאנחנו לומדים תורתו הקדושה ועדיין נמצאים בני אדם שיש להם קצת כח הדבור ההוא ועדיין איננו אתנו בשלימותו והוא מתגלה מעט מעט עד כי יבוא שילה וע"כ הפיץ אותנו בכנפות הארץ שיתפרסם שמו לדבר בו נכבדות שיתגדל ויתקדש השם הנכבד והנורא ע"י מודעת זאת בכל הארץ האמנם שלא הוצרך לזה שיש ביכולתו לשדד מערכות

השמים ולפרסם שמו בכבודו ובעצמו בלעדינו. מ"מ לא חפץ באלה רק בחר בנו להודיע טבעו בעולם:

והנה כל הנפשות נקראו בדרך כלל בשם אדם כמו שיש באדם דם ובשר גידים ועצמות ועור ולאחר המיתה יתפרדו היסודות ונרקב ונכלה הכל ונתבלה רק וזולת העצמות שקיימין שהם לשון עצמיות לפי שהם עיקר בנין האדם בתחייתו אח"כ כ"כ בכלל האדם ישנם כמה מיני בחינות י יש מהם בחינת עור או בשר או דם וגידים אבל יש אומה בחינת עצמות שכל האומות יתבלו והיא תעמוד לעד וזהו שצונו על הפסח שהוא הדבור לעשות עמו ככל חקותיו ומשפטיו בצלי. ועם כל זה אסור לשבור בו עצם שאסור לדבר על שום אחד מישראל ולזה אמרו חז"ל אין שוחטין הפסח על היחיד שהיחיד אין לו עם מי לדבר:

אמר ר"י לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם וגו' אלא משום כח מעשיו הגיד לעמו לכאורה הקושיא היא שר' יצחק רצה שלא יכתוב בתורה כלל סיפורי מעשיות רק מצות וא"כ קשה הלא מהחודש ולהלן ג"כ כמה סיפורי מעשיות והיה לו לומר שלא יתחיל התורה רק מהמצות. עוד קשה מהו שתירץ שלא יאמרו לסטים אתם שכבשתם ארץ ז' עמים. הלא מנהג העולם הוא כך שכל מלך הנוצח לחבירו לוקח ארצו מידו והענין הוא כך היסוד מוסד ושורש קיום עבודת הבורא הוא שצדיק באמונתו יחיה ויתחזק תמיד ולא ירף כלל להאמין באמת שיהיה לו כל צרכו ויש בזה שני בחינות הא' כשישכיל וישגיח העובד על כל הנבראים כי אין דבר עושה את עצמו ואין בירה בלא מנהיג ואיך כל נברא הוא לצורך העולם לא בעודף ולא בחוסר אזי לבבו יבין ויכיר מזה אמונה שלמה ונכוחה במציאת בורא עולם ה' המשגיח והמחיה את הכל ואולם לאו כל העתים שוות לעמוד במדריגה רבה הלזו. אשר לזאת יש לנו בחינה אחרת והיא האמונה מפי הקבלה שספרי תורות שלנו כתובים ומועתקין אות באות איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה בלי שום שינוי שאל"כ הספר פסול ודבר זה גלוי ומפורסם שקבלנו התורה במעמד ששים רבוא איש לא נעדר והאמונה הראשונה היא עיקרית ונכבדת ונקראת אמת שהוא דבר הנראה לעינים שהוא כך שאינו צריך להאמין לשום אדם וכמו שאמר משה לישראל לא את בניכם וכולי כי עיניכם הרואות והבחינ' השנית נקראת אמונ' שצריך להאמין איך שהקב"ה שידד המערכות. וע"כ אמונת האבות היתה חביבה וחשובה לפני השי"ת מאוד שעדיין היא זוכר חסדי אבות. לפי שהסכילו מדעתם אמונת אלהי עולם אף שלא ראו שום חידוש ממנו וזהו שהקשה ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה רק מהחודש הזה שלא יספר כלל ממעשה בראשית רק די לנו אם

נאמין בהשי"ת ע"פ הקבלה ותירץ משום כח מעשיו הגיד לעמו וגו' שבזה אנחנו חשובין מאוה"ע שנשכיל לדעת את ה' ע"פ החקירה שהוא אמת ויציב:

לחם משנה צריך לתת טעם למה לא חייבו חז"ל לבצוע על לחם משנה בכל הימים טובים שהם ג"כ זכר ליציאת מצרים כמו שבת. והענין הוא שבכל מאכל יש בו שני בחינות הא' הוא הגשמיות הנראה לעינים ונתמשש בידים והב' הוא הרוחניות המחיה אותו והמהווהו מאין ליש ועיקר הנאת האדם מן המאכל הוא בטעם ומראה וריח שהם הרוחניו' שבו ואינן נראין ונרגשין. אבל הגשמיות שבו נדחה לחוץ וניתך ממנו והנה יום שבת קודש הוא ג"כ שני בחינות אמונה הנ"ל דהיינו שהוא זכר ליציאת מצרים ובזה אנו מאמינים ע"פ הקבלה וגם הוא זכרון למעשה בראשית אשר בחקרנו עליהם נכיר גדולת הבורא מתוך פעולותיו וכמ"ש בספרים שג' תפלות של שבת הם נגד הג' אבות שהם השיגו האמונה השלימה ע"פ החקירה ולא נפלו לעולם ממדריגה זו ע"כ נתחייבנו בשבת בלחם משנה למען נשית אל לבנו דעת ותבונה להתחזק בשתי בחינות הנ"ל ולא נסוג אחור ממנו בשתי אלה נתהלך במישרים:

הנותן שלג כצמר מקרא זה צריך ביאור האיך המשיל השלג לצמר ואינן דומין כלל הן במראיתן והן בתכונתם. שתכונת השלג קר ושל הצמר חם גם מראה השלג לבן יותר מצמר כמ"ש עזה כשלג ולבאר זה נקדים לישב מ"ש וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח וגו' ואדם אין וגו' וקשה הלא כבר כתיב ותוצא הארץ אבל הענין הוא כך שקודם חטא אדה"ר שהיתה הבריאה בשלימותה כתכלית כוונת הבורא ולא היה דבר נברא בקליפתו שיצטרך להתעכל ולצמוח רק היה קיים לעולמי עד. ואולם אחר חטא נתגשמו כל הברואים והפירות וע"כ צריכין טרחות ויגיעות זריעה וצמיחה ומלובשין בכמה קליפות וצריך כמה תיקונים עד אשר יתכן לאכילת האדם וזש"ה וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ שעדיין לא היה בבחינת ארציות וגשמיות וכל עשב השדה טרם יצמח שלא היה צריך עוד זריעה וצמיחה כי אדם אין לעבוד את האדמה שבריאת האדם לא היתה בעבור שיעבוד את האדמה של ששת ימי החול ועי"ז מתאחדין לעילא באחד ומייחדין לבבכם כאחד במצות ואהבת לרעך כמוך ומובטחין בחסד עליון לבל יבושו קוייו ויתפרכון וישתתקון כל המסטינים מעליהם שלא יחסר להם כל דבר. שע"י הדבור והפה סח הלזה ישחטו היצה"ר שלא יפילם במכמרותיו בששת ימי המעשה שלו וזש"ה משכו ר"ת משוך וא"ו שימשכו לעצמם:

הוא"ו שלהם בששה תיבות של ק"ש והוא"ו הוא בדמות קו לשון קוה אל ה' ובזה יקחו להן צאן שכל צרכי בני אדם הם מכונים בשם צאן בספרים הקדושים ועי"ז ושחטו הפסח. ולא יבצר להם מאומה.

פרשת בשלח

ויוגד למלך מצרים כי ברח העם וגו' כי שלחנו את ישראל. כבר צווחו המפורשים איך היה שוטה כ"כ הלא ביד רמה יצאו והוא בעצמו היה משלחם י וכי הוצרך לכתוב בתורה שטותו של פרעה בזה. ועוד יש לדקדק למה שינה הלשון שמתחילה כתב העם ואח"כ נאמר ישראל. וביאור הענין ע"פ המשל שיובא לקמן על פסוק וביום הראשון מקרא קודש ועולם כמנהגו נוהג ביום שאחר החתונה כשמלוים את המחותנים וקרואי החתונה שואל החתן מחותנו שילכו עמהם המנגנים והבדחנים:

לרוב הפצרתו חותנו מסכים עמו והם אנשי דלא מעלי שכשבאים על החתונה מרקדין ביה כדי לשתות יין ומקיפין אצל החנונים וכשאין להם אח"כ הם בורחים דרך שם כשמלוים המחותנים ובעת ההיא אין דרך העולם שיתבעו אותם החנונים לשלם ויערבבו השמחה והנמשל מובן שחתן המלך ונכבד בביתו הוא משה רבינו ע"ה שכוונתו היה לטובה בקבלת הערב רב והם דמיון הבדחנים והמנגנים. והם היו החרטומים כידוע והנה באמת מתחלה כפר פרעה בעיקר ואמר מי ה' רק אח"כ כשהודו החרטומים בע"כ ואמרו אצבע אלקים הוא הוצרך גם הוא להודות:

אשר לזאת כשראה עתה שברחו עם ישראל חזר לטעותו והיה סבור שהחרטומים היו עם משה בעצה אחת שיאמרו אצבע אלהים הוא למען שיברחו בהחבא וינצלו את מצרים. ולא יד ה' עשתה המכות האלה. וע"כ התחיל תוהא על הראשונות כשראה שברח העם שכ"מ שנאמר העם מורה על פחות המדריגה וכאן הכוונה על הערב רב ואמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו שלפי טעותו היה נראה לו למפרע שלא היה צריך לשלחם כלל:

ויסע מלאך וגו' ויהי הענן והחושך הנה המלאך הוצרך להם להורותן הדרך הטוב והישר שמלאך הוא לשון מהלך הוא השכל העליון המוליך האדם בכל עסקיו בדרך שאדם רוצה לילך הן לטוב נותנין לו מלאך טוב וכן להפך. אבל במה שהזכיר פה הענן צריך ביאור הלא בכל לילה ויומם סיבב עמוד הענן אותם ועמוד האש היה בתוכו להאיר להם. למען דעת צדקות ה' כי גם בעבודתינו לא עזבנו שבשפלנו זכר לנו בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם. גם הלום כשעמדו הישראל על שפת הים וראו את מצרים נוסע

אחריהם עם גדול ורב וכל האבירים בקול רעש גדול בקרני צווחים ושפעת קלגסים. ומחמת גדול הפחד שנפל עליהם חרדו לרגעים ובאו לקטנות גדול ולא בחר ה' בזה. כי הבוטח בו יגל לבו בישועתו בחדות לבב. ע"כ הפסיק עמוד הענן ביניהם למען שלא יראו הישראל עוד את המצרים שכך הבטיחם לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם וגם את קולם לא שמעו כי בעבור זה בא הרוח קדים לנגדם להוליך הקול לאחוריהם אבל המצרים ראו את ישראל שכן דרך ההולך עם נר אינו רואה את ההולך בחושך מרחוק אבל ההולך בחושך מרחוק רואה את ההולך בנר. ולכך רדפו אחריהם וע"י התשועה הזאת באו ישראל לגדלות ודביקות גדול ואמונת אומן עד שיכלו לשיר עזי וזמרת יה וגו' זה אלי ואנוהו שהשם יו"ד ה"א הזה משמש שכר ועונש ומרומם על כל ברכה ותהלה.

ולהבין הענין הזה הוא ע"פ מה שדקדקנו במקרא שכתוב:

והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' לאהבה וגו' ולעבדו וגו' ונתתי מטר ארצכם. והנה הלום יש פתחון פה לבע"ד להרהר ולומר וכי זה הוא מתן שכרי וזה חלקי מכל עמלי העבודה רבה הזאת מנעורי עד היום. הנה בצורה זו כאשר אתם רואים אותי פה היום כמו כן הייתי עומד לפני כסא כבוד שם קדשו טרם הרים יולדו מששת ימי בראשית עד עכשיו שנבראתי וכי בעבור זה באתי לעולם לאכול משמנים ולשתות מיין הרקח והלא כבר זקנתי באתי בשנים ועל מה תם כחי הלעולם אחיה מה רבו מעשיך ה' רב טובך אשר צפנת ליראיך מאתו לא תצא הרעות כי למעלה במקור המשפיע שכר ועונש שוין כי אין דבר רע יורד מן השמים רק מי שלא יוכל לקבל הטוב הוא אצלו רע ובעבור כן נמצאים שני אנשים שעומדים יחד זה אצל זה לאחד נראה כל טוב אין מחסור דבר ולהשני נדמה לו כל מיני צרות ויקרות וכדומה כי אין מראין לצדיק דבר רע וזה הוא שפעת יפעת הארת אלוקיית השופע עלינו בכל עת ועונה להאיר עינינו ולהרים קרננו להוציאנו ממעבי מחשכי הגשמיות להבין ולהשכיל אל פועל ה' וזה נקרא בשם מטר למען הביא אותנו אל ארץ טובה ורחבה להתהלך לפני ה' עין לא ראתה. ובמ"א נפרש מהו הארץ הטובה שזה הוא סוד גדול אשר לזאת בכל מקום שייעד לנו הכתוב נתינת הארץ הזכיר זכות האבות כמ"ש אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם כי מידם היתה זאת לנו וירושת פליטה לנו מאבותינו וגלל כן כשהשיגו הישראל פה דביקות גדול מעלה רמה ונשאה עד שהשיגו למדריגת הנבואה שאמרו אז נבהלו אלופי אדום וגו' עד יעבור וגו' והי' הים והיבשה שוין אצלם ובאמונת הבורא שצוה שיסעו הלכו על הים. והיו למעלה מהזמן במעלת הנבואה ולא הי' חילוק בין עבר לעתיד וע"כ אמרו שירה על שפת הים טרם רדתם לים ולזה כ' וב"י הלכו ביבשה בתוך הים פירוש על המים ומ"מ הים נתבקע דבר זה אי

אפשר לפרש כל צרכו שלא יהא ח"ו מקום לטעות. והמצריים ראו אותם הולכים על הים ותמהו מאוד שבאמת הדבר צריך ביאור הלא כל הדינים והמשפטים וינהגהו בכבדות והמהומה הכל היה ביבשה שהים לא נבקע עד אור הבוקר ואיך עשו שטות גדול כזה לרדוף אחריהם. וע"ז אמרו במדרש שהמצרים טענו עם הסוסים אתמול הולכנו אתכם להשקות מים ולא רציתם ועכשיו אתם הולכים בעל כרחנו והיינו שנמשכו אחר הסוסים בע"כ פירוש הגופים שלהם וכמו כן הוא תמיד כשרואה השי"ת את עני ישראל מורא מאוד יערה עליהם רוח ממרום ויושיעם למען שמו לבל יתפרדו ממנו ולזאת ויסע משה את ישראל הסיעם בע"כ בעבור שהשיגו כאן מעלה גדולה למדריגה נכבדת עד שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל לא רצו לצאת מן הים והוצרך להסיעם בע"כ:

ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ וגו' בתרגום יונתן בן עוזיאל תירץ הדקדוק דכתיב לבני ולא כתיב על בני. וכתב שאמר כך לדתן ואבירם. ולפ"ז משמע שדתן ואבירם נשארו במצרים ולהלן הוא אומר הלא זה הדבר אשר דברנו אליך חדל ממנו וגו' ופירש דקאי נמי על דתן ואבירם וא"כ דבריו סותרין זא"ז וביאור הענין דידוע שדתן ואבירם היו דלטורין וספרו לפני פרעה את כל דברי משה וכששמע פרעה שמשה אמר לישראל מפי הגבורה כי ביד חזקה יגרשם מארצו הקשה את לבו למאן לשלחם ואולם דבר ה' יקום לעולם ואחר עשר מכות בהרוג ה' כל בכור ויקם פרעה לילה ותחזק מצרים על העם לגרשם בחזקה. אבל הקב"ה כבר הבטיח לישראל להוציאם ביד רמה ע"כ צוה להם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר וגם בהיות הבוקר עדיין לא הלכו שהוצרכו להשאיל להם כלי כסף וזהב עד אחר חצות בעצם היום הזה. ועיכוב יציאתם היה תמוה בעיני פרעה כי אותה היו מבקשים וע"כ היה סבור שנבוכים הם ואינם יכולין לצאת. ובינתיים היו דתן ואבירם יוצאים ונכנסים בבית פרעה ואמר להם שהישראל נבוכים בארץ ואח"כ בצאת ישראל ממצרים יצאו דתן ואבירם עמהם ופרעה לא הרגיש כלל שסבור שמסבבין בשווקין וברחובות בכל ארץ מצרים שאינן יכולין לצאת. עד שהוגד לו באמת כי ברח העם היה סבור שמדעת ישראל עשו כך שעשו קנוניא עם דתן ואבירם להטעותו ולפ"ז שני הכתובים מכוונים שדתן ואבירם הם שפרעה דבר אליהם נבוכים הם וגו' והם המדברים אל משה על הים הוא הדבר אשר דברנו וגו':

ה' ילחם לכם ואתם תחרישון. צריך להבין איך שייך אצל הקב"ה לשון מלחמה וכי ללחום הוא צריך הלא כרגע כשמסיר השגחתו ספו תמו מן בלהות ונקדים לבאר ענין קריעת ים סוף שלכאורה לא היו צריכין לנס גדול כזה שהיה יכול להיות שישראל יבואו

באניות ובספינות' על. הים ויגיעו למחוז חפצם בשלום והמצריים ירדפו אחריהם ג"כ בספינות וצי אדיר ויאמר ויעמד עליהם רוח סערה לשברם בלב ימים:

ולמה הוצרך לשדד המערכה ולמעט בניסא עדיף וגם פסוק ולא קרב זה אל זה הוא אך למותר כיון שמלאך אלהים ועמוד הענן הפסיקו ביניהם האיך יכלו להתקרב זה אל זה וגם לא מצינו בכל המקרא שעשו מלחמה. אבל שורש הדבר שכל ענין יציאת מצרים וקריעת ים סוף היה פועל דמיון מעכשיו ולדורות להראותם אשר יקרה אתהם באחרית הימים לדעת איך יתנהגו דאמרינן בגמ' לעולם יהיה אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים שאפי' צדיק רודף לרשע אלהים יבקש את הנרדף. וע"כ היו הישראל כאן נרדפים להורות להם כי יהיו נרדפים. אבל שונאיהם לא יכלו להתקרב להם כל הלילה שהוא עת רעה שדומה לילה. ויתמשך הדבר עד בתר דיעדי קבל ליליא והיה לעת ערב יהיה אור כמו כאן כשהראשון שבישראל עלה ליבשה ירד האחרון שבמצרים להים וכשראו, את הישראל על היבשה סברו שעתה תמצא ידם אותם ובעת ההיא וינער. ה' את מצרים זה חלק שוסינו ונחלת הקמים עלינו ביום הרג רב במצרים בנפול מגדלים והנה אמונת ישראל בהשי"ת לא היתה כאמונת משרע"ה:

שהישראל האמינו בהשי"ת ע"י הנסים ואמונת משה לא היתה תלויה בדבר אחר רק באמת ובתמים בלי שום הוראת אות ומופת. וע"כ אמר הקב"ה למשה דבר אל בני ישראל ויסעו ולא פירש לו להיכן יסעו אבל פירוש הדבר שצוה לו לומר לישראל שיסיעו את מחשבתם מבחינת האמונה הזאת רק יקשרו ויכוונו דעתם לדעת משה ובעתיקא תליא מלתא שיעתיקו מדעתם מחשבות האלה רק להאמין באמונה שלימה בלי טענת אות ומופת באחדות וקדושת הבורא ב"ה וב"ש ועי"ז יושעו לעין כל. וע"כ כל הניסים שהיו ישראל רואין עד הנה נעשו למראה, עיניהם איך הפלה ה' בין מחנה ישראל למחנה מצרים וע"כ היתה אמונתם ע"י הניסים אבל כאן לא ראו שום נס בשעת מעשה שהם היו בים סוף עם המצרים שרדפו אחריהם. וע"כ נאמר ויאמינו בה' ובמשה שאמונתם בה' היתה כמו אמונת משה והיינו ע"י שקשרו ודבקו מחשבתם בדעתו. וזהו שאמר להם משה התיצבו וראו את ישועת ה' שאל תצעקו בעבור הניסים רק שתבטחו בה' ובטובו הגדול שיושיע לכם. רק שתהיה אמונתכם שלימה ובעתיקא תליא מלתא ועל ידי כך יהיה לכם כל צרכיכם וע"כ אמר משה ה' ילחם לכם פירוש לשון לחם ובמשמע כל מילי דזיין כמ"ש לכם לכל צרכיכם כל מחסורכם עליו רק שאתם צריכין לחרוש בתחילה כמו שעושין החרישה שהיא העובדא ראשונה הצריך לתכלית המאכל קודם הזריעה ושאר מלאכות שהכל יביא לכם ע"י האמונה שלימה:

ובדרך אחר נ"ל כשנדקדק מלת ילחם שהוא מבנין הנפעל שאם היה פועל יוצא הי' לו לנקד הלמ"ד בשב"א וחי"ת פתוח' וביאור הענין שראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל שראה את הגלות והגאולה במרכבה והם ראו למעל' מן המרכב' וכתיב רוכב שמים בעזרך כאתערותא דלתתא אתערותא דלעילא כמו שמעוררין ישראל בפעולתם בעוה"ז כך ממשיכין שפע קדושת הבורא ב"ה ולכך צריכין ישראל להיות בשמחה ובטוב לבב וכל עומת זה תגלה ותראה מלכותו בתוך עולמותיו בחסד ורחמים עוז וחדוה במקומו אבל הישראל היו שרויין עתה בצרה ויצעקו אל ה' בעצבות שהצעקה באה מכאב לב ומשבר רוח ולזאת הזהירנו משה אל תיראו כי לא טוב בעיני ה' כאשר אתם עושין פה היום לצעוק אל ה' מתוך יגון ואנחה ובעצב א יהי מותר רק שצריכין אתם לחרוש ולשתוק לשמוח ולבטוח בשם ה' הטוב והמטיב בחסדו לכל ברואיו וז"ש ה' ילחם לכם שהוא כביכול נפעל על ידיכם שאתם ממשיכין את הבורא ב"ה בתוך עולמותיו כבחינת מעשיכם. וע"כ אתם תחרישון אינכם רשאין לצעוק ולהתעצב כי ממילא יתמו ויכרתו ויתבטלו כל המשטינים המצירים לכם:

ויסע מלאך האלהים ההולך וגו' ויסע עמוד הענן וגו' ויעמוד מאחריהם וגו' הדבר ידוע שמלאך נקרא עומד כמ"ש מהלכים בין העומדים לפי שהוא שכל מופשט הוא עומד תמיד במדריגה אחת אבל בעמוד ענן נאמר וה' הולך לפניהם בעמוד ענן שנקרא הולך ולזאת הדבר תמוה למה הפך הכתוב הסדר שכתב גבי המלאך הולך ואצל הענן עומד. ע"ק ויהי הענן והחושך ויאר את הליל' שפירש"י דקאי על העמוד אש קשה מאי רבותיה הלא בכל הלילות היה כך. אבל שורש הדבר הוא כך שבהיותינו במצרים ניתן לנו ב' מצות דם פסח ודם מילה שניהם לדבר א' נתכוונו על השמחה והחדוה כמאחז"ל וששון זו מילה ועל הפסח היו קורין ההלל. ומאת ה' היתה זאת לבעבור הביאם לשמח' גדולה כי הצריך להוושע מן המעיקים והמצירים צריך להיות בשמחה לשוש בה' ולשמוח בישועתו שיהא מובטח בחסד עליון אשר לא יבושו קוויו ואולם בהיותם על הים וראו מצרים נוסע אחריהם וצעקו אל ה' מכאב לב בעצבות וע"כ שלטו המקטריגים ודינים עליהם שמצאו פתחון פה לטעון הללו עע"ז והללו עע"ז וע"כ נאמר ויסע מלאך האלהי' שהוא דין ולזאת הזהיר' משה כי רע המעש' שעצבות הוא מסך מבדיל בינם לבין אלהיהם שנא' בו עוז וחדוה במקומו רק התיצבו וראו את ישועת ה' בשמחה ובטוב לבב. וע"כ נסע מלאך אלהים פירוש שהדינים לא מצאו מקום לשרות עליהם ונקרא הולך כי חלף הלך לו והמסך ומבדיל השני היה הענן שנא' ענן וערפל סביביו. ועל ידי שדבקו את עצמם בחלק ה' עליון באור פני מלך חיים שהיה פנים בפנים ובטחו בישועתו כלה

ענן וילך עד שבא למחנ' מצרים ועמד שם כי מה שהי' נקרא הולך הוא משום שהשי"ת בכבודו ובעצמו הוליכו לפניהם ופעם אחת חקרתי בענין האור והחושך שהחושך היא מציאות והאור הוא מקרה שגם ביום בבית אפל שורה חושך וע"כ כשהלך הענן למחנ' מצרים היה חוצץ בין החושך למחנ' ישראל וממילא היה מאיר את הלילה לישראל:

ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו וגו' דבר ידוע שאין המטר מצד עצמו מזון כלל ואין בו שום חיות כי אם הרוה את הארץ וגו' ונותן זרע גם אותו הצומח אינו ראוי לאכילת אדם עד אחר מלאכות וטרחות רבות. מה שאין כן המן שהוא מתחלת ברייתו אוכל שכלי ממש ומוכן לכל הטעמים בלי שום תיקון. וראיה לדבר שנא' ואת כל העודף הניחו וגו' פי' כמו שהוא בלי הכנת אפיה ובישול ואף שנא' את אשר תאפו וגו' זה רק להמון עם אבל הצדיקים שבדור לא עשו שום תיקון וכמו כן יהיה לעתיד שתוציא הארץ גלוסקאו' וכ' וא"כ יפלא בעינינו האיך המשיל אותו למטר שאינו אלא הכנת אוכל וצריך תיקון רב הכי הי"ל הנני נותן לכם לחם וגו' גם הלשון ויצא היו"ד קמוצה קשה קצת שהוא משמע לשון עבר ואם הוא פועל עומד מ"מ הול"ל ויצא בצירי ע"ק הלא משרע"ה לא היה יכול לשנות דבר מכל אשר צוהו ה' והשי"ת אמר ויצא העם ולקטו ומשה לא אמר כן רק לקטו ממנו:

והנראה בזה לתרץ ע"פ מה שדקדקנו כבר בפסוק והיה אם שמוע תשמעו וגו' ואספת דגנך ותירושך וגו' ונתתי עשב בשדך לבהמתך ואכלת ושבעת השמרו לכם וקשה למה הפסיק בדבר הבהמו' בין ענייני האד' ובריאשא הול"ל ואכלת ושבעת והדר ונתתי עשב בשדך לבהמתך אבל הענין הוא כך שקודם חטא אדה"ר שעדיין היה הזדככות רב בעולם ותכלית הבריאה היה רק על מין האדם שהוא ימשיך השפע מהבורא ב"ה וב"ש לכל הברואים דהיינו שמתחילה יקבל לעצמו את הראוי לו והמותר יניח לבהמות וחלילה להאשימו הלא היה מבחר כל הברואים אבל מ"מ מעשה שהיה כך היה שע"י קלקולו נתקללה הארץ להצמיח דברים מוגשמי' המעכירים שכל האדם ומולידים בקרבו תאוות רעות וע"כ נהפך הוא שכל המאכלים הם מתחילה מאכל בהמה ואינן ראוים להזין הגוף לזכות המוגשם והנעכר ולהגביר שכלו להיות כלי קבול טהרות הקודש להאיר על עבר פניו אור האלוקיית. וע"כ מתחלה לא היה צריך שום שמירה כי הטבע בעצמו לא היה נותן להמרות עיני הבורא ב"ה אחרי שכח השכלי חזק מאוד וזך לדעת את ה' וללכת במצותיו תרי"ג עשין ול"ת להגיע לתכלית שלימו' רצון הבורא אבל אח"כ כשנתגשם הכל וצריך טרחות רבות עמל אדם לפיהו. עד אשר יכשר להזין הגוף ולהוציאן מחומרת מאכל בהמה:

לכן צריך שמירה מעולה על כל האוכל אשר יאכל לבלתי לשתות ולאכול לשבעה להנאת הגוף רק לקחת מוסר השכל ומשכיל על דבר ימצא טוב רמיזא דחכמתא לעשות רצון קונו וזה פירוש הכתוב ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת בעבור שאוכל שלך מוגשם שהוא מתחלה מאכל בהמה לכך השמרו לכם אתם מוכרחים לעשות משמרת למשמרת לבל יתנגפו רגליכם ימין ושמאל מהדרך הטוב והישר אשר יוכשר בעיני ה':

ועתה ברוכי ה' צאו וראו חבתכם לפני המקום כמה מעלות טובות כי בהיותנו בכור הברזל מושקעים ונטבעים בתועבות מצרים ולא ידענו את ה' עד שאמרו מלאכי השרת הללו עע"ז והללו עע"ז ואמת ה' לעולם שמר את בריתו ושבועתו לאבותינו שיעשה אותנו לגוי קדוש ועם סגולה ע"כ הביאנו אל המדבר ונתן לנו לחם מן השמים שכולו רוחני ושכלי ולא היה בו פסולת שע"כ היה נבלע באיברים והיה הדבר בהיפוך ממש שמתחלה לקטו איש לפי אכלו והנותר הניחו לבהמות שהיו טועמים טעם מן כדאיתא במדרש וגו' האמנם גם הלום תאוה נפשינו נכספה וגם כלתה אל המן עינינו מי יאכילנו ממנו יהיה לנו לעינים לגול את ערלת לבבינו ולהסיר מעבה הסכלות מעל פנינו נדעה נרדפה לדעת את ה' וע"כ צוה יוצרנו החפץ בטובת עבדיו לבל ישובו לכסלה. צוה למשה להצניע צנצנת המן למשמרת לדורותיכם להיות סמך וסעד לסייע את כל הבא לטהר לכל הקרב אל משכן ה' והנה בדרך כללות ישראל נמצאים כמה סוגים בני אדם ישנם שלומי אמוני ישראל שחומרם מזוכך ולהם ירד המן על פתח אהליהם ויש שהיו מוגשמים יותר והם הוצרכו לשוט וללקוט ובעבור כי יצר לב האדם רע מנעוריו והורגל במדות רעות מיום הוולדו טרם בא היצר טוב ומדרך הטבע להצטרך טורח רב להתהלך לפני ה' וע"ז נאמר שטו העם ולקטו כידוע והעם מורה על פחות המדריגה. לכך אמר השי"ת הנני ממטיר לכם שיהיה בבחינת מטר שעדיין צריך תיקון וטורח שיצאו ללקוט כדרכם מקדם. אבל משה רצה לזכות את ישראל ביתר שאת ולהחזיקם בכשרים לא אמר ויצאו רק בתת ה' פירוש שתהיו זכים וכשרים עד שלא תצטרכו לצאת וירד המן על פתח אהליכם:

ויצא העם ולקטו. וגו' למען אנסנו צריך להבין איך שייך בחיק יתברך לשון נסיון שיודע כל תעלומות לב ולמה צריך נסיון ושורש הדבר כי כשהיינו במצרים היינו מתועבים באכילת דברים אסורים ולא היינו יכולין לקבל קדושת התורה להורות לנו דרך הטוב והישר כמו שעשו אבותינו שהשיגו כל התורה קודם שניתנה שידעו בשכלם שצריך להניח תפילין וללבוש ציצית וע"כ נתן לנו את התורה שבה מצות שמעיות ושכליות והנה השכליות היינו יכולין להשיג מבלעדי נתינת התורה אבל השמעיות לא היינו

משיגים ובעבור זה נתן לנו את המן שהיה אוכל שכלי להזדכך גופינו ושכלינו. והנה בעבור שיצר לב האדם רע ואיש תהפוכות אינו יודע את מעשיו ודרכיו הטובים המה אם לא וע"כ העצה טובה הוא לשקול ולפלס כל מעשיו בעת האכילה שכל שלחן שלא נאמרו עליו ד"ת וגו' ובענין התורה שבעת האכילה יוכל להבחין הכל. וזש"ה למען אנסנו שהוא לשון מפעיל שאתן לפניהם דבר שיוכלו לנסות ולהבחין דרכם ומעלליהם. וע"כ כשרצו השבטים להרוג את יוסיף ישבו לאכול לחם ובעת האכילה עברו אנשים מדינים ומכרוהו. ובאמת הדבר היה נכון וטוב. שאל"כ הוצרך יעקב לירד למצרים בשלשלאות של ברזל רק שזכותו גרם:

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה עלינו לשבח לאדון הכל אשר במאמרו ברא שחקים שרפים ואופנים וחיות הקודש וכל צבא מעלה וכל תוצאות הארץ וצבאותיהם. ואחר כל אלה צירף מכלם חלק א' וברא מהם בריה חדשה ויקרא את שמו אדם למען אשר יוכל להמשיך להם השפעות הבורא לחלק מנת המלך בכל מלאכתו ועובדותיו שכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה להיותם טפל לו ולהתחבר אליו למען יהיה מורכב משניהם ויכול לפעול בעליונים ובתחתונים שני הפכים בנושא א' ויש כמה בחינות פעולות שאם עושה דבר לפי תומו ואינו משרה שכלו וחכמתו על העסק ההוא הדבר הזה לא תצלח והיה כלא היה אבל כשמשרה שכלו וחכמתו על המעשה ההוא תעלה למעלה לפעול את הראוי לה כמו שמצינו רבים חורשים וזורעים ואין עושה טוב אבל יצחק אבינו זרע ואלישע הנביא חרש והגיע בזה לנבואה. אין זה כי אם בהתקשרות כל עובדותיו לעבודת הקודש ואולם הפועלים ההם לא ידעו ולא ישכילו עד היכן הדבר מגיע ואם הבחינה אשר התעוררו למטה להיות כגוונא דא אתערותא דלעילא עד יום השבת הקודש שאז מתגלה סוד האמת ונקודה האחרונה שלה שאפי' עם הארץ ירא לשקר בשבת ובחול אף אם יגיע למעלות התי"ו של אמת שהוא ג"כ טוב מאוד והוא תי"ו דתמים תהיה מ"מ הוא רק חלק א' מארבע מאות של הא' דאמת שהיא נקודה האחרונה המתגלה בשבת ואז יוכל הצדיק להבין כל פרטי עובדותיו של ימות החול אחת מהנה לא נעדרה. וזהו שכתוב והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו שאז יבונה לאמיתו כל אשר הביאו בימות החול והי' משנה שיהיה הדבר כפל וכנ"ל ומה שאני מחלף הכ"ף בבית נפרש במ"א:

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה וגו' איתא במדרש שכאן רמז לו הקב"ה למשה על מצות שבת ומשה עכב מלומר לישראל עד יום הששי כשבאו אליו נשיאי העדה ואמרו שנותר להם מן המן אז נזכר מעצמו ואמר הוא הדבר אשר צוה ה'

לאמר שבתון שבת קודש ואמרו חז"ל שסיבת השכחה היתה שבג' מקומות בא משה לכלל כעס ונתעלמה ממנו הלכה וזה אחד מהם בעבור שקצף על אותן שהותירו מן המן והבאיש ולכאורה דבריהם תמוהים הלא הכעס הזה לא היה עד יום המחרת ולמה לא אמר להם מיד ביום. הראשון מצות שבת ע"ק האיך היו יכולין להותיר מן המן שהרי אותו העומר היה מצומצם די צרכם שאף קטן שבקטנים לא העדיף. גם תיבת משנה צריך פירוש אבל שורש הענין הוא כך שיום השבת הוא כמו נשמה לששת ימי המעש' וכל עבודת ימי החול המה בגשמיות ואין הכוונ' על ההולכי' אחרי תאות לבם כי לא ד"ת במתים רק גם הכשרים וצדיקים המתהלכים לפני ה' וכל עובדותיהם ופעולותיהם הם על דבר כבוד שמו הגדול לעשות נחת רוח ליוצרם מכל מקום אינן יכולין לבא ולהגיע לתכלית שלימותם ולהבין כל פרטי פעולותם עד היכן הגיעו עד יום השבת שאז מתגלה סוד האמת שיש יראת השקר בשבת ואז ישכילו על כל אשר פעלו בימות החול שהיה בגשמיות וכל הנהגת העה"ז הוא כך שהנשמה אינה באה עד אחר תשלום הגוף בצאתו מרחם אמו וכן אח"כ אין בו שכל עד שנעשה בן ג' שנים ויש בו כח להכיר את בוראו כמו שמצינו אצל אברהם אבינו ע"ה שבן ג' שנים הכיר את בוראו וע"ז נאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים ואח"כ כשהוא מתחיל ויודע לדבר אביו מחנכו לדבורים קדושים לענות אמן אחר הברכות ועל ידי זה יש לו חלק לעולם הבא בעבור שמשבח ומפאר את יוצרו וכמ"ש ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים ששפת רננות יהלל פיהו וכשנעשה בן ה' שנים שמתחיל ללמוד מקרא יתוסף בו שכל והבנה מדי יום ביומו וע"ז נאמר ובשנה החמישית וגו' להוסיף לכם תבואתו. אבל למעלה מן העה"ז נהפוך הוא כי ארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין בת פלוני לפלוני. וטרם הוולדו מזווגין זיווגו ורואין את הנולד הפירות שעתידין לצאת ממנו וכן הוא בשבת שהוא נשמה לימי החול והוא בחינת פנים ואחור שע"י העובדות של ימות החול ינתן בו בשבת נשמה יתירה שהיא שכל עליון להורות לפניו הדרך הטוב והישר ולסמוך את ידיו שעל פיהם יתנהג בשש"י המעשה הבאים עלינו לטובה וביאור הדבר כי הבורא כל העולמים אדון כל היצורים בחר בנו מכל העמים ורוממנו מכל לשון לעשות מעשהו ולעבוד עבודתו לפרסם אלהותו בכל העולמות ובכל הברואים שידעו כלם כאחד כי יש אלהים גדול ונורא המחיה אותם והמהוה אותם. ולא בצדקותינו וביושר מעשינו זכינו לכל אלה רק למען אבותינו הקדושים אברהם יצחק ויעקב שהיו יחידים בכל העולם כאשר העיר ממזרח צדק היה יחיד בין שבעים אומות כמ"ש אחד היה אברהם ולא נתיירא מהם ולא ישוב מפני כל. רק למד דעת את העם ופרסם אלהות הבורא ב"ה והרגיל שמו בפי כל

הברואים והצליח בכל אשר יפנה מפני שהיו כל עובדותיו באמת ובתמים שהיה נאמן רוח וכל כוונתו היה רק להתוודע ולהגלות גדולת הבורא ב"ה שהיו שוטים שבעולם אומרים שהעולם הוא קדמון. והוא מסר נפשו על הדבר עד שנתאמת אצלם כי שקר נחלו רק מאת ה' היתה בריאת העולמות ובעקבותיו דרכו בניו יצחק ויעקב ולכן הגלה אותנו לבין שבעים אומות למען נפרסם אלהותו ולהודיע גדולתו כמונו כמוהם ואולם מדאגה מדבר פן ימצאו בנו אנשים חלושי שכל ונכשלי כח שלא יוכלו להחזיק מעשה אבותיהם בידיהם ע"כ נתן לנו השתי תורות אף שכלם א'. מרועה א' נתנו מכל מקום יש הפרש ביניהם שהתורה שבכתב היא דרך כלל והתורה שבעל פה היא דרך פרט והכלל היא לידע ולהאמין שאין בירה בלא מנהיג. והפרט הוא שאם יבוא איזה שוטה להסתפק בזה בענין השגחת הבורא בכל תנועה קלה אשר עיניו פקוחות על כל דרכי איש וכל צעדיו יספור וירצה להטיח דברים לומר שהעולם מתנהג על פי מקרה. אזי נאזור חיל ליישר דעתו להוציאו מתוך הרעות עד שיודה על האמת. וע"כ נקראת תורה שבכתב לפי שהיא דבר ברור כתובה על לוח לבם של כל אדם שכבר נתאמת אצל כל האומות ע"י אבותינו הקדושים שאין בירה בלא מנהיג ועכשיו שניתן רשות לכתוב גם התורה שבע"פ שגם היא כלה אמת ויציב לא נפל דבר. והתורה שבע"פ היא כמו גוף לתורה שבכתב שהיא הנשמה לה שכל התורה שבע"פ נכללת בתושב"כ. וכל התושב"כ כלול בעשרת הדברות וכלם כלולים בשני דברות הראשונות ששמענו מפי הגבורה אנכי ולא יהיה לך והכל נכלל בב' של בראשית. כי האדם בפני עצמו יוכל לכוין דעתו ולהפשיט עצמו מגשמיות העולם העשיה הזה להתבונן בגדולת הבורא ב"ה ולהדבק באור פני מלך חיים עד שכל הפועל והוא הכסא כבוד. אבל כאשר ידבר האדם באדם להבינהו ולהורות לפניו מאשר השיג צריך להלביש הדבורים בגשמיות וע"כ נתלבש רצון העליון בתורתינו הקדושה בכל הלבושים הללו. וע"כ כיון שניתן רשות לכתוב התורה שבע"פ שגם היא נעשית תורה שבכתב נעשה מאותיות נשמה צירוף אחר והיא המשנה שקבלו התנאים וזה היה עיקר הכוונה באכילת המן להזדכך גופם להאיר על עבר פנינו שכל העליון להיות כמו נשמה לגוף בבוא יום השבת וע"כ לא אמר להם משה מיד מצות שבת כי לא היו מוכנים לכך שלא היה להם גוף והמתין עד יום המחרת שאכלו מן המן ואז בא לכלל כעס כי מן הראוי היה שלא יהיו יכולין להותיר מן המן אחרי שהוא טוב להשכיל כלו חיות ורוחניות לפקוח עינים עורות כל הרואה אותה בעודה בכפו יבלענה וכמו שיש מדות בלומדי תורה הירא את דבר ה' ואוהב את תורתו כשיתחיל ללמוד אינו יכול לפסוק אפי' רגע אחת לפי שיש לו נחת רוח גדול מזה אבל מי שהוא לומד מתוך

עצלות ועצבות ומרפה עצמו מד"ת שהלימוד עליו כמשא כבד אינו יכול להשלים חוקו ומניח השאר עד למחר ואומר לכשאפנה אשנה וע"כ כעס משה שמן הדין היה להם להיות רעבים וחרדים אל המן והם לא כן עשו רק הותירו ממנו ומחשבתם נכרת מתוך מעשיהם שדעתם משובשת מאוד ואינם חפצים בלב שלם לדעת את ה'. ובזה יבואר מה שאמר והיה משנה שהיום השבת יהיה נשמה אל אותן העובדות של ימות החול אחת מהנה לא נעדרה:

שני העומר לאחד צריך ביאור האיך הספיקו להם השני עומרים. הרי העומר לא היה רק מזון סעודה אחת אפילו לקטן היה שיעור מצומצם ולא העדיף שבלילה ירד השליו ובשבת לא ירד שהי' צריך לירד בלילה לפי ששאלוהו שלא כהוגן ניתן להם שלא כהוגן שצריכו לנעור משנתם ולשחוט ולבשל ובשבת שלא יכלו לשחוט ולבשל לא ירד כלל וגם במוצ"ש לא ירד דלא הוצרכו לו שכבר אכלו ג' סעודות כאשר צוה משה תלתא היום כתיבי ואין לומר שירד כפול בליל ששי דלא מצינו זה בשום מקום וגם למה לא באו נשיאי העדה לשאול מקודם ביום ששי על הותרת השליו טרם ששאלו על הותרת המן וא"כ ע"כ שאכלו מן המן שירד ביום ששי ארבעה סעודות וצ"ל כמ"ש בזה"ק שהקשה איך ברכו במן הא כתיב שבת לא יהיה בו ותירץ דנשתלח בו ברכה ואכ"ק היה לו לירד רק עומר א' והו"ל לשלוח בו ברכה להסתפק לכל השבת כיון שגם שני עומרים היו צריכים לברכה עליונה ולפרש כ"ז נקדים מקרא שכתוב ולקחת סולת ואפית אותה שתים עשרה חלות שני עשרונים יהיה החלה האחת ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת. הנה הקבלה בידינו שהתורה היא נצחיית שע"כ נקרא שמה תורה שמורה לנו דרך בכל עת ובכל זמן. אף כי במצוה זו נאמר חק עולם ברית עולם ואמרי' בגמרא לפני ה' תמיד טפחו ש"ז בצד טפחו ש"ז. ולפי מראה עינינו מצוה זו היתה נוהגת רק בזמן הבית והענין הוא כך שאחז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן וק' וכי הבאים אחריהם בהמות ירעו ואנן מה תהוי עלן וביאור הדבר דקי"ל לכ"ע בשבת נתנה תורה לישראל שהתורה נקראת עץ חיים שנותנת עצה לדרך החיים וכמו שהיה ע"י המן אשר ממקום קדוש יבא לזכות השכל לתת עצה בלב איש איך לעשות רצון קונו ואיך לפרסם אלהותו להמשיך שפעו לכל העולמות ולכל הברואים וכמ"ש אצל אדה"ר כשעמד באו כל החיות והבהמות להשתחוות לו אמר להם בואו נשתחוה ונכרעה לפני ה' עושינו וכמו שאמרנו אמש שעיקר רצון הבורא לפרסם אלהותו שידעו כל הברואים כי המלך המרומם לבדו וכל עבודתם ופעולותיהם כאשר גזרה חכמתו ית"ש עליהן. לא יסבו בכלתן ולא ישיגו את תפקידו. וזה הוא ע"י עבודת האדם אשר נפח באפיו נשמת חיים דעת ותבונות יודיענו

שהוא ימשיך להם ע"י עובדתו הארה ושכל עליון אשר מדי דברו בהם ובענייניהם לשם ה' יקבלו השכל והדעת הזה שידעו שעושים רצון קונם ומקבלים נ"ר מזה. ואל יפלא בעיניכם דבר זה איך דוב ונמר שור וחמור יחדיו וכל בהמות שדי כל צפור כל כנף ידעו ויבינו מגדולות הבורא ב"ה. כי הכל ברא לכבודו וכלם יודעים את ה' כל א' לפי מדרגתו וכח שכלו אחת מהנה לא נעדרה רק שאינן יודעין שפעולתם ההכרחיית הוא רצון השי"ת ב"ה וע"כ כשהמשיך להם אדם הראשון הדעת הזה בקריאת שמות סברו שהוא הבורא כי מידו היתה זאת להם ובאו להשתחות אליו. ואמר להם טועים אתם בזה ואנא חד ממשמשי קמי דקב"ה אני ואתם נבואה נשתחוה ונכרעה כמוני כמוכם. ככל החזיון הזה היה חפץ ה' הצליח ביד אבותינו יוצאי מצרים שלא ידעו דרך ה' עד אכלם מן המן שניתן בהם החיות והארה אלהיית לכל זה.. וזש"ה כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' שחיות האדם והארתו אינו בא לו מן המזון המוגשם רק על מוצא פי ה' אשר שפתי רננות יהלל פיהו לפרסם אלהותו להתוודע ולהגלות חסדיו וגבורותיו ונוראותיו להמשיך קדושתו ושפעו בכל העולמות בסתר המדרגות מעילה לעלול עד העולם השפל הזה והשכל הזה הוא נסתר ונעלם בקדושת יום השבת שהוא פנים ואחור שנותנת חיים לששת ימי המעשה תלתא מקמי שבתא ותלתא לבתר שבתא. וכמו כן התורה הקדושה אף שגם שם טמיר ונעלם האור והשכל בכל זאת הוא יותר בהתגלות וכמו שהיה ע"י המן שהיה אוכל דבר הנראה לעינים. ונרגש בחוש המישוש כמו גשמיות והוא ג"כ בחי' פנים ואחור כי מאתו לא תצא הרעות אך טוב וחסד ומי שהרע מעשיו ואינו יכול לקבל הטוב ההוא כהווייתו צריך להלבישו בדברים אחרים ונראית לעין כעין קללה. וכמ"ש שלשה נתקללו חוה ונחש וארץ נתקללה חוה הכל רצין אחריה נחש מזונותיה מצוין לה. ארץ הכל צריכין לה שאף הקללות הם ברכות ואם היו יכולים לקבל אותם בצביונם ובתבניתם היורדין מלמעלה בוודאי לא נמנעו מהם. רק בעבור שהרעו מעשיהם לא יכלו לקבל ברכותיהן שוות ממעייני הברכות כאשר הובאו משם רק ע"י התלבשות במדריגה התחתונה וזה נקרא בשם קללה. כי בעבור שהקב"ה נסתר ונעלם מרוב קדושתו ואינו יכול לגלות רק מעט מזעיר בלבושים ועטופים רבים כפי כח המקבל. וכל עולם שלמטה מחבירו יתמעט האור והשפע המחי' אותו עד העולם התחתון הזה שהאור מעט הכמות זעיר שם. וע"כ אותן המריעין מעשיהם יהיו לאחור ולא לפנים אשר לזאת אמרו טפחו ש"ז בצד טפחו ש"ז שהטפח' הוא מפסיק כידוע לבקיאים בחכמת הדקדוק פירוש שאל יהרסו מצבם לעלות במעלות למקום התגלות האורות בעולמות העליונים פן יתבטלו במציאות. אך טוב שכן קרוב שיש הפסק בין

עולם לעולם רק בקירוב גדול שאל יתרחק יותר מדאי וזה הוא טפחו על זה בצד טפחו של זה שהמפסיק ביניהם לא ירחיקם איש מעל רעהו. והנה בג' דברים העולם קיים (נברא) שהם עולם שנה נפש וכמ"ש בספר יצירה שיש שנים עשר מנהיגים בנפש שהם שיחה שמיעה הילוך וגו' וכל מנהיג משמש בחודש אחד בשנה אשר לזאת היו י"ב שבטים שכל אחד היה מחויב לתקן בחודש המנהיג המשמש בעת ההיא בעד כללות ישראל ושבט הי"ג שהוא שבט לוי היה הכולל שבכלם אשר עליהם נאמר הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה והפכו פניהם וגו' שגם הם בבחינת פנים ואחור שמי שלא היה ביכולתו לקבל הברכות כהווייתן היה מקבל אותן במדריגה התחתונה שנקראת ההיפוך של הברכה. ולזאת ניתן לנו תורה שבכתב והם הכ"ד ספרים שעל ידם נוכל לתקן הי"ב מנהיגים הנ"ל בפנים ואחור ותורה שבע"פ הם הששה סדרי משנה כמו הששת ימי המעשה שאין לאדם רק ששה קצוות והקב"ה מגבילו מכל צד. ויום השבת הוא נשמה להם שאין לימי החול שמות בפני עצמם. רק א' בשבת ב' בשבת. וזהו פירוש הכתוב ולקחת סולת שהתורה נקראת סולת המנופה בי"ג נפה אין בה סובין ומורסן רק סולת כמו בהמן שהיה נבלע באיברים ואפית אותה שתעשה זאת בחיות והתלהבות באהבה רבה כרשפי אש שתים עשרה חלות שתתקן עי"ז כל המנהיגים שבנפש בפנים ואחור ולכך היה בכל חלה שני עשרונים ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת שתיקון הזה בלול במשנה בלול במקרא לתקן כל עובדותיכם בימות החול על ידי הארת יום השבת שלכך ירד שני עומרים לכל א' ביום הששי לבחינת פנים ואחור הנ"ל להאי' אל עבר פניה' לעשות הטוב והישר בעיני ה' בכל חלקיהם

שבת לא יהיה בו יש להקשות מדוע לא ירד המן בשבת ואדרבא הלא בשבת ברכה מצויה יותר מבחול ואי משום שלא יצאו בכלי מרשות לרשות הלא היה כולו מעשה נסים וברצון הבורא היה אפשר להורידו לתוך אהלם ואי משום שכתוב דכו במדוכה ובשלו בפרור שאסור בשבת הלא באמת לא היה צריך שום תיקון וכמ"ש בזוה"ק שטו העם ולקטו שטותא נקטו בלייבייהו ולתרץ זה נקדים לבאר למה בכל ששת ימי המעשה נאמר ויהי ערב ויהי בוקר משא"כ בשבת שלא נאמר בו ערב ובקר. והענין הוא כך כי הבורא ית"ש ברא באדם שבע שערים והם שני עינים שני אזנים שני נקבי האף והפה וצריך ביאור למה בג' הראשונים ברא שתים שתים הלא בעין א' היה יכול לראות הכל ובאוזן א' לשמוע הכל ונקב חוטם א' להריח כל צרכו ועוד למה נברא הפה יחידי. וביאור הדבר שבג' הראשונים משמשין שני עניינים טוב ורע לכך צריך שני מינים הא' לראות רוממות הבורא ב"ה ונוראותיו ונפלאותיו וגדולותיו' וכמ"ש דוד כי אראה שמיך מעשה

אצבעותיך וגו' ובעין השני יראה חסרונות עצמו שכך מצינו בחזקיה מלך יהודה אע"פ שהיה צדיק גמור והקב"ה רצה לעשותו משיח. מ"מ לא היטיב אשר דבר באומרו זכר נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ובתמים. והוכיחו ישעיה הנביא ואמר לו הקשית לדבר איך יוכל האדם להתפאר שהוא תמים במעשיו אך הקב"ה יכול לשבח הצדיקים במעלה זו שכן מצינו שאמר על נח תמים היה בדורותיו אותך ראיתי צדיק ולאברהם אבינו אמר התהלך לפני והיה תמים. וכמו כן נבראו שני אזנים הא' לשמוע מה ידבר ה' שהרי אמרו חז"ל בכל יום בת קול יוצאת מהר חורב וגו' ולמה אין שומעין אותו הקול אבל אמת נכון הדבר שאותו הקול נשמע לכל אדם איך שהשי"ת מעורר שכלו לשמוע בקול דברו שכשהאדם מעיין בתורה מתעוררין אזניו לשמוע ולהקשיב ושכלו מדבר בעדו ומורהו הדרך הטוב והישר על כן צריך האדם להטות אזניו לזה שכן נאמר והיה אם שמוע תשמעו ולא נאמר אם תלמדו שעיקר הלמוד היא השמיעה להיות נאה דורש ונאה מקיים והאוזן הב' לשמוע גנות עצמו ולזאת נבראו ג"כ שני נקבי האף הא' להריח ריח ניחוח של השי"ת והוא הריח תורה הנודף כשמן תורק והנקב הב' להריח בסרחון עצמו אבל הפה אין צריך רק א' אשר בדבר ה' יקום לעולם שאסור לדבר שום גנות אפי' בגנות עצמו שאינו מרויח כלל בזה. ובעבור כן נאמר בששת ימי המעשה ויהי ערב ויהי בוקר שיש בהם שתי בחינות טוב ורע שכל העובדות של ימות החול אף כי טובים ונכוחים המה בכל זאת אינם באמת ובתמים לפי שבאים ממאכלים גשמיים וגלל כן אין אומרים בחול שירות ותשבחות כמו בשבת כי איך יערב ילוד אשה ואדם איך יזכה לשבח לפאר את פני המלך המהולל בתשבחות אבל בשבת הוא בחינת פה ושכינ' מדברת מתוך גרונו לכך מותר ומצוה להרבות בשירות ותשבחות. ועפ"ז יבואר מ"ש וישבות ביום השביעי וצריך ביאור איך שייך בחיקו ית"ש כביכול מלאכ' או מנוחה אבל אמת ה' לעולם שכל הסלקא דעתך שבגמ' הם אמת ויציב שאמרו וכי שבת גברא הוא שהשבת הוא בחינת אדם אצילות אלהיית המתלבש ומדבר מתוך גרונו. וע"כ מנהג ישראל תורה היא שמברכין בניהם בשבת שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא מברך ומסכים ע"י. וזש"ה וישבות ביום השביעי שהשי"ת הוא שובת ונח בתוך בחינה השביעית פי המדבר ובעבור כן לא ירד המן בשבת שכבר ביארתי שהמן לא ירד דרך הוושט רק דרך הקנ' ומשם להלב ומשם נתחלק לכל האיברים וא"כ היה המן בחינת דבור וק"ל ולזה לא היו צריכין רק בימות החול שהוא בעלמא דשקרא והי' צריך סעד לתמכם להצליח על דבר אמת אבל השבת הוא עצמו סוד האמת שאפי' ע"ה ירא לשקר בשבת והוא הדבר הקדוש ולא הוצרכו עוד אל המן:

והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחת בדבש הכתוב ספר פה מעלות המן שהיה לבן תאוה לעינים ונחמד למראה וטוב למאכל כצפיחת בדבש אבל במה ששבחו שהיה כזרע גד לא ידענו מה יתן ומה יוסיף לנו אם היה גדול כזרע גד או כשאר פרי וגם אמת נכון הדבר שלא היתה הכוונה בנתינת המן לאכול מטעמים וחיך אוכל יטעם המתוק לחיך כי היה כלו רוחני ושכלי אשר ע"כ היה נבלע באיברים כאשר בא אל קרבנה נתחלק ונבלע בהם להורות לכל אבר פעולתו הראוי לו אשר לכך נברא ואיך לעבוד בו את הבורא ב"ה למען דעת צדקות ה' אבל פירוש הדבר הוא כך כי שפתי רננות יהלל פינו מלך אוהב צדקה ומשפט זורע צדקות ומצמיח ישועות. וכאשר נלך בדרכיו לדבקה בו להחזיק במדותיו לזרוע צדקות וגמילות חסדים. מכל מקום לא נוכל להדמות אליו במדות המצמיח ישועות שהוא לשון שמחה כשהאדם משיג דבר שהוא צריך להוושע הוא שמח וטוב לבב. ושמעתי ממורי זצ"ל ואח"כ מצאתי ג"כ בספרים ע"פ והאמין בה' ויחשבה לו צדקה. כי אברהם אבינו ע"ה ראה באצטגניניות שלו דקאי צדק במערב המורה לחשוכי בנים ואמר לו הקב"ה צא מאצטגניניות שלך אין מזל לישראל והיה סבור שזכות שלו גרמה לשדד המערכה לזכות לבנים כי יש היכל הזכות שהוא למעלה מן המזל. אולם כשפשפש במעשיו ולא ראה זכות לעצמו ע"כ חשב שצדקת ה' עשתה זאת' וזהו ויחשבה לצדקה. והנה במצות הצדקה לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה כי כל דאכיל דלאו דיליה בהיל לאסתכולי ביה וא"כ כשנותן הצדקה חבירו מתבייש ממנו ועיקר המצוה הוא מתן בסתר שהנותן לא ידע למי והמקבל לא ידע ממי. אבל זולת זה אין הצדקה בשלימות ואינה נקראת ישועה כי השמחה אין בה אחרי שמתבייש ממנו אמנם מדת הקב"ה נהפוך הוא כשהמקבל אינו מכיר את הנותן לחם לכל בשר ואינו רוצה לידע כי מיד ה' היתה זאת לו אין עושה טוב ואינו מקבל כלום. רק שצריך שידע כי מיד ה' היתה זאת לו' ואף שבהיל לאסתכולי ביה ומתבייש מלפניו הלא זה כל האדם ועיקר עבודת השי"ת לירא וליבוש מכבודו אשר הרבה טובותיו עלינו בלתי מחויב בדבר. וזה הוא תכלית רצון הבורא ב"ה ועבודת האנשים היודעים רבונם ומתכוונים להודות לשם קדשו כי לעולם חסדו שברא את העולם כלו להיטיב לברואיו להתוודע ולהגלות גבורותיו ונוראותיו וחסדיו הרבים והעצומים כי הוא לבדו הזורע צדקות עם כל בשר ורוח מצמיח ישועות נגיל בה' ונשיש בישועתו ואיתא בגמ' אל"ף ב"ת אלף בינה גימ"ל דל"ת גמול דלים מ"ט אפי' דדלת וגו' משום דמיכסף מיניה וחסד ה' מעולם ועד עולם גם בארץ תלאובות במדבר הגדול והנורא המטיר לנו לחם מן השמים המן הזה אשר ממקום קדוש יבא להאיר עינינו לדעת את ה' ולהכירו כי מידו היתה זאת לנו ע"כ התחיל לשבחו ממטה

למעלה שהיה כזרע גד פירוש שהיה מעשה הצדקה שלם בלי שום חסרון רק ישועה גדולה לפקוח עינינו ליבוש מלפניו יתברך אשר ע"י כך באו לשמחה גדולה להשיג לובן העליון וכתר עילאה אור צח אור מצוחצח. כי הלבנת פנים הוא אזיל סימקא ואתי חיוורא פירוש כשהאדם בקטנות השכל אז הוא קרוב למקום הדינים שנקרא סומקא וכשהוא בגדלות הוא קרוב לרחמים שנקרא חיוורא וגם כאן היתה השמחה והישועה גדולה כ"כ עד שהגיעו להלובן העליון שהוא כלו רחמים וחסדים ובזה יובן מקרא שכתוב ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וקשה מה זו טובה בכלל הטובות שעשה אתנו במדבר שהוזכרו שם והרעבון הזה מה טיבו אבל הענין הוא כך שכשהאדם נכסף לדבר גשמי באהבה רבה ותשוקה גדולה לאכול מפריו. ובהגיעו לדבר ההוא אף שעדיין לא אכל ממנו כבר נשתקע תשוקתו העצומה אבל כאשר ית יתאוה להשיג דבר שכלי חדש אף בהגיעו לזה מ"מ יתחזק ויתחדש בקרבו תשוקה חדשה עזה ועצומה מהראשונה ויחפוץ להשיג יותר ולא די לו בנחת רוח שקבל כבר לאין שיעור. ולזה אמר וירעיבך ויאכילך את המן אע"פ שהיה להם בכל יום די חסרונם וצרכם עומר לגלגולת בכל זאת היו רעבים וחרידים להשיג יותר ולא הונח להם בזאת בתענוג אשר הגיעו כבר וגם בגלות החל הזה תאוה נפשינו אל המן עינינו מתי יגיעו מעשינו למעשי אבותינו לפקוח עיני שכלינו נדעה נרדפה לדעת את ה'. אשר ע"כ צוה השי"ת למשה להצניע צנצנת המן והוא השכל הנעלם בקדושת יום השבת כאשר נבאר וז"ש כאן וטעמו כצפיחת בדבש שד"ת מתוקים מדבש ונופת צופים. וע"כ אחז"ל לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן ויש לתמוה הלא רוב המצות לא יכלו לקיים במדבר שרבים מהם תלוים בארץ וגם דיני כלאי הכרם וזרעים וחסימה. ועולה על כלם מצות צדקה וגמ"ח כיון שהיה לכל א' די מחסרו ואף למלבושים לא היו צריכים שהיו גדלים עמהם כדמפורש במדרשים. אבל פירוש הדבר הוא עפמ"ש. ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא. וקשה היכן מצינו בכל המקרא שהיה להמן שם עצם שנאמר עליו שהשאילו לו שם אחר להקרא בשם מן ונ"ל דאיתא בגמ' פלוגתא במהות צנצנת המן חד אמר כלי חרס וחד אמר כלי (חרס של) זכוכית ביאור דבריהם כי ידוע שגוף האדם נקרא כלי חרס ואין מן הצורך להרחיב הדבור בזה והקב"ה נטע בלב כל א' מישראל חלק ה' עמו וניצוץ קדוש אשר יעוררהו לחפוץ לדעת ה' ולעבוד עבודתו הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו אמנם כאשר ידבר האדם באדם יחשוב. און עליו ואינו מדבר בשבחו לעולם מחמת שניצוץ הקדוש שבו הוא נסתר בקרב איש ולב עמוק והגוף הנעכר והמוגשם הוא מסך מבדיל ביניהם לא יכיר את הטוב אשר טמן בחובו. וע"כ בתחלת צאתם ממצרים כל אחד על חבירו יתן דופי עד אשר התחילו לאכול

מן המן אשר זיכך את גופם עד שיוכלו לראות תוכם כברם כמו כלי זכוכית שהוא דבר הנראה לעינים מעבר לעבר וע"כ שאלו איש לרעהו מן הוא מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו דעת ויראת ה' וזה היה להם בעבור כי לא ידעו מה הוא שמתחלה לא ידעו מה שבלב חבירו עד אשר המן האיר שכלם בכל אבריהם. והנה ידוע שכל התרי"ג מצות היו תלוים במן אשר לזאת היה נבלע בכל האברים להורות לכל אבר ואבר לעשות רצון קונו ואולם היה בו רק בכח אבל לא בפועל רק שלא הוצרכו להוציאם מן הכח אל הפועל כי אחר כוונת הלב הן הן הדברים וכבר קיימו כל התורה כולה בפנימיותם לא הוצרכו לפעול בעולם הזה להתעורר בפעולתם העולמות העליונים כאשר אנחנו עושים פה וכמו כן כל התרי"ג מצות תלוים ביום השבת כידוע שאם המתין אדה"ר עד יום השבת שהיה תחלת המחשבה וסוף המעשה בוודאי כבר היו מתוקנים כל הברואים ונמשך להם השפע בלי פעולה כלל וע"כ לא ירד המן בשבת וזו היתה המתנה טובה חמודה גנוזה מונחת בבית גנזיו של הקב"ה אשר נתן לנו את יום השבת הקדוש הזה שאם נזכה לשמרו כראוי אזי יזדכך גופינו כמו במן וע"ז נאמר ראו כי ה' נתן לכם את השבת ובאמת בדבר היומי לא שייך לשון ראיה אבל הוא הדבר אשר דברנו שעל ידי יום השבת נזכה להזדככות הגוף כמו כלי זכוכית וכמו שהיה ע"י המן אכי"ר:

וטעמו כצפיחת בדבש. אמרו חז"ל שדבש היא א' מששים ממן ולפ"ז יפלא האיך המשיל את המן לדבש הלא הדבש. פחות ממנו הרבה ולתרץ זה נקדים מאמרם ז"ל אילו היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם וגו' ולמה אין מערבין וגו' וזה צריך ביאור הלא כבר תירץ קושיא זו מפני שלא היה אדם יכול לעמוד מפני ריחה ובאמת הא לא קשיא דמ"מ היה לו לערב בה דבש כיון שנותן ריח טוב כ"כ ומי שלא יהיה יכול לסובלו מה לנו בכך לכך פירש לנו שגזירת המלך הוא ואולם טעם מצוה זו צריך תלמוד דבשלמא שאור שנתרחק הוא משום שסממני הקטורת נעשו בשביל אהבה וזריזות שע"י הסממנים האלה ומדתן ומשקלן וכוונת הכהן בצירופי שמות היוצאין מהן ומן העשן שלהן נעשו אותיות כשעלה והם היו האותיות של הצירופי שמות שהיה הכהן מכוין ומהם נעשים צינורות להוריד השפעות והארות וכמ"ש בכתבי האריז"ל שלכך אומרים פטום הקטורת קודם התפלה שמביא אהבה וזריזות בלב האדם אבל השאור הוא מחמץ אחרים ומביא עצלות וע"כ לא ירצה לקרבן ה':

אבל בדבש צריך טעם וטעמא דמלתא שהדבש הוא קטנות מצומצם שהיה א' מששים במן וכבר בארנו אמש עמ"ש חז"ל שהמן היה גבוה ששים מיל שמורה על הששים מסכתות שהתורה שבע"פ כלולה מהם ובהקרבת סממני הקטורת לא בחר ה' בצמצום

וקטנות רק בגדלות והרחבה ולפ"ז יפה המשיל את המן בדבש שהיה מסכת אחת שהרי אי אפשר ללמוד כולן בבת אחת רק בזה אחר זה. וקובץ על יד ירבה:

ויאמר משה וגו' מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם למען יראו את הלחם להבין מקרא זה נקדים לפרש מ"ש ויאמר משה לקטו ממנו וגו' עומר לגלגולת וגו' וילקטו אותו בבוקר בבוקר וגו' וחם השמש ונמס גם הלום קשה ל"ל תיבת לגולגולת כיון שנאמר איש לפי אכלו. ע"ק למה לא נאמר בעשייתם ג"כ וילקטו ממנו עומר לגולגולת ועוד מהו בבוקר בבוקר והענין הוא כך כי בצאת ישראל ממצרים לא ידענו את ה' ולא היה לנו שום שכל להבין ולהשכיל שמץ מעבודתו ואיך לעשות רצונו. אך זעיר שם ירושת פליטה שהיינו מקובלים מאבותינו הקדושים שהם השיגו התורה קודם שניתנה והיו בעלי שכליות אבל אנחנו היינו ערום ועריה שלא היה לנו תורה ולא מוחין ולא היינו בעלי אברים כלל שהאברים מורים על כוחות העליונות והשכליות שבהם:

כמו היד שמורה על י"ד אותיות ה' אלהינו ה' ובשמאל הם חלופיהם. וכמו כן הגלגולת מורה לכוונה אחרת רבה ועצומה וע"כ עצם הגלגולת הוא הקשה שבכל העצמות בעבור ששם המלבוש של משכן המוחין והשכליות אשר לזאת ריחם ה' על יראיו שבשפלנו זכר לנו ונתן לנו את המן אוכל שכלי ורוחני לזכך אבריהם שיהיו מוכנים לקבל שפע אלהות וע"כ חסידים ראשונים היו שוהים שעה אחת קודם התפלה שהכינו עצמם ואבריהם להיות מכון למשכנות השראת השכינה ומכאן תוכחות מוסר איך לשמור פיו ולשונו קודם התפלה שאם מטריד עצמו בדברים של מה בכך והבלי העה"ז אין המוחין שלו יכולין להתעצם ולהכלל באור פני מלך חיים וע"כ אמר להם משה לקטו ממנו עומר לגלגולת שעל ידי זה יהיה לכם גלגולת ואבר זך לקבל המוחין ולזאת לקטו ממנו בבוקר בבוקר שכ"מ שנאמר בוקר ב"פ תן בוקר לבקרו. שזה היה מיד בשחרית לזכך שכלם וגלגולתם שיהא להם מוחין לתפלה אבל כשחם השמש נמס שכיון שחם השמש הגיעו אל האמת לא הוצרכו עוד אל המן וזש"ה ויאמר משה וגו' מלא העומר ממנו למשמרת לדורותיכם שהמוחין נקראין דורות וזהו למען יראו שתהא האמונה מושרשת בלבבם כל כך כמו שרואה הדבר עין בעין:

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו וגו' עומר לגולגולת. אנחנו ב"י מאמינים בני מאמינים בנבואת משה רבינו ע"ה אשר רוח ה' דבר בו שלא חיסר ולא שינה דבר מכל אשר צוהו השי"ת לאמר לישראל לזאת קשה היכן מצינו שצוה ה' שילקטו עומר לגולגולת ולהבין מקרא זה נקדים לפרש הפסוק ויענך וירעיבך ויאכילך את המן אשר לא ידעת וגו' תיבת ידעת הוא הווה ומשמע שעדיין לא ידעת והלא משה עמד בשנת

הארבעים וא"כ בוודאי ידעו את המן שכבר אכלוהו ארבעים שנה ועוד רבו הדקדוקים פה כאשר יבוארו עפ"מ דאיתא בגמ' בארבעה פרקים בשנה העולם נידון בפסח על התבואה וגו' וקשה הא תנא דידן בארץ ישראל קאי ושם התבואה בניסן קרוב לגמר ולמה דנין אותה דווקא בעת הזאת. ואפשר שגם זה כוונת המקשן בגמ' שהקשה כל הני הרפתקאי דעדו עלה אימת איתדין. ע"ק הא כבר דנו את התבואה בחג שנידונין על המים והנראה לתרץ כי עינינו לנוכח יביטו שמזון האדם הוא כל האוכל אשר יאכל הוא הנותן לו כח וחיות תמורת הניתך ולכאורה השכל יכחיש זאת הלא בהמאכל עצמו אין בו חיות רק התהוות ומציאות והאיך יקבל האדם חיותו וכחו ממנו ומי פתי יסור לשאול מחבירו דבר שאינו ברשותו אבל שורש הדבר הוא כך כי כמו שחיות האדם וכח המחזקו לבל יתפרדו חלקיו וישוב מיש לאין הוא חלק העליון אשר נפח באפיו נשמת חיים נפש רוח ונשמה ויהי האדם לנפש חיה ורוח ממללא. פירוש הדבר כי משכן הנשמה היא במוח והיא המחשבה חכמתו ובינתו ודעתו של כל אדם אשר בהם הוא דבוק בחיי החיים ב"ה וב"ש ואח"כ הוא מוציאם בהתגלות יותר אל הדיבור בדבר ה' יקום לעולם ואח"כ מחשבתו נכרת מתוך מעשיו בדברים מוגשמים כל אשר יעשה יצליח להתקדש ולהתעלות חלקי נפש רוח ונשמה שלו המחיים אותו והמהוים אותו אשר מתלבשים בפעולותיו במחשבה דבור ומעשה כמו כן בכל ברואי מעלה ומטה נסתר ונעלם אור האלוהיית וקדושתו ורוממותו הממציאם והמהוום מאין ליש והניצוצות הקדושים ההם מתלבשים ומתעטפים בפנימיותם בלתי נראים לעינים ומשכיל על דבר היודע רבונו ומתכוין לעשות רצונו באכלו המאכלים ההם על ידי הברכות שלפניהם ואחריהם והמצות התלוים בהם הוא מקבל קדושתם הנעלם והנסתר בהם והוא המזון המחיה אותו. וע"כ בדברים הטמאים נאמר ונטמתם בם שמטמטמין את הלב לפי שאין חיותם מסטרא דקדושא ע"כ הוא ההיפוך מן החיים וע"ז אמרו רשעים בחייהם קרוים מתים אשר בצאתנו ממצרים היינו מוגשמים ונעכרים. ומאהבת השי"ת אותנו רצה לזכות את ישראל לעשותינו לגוי קדוש ועם סגולה לקרבנו לעבודתו וליראתו להיות כלי קבול טהרת עבודת הקודש:

ע"כ הוריד לנו לחם מן השמים שכולו רוחני ושכלי לתת לנו מחיה לחיותינו כיום הזה בכדי שנוכל לדבק מחשבותינו בדבק טוב בחלקנו יוצרנו וידוע שכל השפעות ושכליות המושפעים מלמעלה למטה בחסד עליון הם נקראים מיין דיכרין. ובאמת עיקר רצון הבורא ב"ה בבריאת עולמות שברא את האדם ישר וטוב למעלה למשכיל כדי שיתקשרו כל עובדותיו ודבורו ומחשבתו בחיי החיים אשר הוא אחוז בו בחבלי עבותות אהבה

לעשות אתערותא דלתתא להיות כגוונא דא אתערותא דלעילא הנקרא מיין נוקבין וזה פי' הכתוב ויאכילך את המ"ן ר"ת מיין נוקבין אשר לא ידעת לשון אהבה וחבה שבעבור שנזדכך גופך ע"י המן אינך אוהב עוד להיות מ"נ ע"י המן שהוא מתחלה מיין דוכרין. רק שאתה חפץ מעצמך מבלעדי אתערותא דלעילא לקשר מחשבתך ועובדותיך ופעולותיך זולת סיועת המן. למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם שהחיות של האדם אינו בא מגשמיות המאכל הנראה לעינים רק על מוצא פי ה' ע"י שמוציא השם הנכבד בברכות שלפניהם ואחריהם והמצות התלוים בהם ובגמרא איתא פלוגתא ר"א ור"י אי בניסן נברא העולם אי בתשרי ומסקינן כמאן מצלינן זה היום תחלת מעשיך כר"י וכ' בשל"ה דשניהם דברי אלהים חיים שבניסן עלה במחשבה להבראות ולא נברא עד תשרי פירוש לדבריו אף שהיה ביכולת הבורא לברוא את העולם במאמר אחד וברגע אחד מ"מ צמצם רצונו וחכמתו במשך הזמן הזה כמו הנשמה והגוף שאינן נגמרין בזמן אחד וכמו כן התבואה תרי דיני אתדנא שבחג נידונין על גשמי שנה הגשמיות שבהן ובניסן ניתן לה החיות והשפע קדושה עליונה להורות לכל איש משכיל לעשות מעשהו להפיק מחשבתו הטהורה הדבוקה באלהים חיים אל דבורים קדושים ולעשות הטוב והישר בעיני הבורא יתברך וזה ביאור הכתוב ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא וקשה דהול"ל מי הוא זה ולמה קראו שמו מן אבל הוא הדבר אשר דברנו שע"כ נקרא שמו מן כי לכך הורד להם לחם מן השמים לזכות שכלם להורות להם הדרך ילכו בה איך לקשר כל מחשבתם ובינתם ודעתם בחלקם ממעל להתעורר לתתא לעשות מיין נוקבין אשר מלפנים לא ידעום ומזה הבין משה שילקטו עומר לגולגולת. ע"י שהקב"ה אמר הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וכאמור שכוונתו היה לזכך הגוף בשכלם ונשמתם שמשכנה במוח שבגולגולת ואצל הקב"ה נקרא אומר באל"ף כי במאמר אחד היה יכול להבראות ואצלינו נקרא עומר בעי"ן כי עינינו ולבנו עליו לראותו עין בעין והבן כי אף שאנו אומרים גמטריאות מ"מ הן הן גופי תורה שבהתאחדות מחשבתם ומוחם באלהים חיים ויוציאם אח"כ מן הכח אל הפועל אל הדבור ואל המעשה כל אשר יעשו יצליח חפץ ה' בידם:

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' לקטו ממנו וגו' עומר לגולגולת מספר נפשותיכם הדקדוקים רבו בפסוק זה שתיבת עומר לגולגולת אין לו שחר מאי בעי בזה גם למה קראו עומר ואמאי לא קאמר עשירית האיפה כמ"ש בכל המנחות עשרון אחד או שני עשרונים והנה כבר הרחבנו הדיבור בי"ט על פסוק ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה'. כי בצאתנו ממצרים לא היינו זכאים וראוים לעשות לאבותינו

ולנו כל הניסים האלו לולי חסד ה' מעולם ועד עולם כי רוצה ה' בעמו וקרבנו להיות לו לעם סגולה וחיי עולם נטע בתוכינו וחפץ ה' בידינו יצליח לדעת את שמו הנכבד והנורא אשר לזאת היו דור המדבר דור דעה שניתן בהם הדעת במלואו וטובו ומפיהם אנו חיין ומעשה אבותינו עדיין בידינו ירושת פליטה לנו לבלתי נסוג אחור מחלקנו יוצרנו אשר כ"ז נתהוה ע"י אכילת המן שהיה כולו רוחני ושכלי וסגולתו לזכך הגוף המוגשם והנעכר לשרש האמונה שלימה בלב האדם והנה במנחת קנאות שהביא בעל הסוטה היה ג"כ עשירית האיפה שעורים לפי שהיא עשתה מעשה בהמה וגו' וסגולת המנחה ההיא היתה לברר כשנולד ספק לאיש כי תשטה אשתו אם נטמאה אם לאו וע"י העשרון נתברר הדבר. אבל שם לא נאמר עומר לפי שהיה בחומריות אבל כאן במן היה ברוחניות שהיה סגולתו להוציא משפה לחוץ כל השיבושי דעות רעות אשר בקרב איש ולב עמוק ושיתגלו כל הספיקות שיש בלבו כי כל זמן שהוא במחשבתו אי אפשר להוציאו מטעותו ולהביאו אל האמת אבל כשנתוודע טעותו ונתגלה קלונו אז נקל הדבר להדריכהו אל האמת הטוב והישר לשרש בקרבו האמונה שלימה בלי שום ספק וע"כ אמרו לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן. כי נזדכך נפשם וגופם לקבל עליהם אמונת אלהי עולם ולעשות כל מצותיו להקדים נעשה לנשמע וזהו שכתוב ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא. וכבר ביארנו מקרא זה בכמה אופנים ולפי דרכינו נאמר שעכשיו נתוודע לכל אחד כל ספק שהיה בלב חבירו אשר לפנים לא ידעום וע"כ שאלו מן הוא מי הוא זה ואיזהו ועפ"ז נפרש המאמר בפ' אבות אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים א"ל על דאטפת אטפוך וגו' ולכאורה קשה מאין ידע זאת ועוד האיך דבר אל גולגולת דוממת וביאור הענין כי ידוע שכל דבר נמשך לשרשו וע"כ דרך הנטבע במים שגופו נמשך למטה לפי שהוא גשמיות הוא מטה לשרשו ליסוד העפר וראשו נמשך למעלה וצף על פני המים לפי ששם הנשמה שמשכנה במוח שבראש אשר היא חכמה חצובה מתחת כסא הכבוד וע"כ ראש הגולגולת צפה על פני המים וזהו שאמר משה לקטו ממנו עומר לגולגולת שהעומר היא הדעת ורמיזא דחכמתא אשר משכנה במוח שבגולגולת שע"י אכילת המן יזדכך גופם ואמונתם ויהיה זה מספר לנפשותיכם לשון ספיר ובהירות שע"י יצהירו ויזדככו הנפשות ואמרו בגמ' שר"ע הזהיר לחביריו כשתגיעו אצל אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים ואי אפשר לפרש זה כל צרכו כי הרבה יש לדבר בזה ובקצרה נאמר בדרך עצה טובה שכל הבא לטהר לעבוד עבודת הקודש וירצה להתבונן ולחקור בגדולת הבורא ב"ה לדעת דרכיו יחפוץ ואם חלילה לא תקום ולא תהיה שיעלה במחשבתו איזה קושיא וספק העיקר הוא שצריך לקשט את

עצמו ולהדבק בכל המדות טובות והם יעלוהו במעלה העולה בית אל והוא למו הולך דרך הישר אשר יחפוץ המלך ביקרו ואינו רשאי לחקור יותר מדאי עד שלא תיקן מדותיו. שיש באדם ד' יסודות ארמ"ע שיכול להטותן הן לטוב הן למוטב שטבע יסוד העפר להביא עצבות ועצלות וצריך להשתמש בו לעבודת הבורא ב"ה להכיר א"ע שפלותו ומיעוט בינתו עומד בדעת קלה לפני תמים דעות וטבע יסוד המים להתגורר אחר תאות רעות. ע"כ צריך להטותן ליראת שמים ולאהבת הבורא ב"ה והנה בין שמאי והלל לא היה הפרש גדול רק ששמאי דחה באמת הבנין כשבאו אותן הגרים לפי שראה דעתן מוטעת ומשובשת מאוד שזה רוצה ללמוד כל התורה כשעומד על רגל א' ואפילו תורה גשמיות אי אפשר ללמוד כך. וע"כ לא רצה להכניס את עצמו בזה אבל הלל מדה אחרת היתה בו שהיה אך טוב וחסד וטרח בחכמתו עד שהביאם לתכלית האמת וגם הלום ראה גולגולת שצפה ע"פ המים פירוש שראה אדם א' שהיה צופה ומביט בדעתו לחקור במופלא ממנו ועדיין מצואתו לא רחץ שלא נטהר יפה ממדותיו ותאוותיו הגשמיים לפחוז כמים ע"כ אמר לו על דאטפת אטפוך:

עד שאתה צופה ומביט להתבונן בדברים אחרים אשר לא הורשית יותר ראוי לך לפשפש במעשיך ולתקן מדותיך ובזה תלך לבטח דרכך:

לקטו ממנו עומר לגולגולת מספר נפשותיכם משמעות הכתוב שהציווי היה שילכו כ"א עם כלי המדה המחזיק עומר למכסת נפשות ביתו עומר לכ"א ובלתי ספק שהיה בזה איזה עצה טובה כמו כל המצות אבל לפי פשוטו אינו מובן כי יגיד עליו ריעו במקרא שלפנינו מוכרח שלא עשו כן שנאמר וימודו בעומר ולא העדיף וגו' ואם בתחלה לקטו שיעור עומר לכ"א למה הוצרכו למדוד אח"כ וגם מהו החידוש שלא העדיף והחסיר ע"ק מ"ש והמן כזרע גד לבן ועינו כעין הבדולח שהם דברים סותרים כי מראה הלבן הוא אחד מן הגוונים אבל בדולח הוא דבר ספיריי ומזוכך ואין לו שום גוון כלל והענין הוא שכל מעשה בני אדם כלולים בשלש אמות והם מחשבה דבור מעשה. והנה במחשבה לבד אין די כי לא יכולין להבין כוונת האדם ואין אדם יודע מטמנותיו של חבירו מה בדעתו ורצונו גם במעשה שלו עדיין א"א להבחין למה ועל מה הוא עושה כך אכן הדבור הוא המזווגם שעל ידו מתגלה מחשבתו הנכרת מתוך מעשיו ולעומת זה ניתן לנו שלש רגלים שבכל אחד מהם הזמן ההוא מסוגל לתקן אחד מג' אמות הנ"ל דהיינו שבחג השבועות כל העובדות במחשבה לקבל עליו עול מלכות שמים ותורה ומצות ולדבקה בו. ובסוכות נתקן המעשה שכל עובדותיו במעשה המצות ומיד בתחלת החודש מתחילין בזה במצות שופר ואח"כ סוכה ולולב' וחג הפסח בא לתקן הדבור לספר ביציאת מצרים

ושבחו של מקום וע"כ נקרא פה סח ובחסד עליון קבע לכל אחד זמן בפ"ע שבאם נתקן כ"א במועדו ובזמנו יהיה נקל לו להתחזק בזה כל השנה והענין הוא כמו למראה עינינו שקבוע זמן לחרישה וזריעה וקצירה לכ"א זמן מוגבל בחודש אדר חרישה ובאייר זריעה ובאב קצירה וא"א לזרוע או לחרוש בעת הקצירה וכן להיפך כמו כן במדות הנפש הכל יפה עשה בעתו והעיקר הוא הדבור אשר נתקן בחודש הזה. והנה אמרו חז"ל שהישראל בחרו לעצמן לשון הקודש עם כתב אשורית ואמרו מאי אשורית כתב ליבונאה פירוש כשכותבין כתב לבן. הלא הלבנית היה ג"כ מקודם בנייר ההוא והאותיות היה כתובין שם ולא נעשה שום שינוי בהן רק שהיה בהעלם לפי שהיה בהתפשטות בלי צמצום שכל אות נגע בחבירו. וע"י הקוים השחורים שעושין סביב האותיות הלבינות מגבילין האותיות להכירן וכמו כן היה בסדר הבריאה של כל העולמות שהוצרך להמאציל לצמצם א"ע שאל"כ לא היה אפשר להשיג ממנו אפילו מציאותו ונוכל לומר שכעין זה היה הכתב שעל הלוחות שהיו כתובין מעבר לעבר כמו כתב ליבונאה והנה ידוע שבמצרים היה הדבור בגלות שלא היה ביכולתן לפרסם אלהותו בעבור תעתוע גילולי מצרים לא היה ביכולתן להשיג ענין הדבור ההוא ולא היה להם עסק שמיעה מזה כמ"ש ולא שמעו אל משה וגו' מקוצר רוח הוא הדבור כמ"ש רוח ה' דבר בי. וע"כ ניתן להם המן שהיה אוכל מן השמים להחזיר הדבור ליושנו שיוכלו לדבר יראי ה' איש אל רעהו לפרסם אלהותו כמו שנעשה על ידי אברהם אבינו ע"ה שהיה לו מסירת הנפש לפרסם אלהותו בעולם. וא"כ היה דבר מזוכך וענין שכלי והיה לו ג"כ בחינה זו של כתב ליבונאה וע"כ היה לבן וגם כעין הבדולח כי שני גוונין אלו א' הם ובזה מבואר מה שלא נזכר בשום מקום שם העצם של המן. והנה העומר הוא היה מסוגל להשריש אמונה בלב האדם כי ע"כ נעשה בעסק גדול להוציא מלבן של צדיקים אפי' מי שמאמין בדברי חז"ל ובתורה שבכתב ושבע"פ באמת רק שלפעמים נסוג אחור מחמת שנופל לו קצת ספק בלבו אפילו בדקדוק קל של חז"ל היה העומר מסוגל להאיר עינינו וצדיק באמונתו יחיה ועל כן מי שהיה לו אפי' ששה נפשות בביתו עכ"פ היה הוא כלול מכולם והוצרך ללקוט לכל אחד עומר למדתו פירוש לפי המדה שהיה (כי) הן בהאהבה או בהיראה ובהתפארות כי בכל המדות צריכין לעבוד את השי"ת ואעפ"כ היה הכל אחד ולא העדיף המרבה וגו':

פרשת כי תשא

כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו וגו' מלת לפקודיהם הוא אך למותר. גם תיבת ונתנו משמע קצת שהוא לשון עבר שכבר נתנו וביאור הענין שנא'

אצל שרה אמנו וה' פקד את שרה. ואצל רחל נאמר ויזכור ה' את רחל. וצריך להבין למה לא אמר בשניהן לשון זכירה או פקידה והענין הוא שלשון פקידה הוא לשון נקיבה ואתערותא דלתתא שמביא תשוקה בלב האדם להתאוות לאיזה דבר. וזכירה הוא לשון השפעה. והנה בשרה אמנו לא מצינו שבקשה והתפללה על הזרע רק אברהם אמר הן לי לא נתתה זרע. והוא בעבור שעדיין לא הבינה תכלית הדבר למה יאותו לה בנים. כי בוודאי לא ניתנו הבנים להתנאות ולטייל בהם ואולם אח"כ כשנלקחה לפרעה ואבימלך הבינה שאם היה לה בנים לא היו לוקחין אותה. שידעו שהיא אשת איש שהיו אוה"ע בעת ההיא מוגדרין בעריות וע"כ נכנס בלבה תשוקה להוליד בנים. וזהו וה' פקד את שרה שהתעורר אותה והכניס בלבבה פקידה ותשוקה שתתאוה לבנים. משא"כ אצל רחל שידעה מיד תכלית הדבר ובקשה הבה לי בנים לכך נאמר ויזכור ה' את רחל שהשפיע עליה למלאות רצונה ובזה מבואר מה שחל משה זכור לעבדיך לאברהם וגו' שקשה וכי צריך להזכיר דבר להשי"ת שאין לפניו שכחה ושורש הדבר בעבור שיצר לב האדם רע וקשה לו לפרוש מן העבירות ע"כ הטביע השי"ת בלבנו כשיצייר האדם לפניו דיוקני אבותיו אינו יכול עוד לחטוא שיכנס בושה בלבבו ויתבושש מפניהם ולזה התפלל דהמע"ה בנאות דשא ירביצני דש"א דיוקנו של אביו. ובעבור זה אי אפשר לאדם לשכוח מלהתפלל אחת מהשלש תפלות שתקנו האבות אע"פ שטבע האדם בשכחה. והוא בעבור שהאבות מתפללין וכמ"ש אליהו הנביא שצריך להקימם להתפלל. וממשיכין הקדושה הזאת לבניהם וע"כ כשעמד משה בתפלתו והעתיר ארבעים יום ולבסוף נתן השי"ת עצה טובה בלבבו להמשיך כח האבות לצייר דיוקניהם לפני כל אחד מישראל שלא יוכלו לחטוא ואז נענה וזו היתה תפלתו באמרו זכור לאברהם שישפיע עליהם קדושת האבות ולזה יסד הפייטן זכור לי שקלי עפרון שלא על חנם פזר אברהם סך רב ארבע מאות שקל כסף הלא דבר הוא לכוונה מיוחדת להתעורר אותן ת' עלמין דכסיפין שיכספו ויתעצם תשוקתם לעבודת הבורא וז"ש וזוכר חסדי אבות שזוכר ומשפיע עלינו חסדיהם לעולם וזהו כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם שהאבות נקראו ראש בני ישראל וכשיכניס הפקידה והתשוקה הזאת בלבבם לצייר בלבבם לפניהם דמות דיוקני אבותיהם לבלתי יחטאו. ואז ונתנו איש כופר וגו' בידוע שכב' נתנו כופר נפשותם לה'. וכבר יצאו ידי חובתם:

פרשת ויקהל

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וגו' כבר דקדק בזה"ק על פסוק ששת ימים עשה ה' שהיה לו לומר בששת ימים לזה גם בעינינו יפלא פה על אמרו ששת ימים תעשה מלאכה ולא אמר בששת ימים ומהגם שנא' אשר צוה ה' לעשות הלא אינו מחוייב לעשות מלאכה בימות החול. ע"ק שכאן נאמר לעשות ובמלאכת המשכן נאמר אשר צוה ה' לאמר ומן הראוי היה לו לומר הפוך הדברים והנראה לי בזה על פי מ"ש ובוקע חלוני רקיע מוציא חמה ממקומה ולבנה ממכון שבתה וגו' דברים הללו קשים להולמן וכי יש חלונות ברקיע גם איזה מקום הוא שבת הלבנה הלא היא סובבת תמיד ואינה עומדת רגע במקום אחד והענין הוא עלינו לשבח לאדון הכל אשר בשפלינו זכר לנו למען בריתו ושבועתו לאבותינו הוציאנו מעבדות לחירות והאמירנו לתתנו עליון לעבוד עבודתו ולעשות מעשהו ואולם לא הגיעו מעשינו למעשה אבותינו והוא בעבור שלא היינו זהירין וזריזין לעבודתו מנעורינו כמו אברהם אבינו אשר תיכף בן שלש שנים הכיר בוראו וכל מגמת פניו היה רק לעמוד על האמת במה יתרצה אל אדוניו וכשעשה איזה דבר והרגיש שמעשה זה פעל בלבבו תשוקה ואהבה יתירה לעבודת הבורא אזי ידע נאמנה שדבר זה מצוה לעשות ואם עשה דבר שהבין בו שניתק מן דביקות הבורא בעשייתו ידע שזו עבירה ונשמר מלעשותה עוד ובדרך זה קיים כל התורה כולה קודם נתינתה אבל אנחנו אין בידינו דעת ותבונה כזאת שלא זכרנו עצמינו מעודינו. אשר לזאת נתונה לנו חמדה גנוזה תורתינו הקדושה אשר בה נדע המעשה הטוב בעיני ה' ולהשמר מלעשות הרע לפניו והמאור שבה יחזירנו למוטב למען נלמד ליראה ולא נשוב לכסלה וגלל כן לא טוב הדבר לבלות עסק התורה רק בפלפולים שאינן לאמיתן בשגם שהמה טובים לחידוד התלמידים אך לא בחר ה' באלה שעיקר לימוד התורה למצוא דעת להגיע אל האמת ולדקדק בה עד מקום שידו מגעת וא ואותן דקדוקי תורה נקראין חלונות וידוע שכנסת ישראל נקראו לבנה על שם שאינן מאירין תמיד והצדיק נקרא שמש ומגן בעבור שהוא משפיע ומאיר על אותן שירדו ממדריגתן להניף אותם תנופה לקדוש ה' למנה וע"ז אמרו ובוקע חלוני רקיע שהשי"ת פותח שערי תורה להאיר עינינו להבין ולהשכיל באותן חלוני רקיע ומוציא חמה ממקומה שהצדיקים מחליפין כח להאיר על הלבנה שהיא במכון שבתה פירוש ששבתה ונחה מעבודת הבורא ורפו ידיהם מלעסוק בדקדוקי תורה ובזה מבואר מ"ש חז"ל כל העוסק בתורה טל תורה מחייהו ומאלה הדברים אשר צוה ה' דרשו מכאן ל"ט מלאכות שידוע שקיום העולם על התורה ואם לא בריתי וגו' חקות

שמים וארץ לא שמתי. וכל העוסק בתורה נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית והיינו כשלומד לשמה לייחד לבבו לבורא בתוך כל ישראל המייחדין ה' אחד באוות נפשו באמת ובתמים ה' אח"ד שהוא בגמטריא ט"ל וזהו טל תורה שהוא קיום העולם וכמו כן כשעוסק בפרשת המשכן מעלה עליו הכתוב כאלו בנה את המשכן ונעשה הוא עצמו משכן שכינת כבודו טל תורה מחייהו לקיים העולם וע"כ לא נאמר אצל בנין המשכן אשר צוה לעשות שהתורה היא נצחיית ובכל עת נוהגין כל המצות ואי אפשר לעשות משכן בכל זמן וא"כ אילו נאמר לעשות היה אך למותר שהתורה לא רצונה לכתוב לנו סיפורי מעשיות לכך נאמר אשר צוה ה' לאמר שיעסוק בתורת המשכן ויהא הוא עצמו מדור לשכינה וזהו ויקהל משה את כל עדת בני ישראל כל מקום שנקבצין שם עדת ישורון לעסוק בעבודת הבורא נקראין כנסת ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' שהשי"ת צוה והזהיר על הטל תורה ולייחד לבבם לדבקה בו לעשות אותם שעי"ז יהיה קיום העולם. וזהו ששת ימים תעשה מלאכה שאותן ששת ימים שנכלל בו בריאת העולם המה יעשו מעצמם וביום השביעי תשבות שע"י עבודתך תוכל להגיע לתכלית האמת המתגלה בקדושת יום השבת:

ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה. לכאורה קשה מאי אשמועינן בזה ועוד דאיסור שבת הוה ליה למימר בסוף שלא תדחה מלאכת המשכן את השבת. ונראה לתרץ שמשה חכם גדול היה וידע נדבת לב ישראל כי רבה היא כדאיתא בגמ' אין יכולין לעמוד על אופי' של אומה זו וע"כ נתיירא שאם יאמר להם מתחלה נדבות מלאכת המשכן לא ימתינו עד כלותו דבריו ותיכף ומיד יביאו ויחללו את השבת. והראיה כי יצאו מלפני משה מיד בכלות הציווי של מלאכת המשכן יצאו להביא איש כמתנת ידו ולכך הוצרך לקדם להם איסור שבת:

פרשת פקודי

אלה פקודי המשכן וגו' אשר פקד ע"פ משה. תורת ה' תמימה לא יחסר כל בה אף בקוצו של היו"ד אלף המגן תלוי עליו תלי תלים של הליכות לשון הולך דרך אשר על ידם נדע ליישר מצעדינו אל הדרך ישכון אור. ולבעבור זה כשחסר מן הספר אפי' אות קטן הוא פסול ואסור לברך עליו ולפ"ז קשה מאי אתא לאשמועינן בפקודי המשכן ומעשה שהיה כבר היה ונראה לפרש על פי מה שאמרו בתנחומא שבפרשה זו נאמרו ונשנו י"ח פעמים כאשר צוה ה' את משה והם כנגד הי"ח ברכות שתקנו אנשי כנה"ג וביבנה הוסיפו עליהם ברכת המינים ונגד זה נאמר כאן אשר פקד ע"פ משה פירוש

המאמר הוא כי כל דבור ודבור שיצא מפי הצדיק לא ישוב ריקם ומשה מסר נפשו בשביל ישראל ואמר מחני נא מספרך וגו' ונתקיימה בפ' ואתה תצוה שלא נזכר שמו בכל הפרשה והשם של האדם הוא צורתו ושרשו כנודע ואולם לבעבור שהוא החיות של כל ישראל שע"י מקבלים הורדת שפעם וחיותם בכל דור ודור ע"כ נזכר שמו בפ' זו ח"י פעמים אשר בתפלת י"ח הנ"ל כלולים כל צרכי האדם למגדול ועד קטן ולפרש כ"ז נקדים דאיתא בגמ' שתנא אחד אמר לחבירו כשהיה מתפלל שמניח חיי עולם ועוסק בחיי שעה ובודאי לא נקל בעיניו מצות התפלה שתקנו האבות והקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ואיתא ג"כ שאלמלא המתים מתפללין על החיים לא היו יכולין להתקיים וביאור הדבר כי כל אשר יחסר להאדם בעה"ז הן בדבר שבממון ובצרכי הגוף בעניני רפואות כולם באים לטובת האדם להטיבו באחריתו רק שבאים מעלמא דאתכסיא באין מבין וייצר לו לפי שעה בכל זאת אנחנו מחלים פני עליון אקצירי ואמריעי על הצרה בשעתה. אבל בעולמות העליונים שאינם נופלים תחת הזמן אין שטן ואין פגע רע אך עוז וחדוה במקומם לזאת יקשה האיך המתים מתפללים הלא לדידהו לא הוה מומא אין פרץ ואין יוצאת ונסו יגון ואנחה שאינם נופלים תחת הזמן וכל הטוב ה' בידם. על אחת כו"כ שנא' שתפלתם עושה רובו ככולו לתת לנו מחיה לחיותינו כיום הזה ולהבין זאת תדעו ששורש הדבר הוא כך. כי כל המתפלל על חבירו ובפרט על כללות ישראל המה הראשי עם ונטורי קרתא הנגשים אל ה' מנשרים קלו ומאריות גברו למסור נפשם בעבור כל קהל ישראל לטוב להם וצריכים להיות נאמני רוח ולא לעשות בשביל עצמם כלל רק בשביל אהבת ה' ועדת ישורון סגולתו התקועה בלבבם כמו משה רבינו ע"ה שאמר מחני נא כי רק על ישראל אמונתו מן ההר אל העם לקרבם תחת כנפי השכינה אשר טוב עשה בעמיו לנטלם ולנשאם למצוא חיים חן וחסד בעיני יוצרם ואין למו מכשול ולכן רק תפלת המתים מקובלת ורצוייה כי מצד עצמם אינם צריכים לכלום ואין לנו גודר גדר ועומד בפרץ אם לא החסד של אמת שעושים המתים עם החיים ולבוא אל הביאור נקדים מ"ש כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה וקשה מהו הלשון כשם ועוד לשמחה מה זו עושה:

והנראה שזה הוא סדר פרשיות שקורין פרשת שקלים שלשים יום קודם ר"ח ניסן כמ"ש בא' באדר משמיעין על השקלים והוא כי כאשר נאמין באמונה שלימה בחסד עליון אשר יגאלנו בניסן הבא עלינו לטובה בוודאי היינו נגאלין כי בכל שנה ושנה אנו מודים ומשבחים על גאולתינו ועל פדות נפשנו כי בכל שנה נמחה קצת מזרע עמלק ונעשה מקצת גאולה למעלה. אשר לזאת נצטוינו לתת פדיון נפשינו מחצית השקל כי חלק

ה' עמו פירוש כביכול מחצה ממנו ואנחנו מחוייבין בקלבון להכריע עצמינו לכף זכות ולהדבק בדבק טוב בחלקנו יוצרנו באור פני המלך חיים וע"כ אנו קורין אח"כ פ' זכור ואח"ז פ' פרה כי ע"י מחיית עמלק תתקרב הגאולה ומקוה ישראל ה' לטהר טמאים ולקיים מקרא שכתוב וזרקתי עליכם מים טהורים וגו' אשר ע"י כן נתכשר להיות כלי קבולי טהרות עבודת הקודש וישועת ה' לברוא שמים חדשים והארץ החדשה את ירושלים גילה ועמה משוש כל המתאבלים עליה וע"כ אנו קורין אח"כ פ' החודש וזה פירוש מאמרם ז"ל איזה עשיר השמח בחלקו. ששש ושמח בחלק אלהים ממעל אשר אצל עליו מרוח קדשו ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכיה נפח. בוודאי האנשים האלה העומדים ברומו של עולם ראשי דור ודור העושים מאהבה ושמחים לעשות רצון קונם המה העשירים ונכבדי ארץ העושר והכבוד נאוה להם לבדם ניתנה הארץ וז"ש כשם שמשנכנס אב וגו' כמו שממעטין בשמחה מיד בהכנסת אב ועי"כ אנחנו באים בעצבות גדול ביום צרה ונאצה ותוכחה אשר נחלו זרים את כבודינו ונכרים באו על מקדשי ה' אשר הונף ואשר הורם גולת הכותרת ועטרת תפארת כל עומת זה נהפך האבל לששון והתוגה לשמחה נוגה ה' הולך ואור עד נכון היום מר"ח אדר עד ר"ח ניסן הבע"ל לטובה אורה ושמחה כי ישיש ה' עלינו לטובה לנו כל הימים להחזיר העטרה ליושנה על גאולתינו ועל פדות נפשנו. והיינו הך כי במחצית השקל אנחנו פודים עצמינו מכל צרה ויגון לבלתי יעכבונו ויטרידונו חבלי הבלי הזמן מלהתאחד ולשמוח בחלקנו יוצרנו אדון עולם לכל נוצר גדול העצה ורב העליליה עילת העילות וסיבת הסיבות אשר ברוח פיו נבראו כל העולמות והוא מחיה את כלם ומסבב את כלם וממלא את כלם וכולהון קמיה כלא חשיבין ולית אתר פנוי מיניה המשובח והמפואר והמתנשא הרב את ריבנו והשם בחיים נפשינו אשר הראנו צרות רבות ורעות ישוב יחיינו ותרב גדולתינו וגם עד זקנה ושיבה אל יעזבנו ואל יטשנו וזהו שכתוב אלה פקודי המשכן. כי פקודי הוא לשון חסרון כמו לא נפקד ממנו איש והוא כי הי"ח צרכי בני אדם בכללות הרמוזים כאן והם סיבה לחסרון משכן ה' והשראת שכינתו אשר פקד ע"פ משה כי המינים והאפיקורסים המה מחוסרי האמונה אשר נתחזקה ע"י משה כמ"ש ויאמינו בה' ובמשה ופקודי תורתו משמע ג"כ לשון פקדון שהשקלים האלה הם בפקדון באוצר ה' יבואו לזכרון עולם אשר על ידם יתמחה זרע עמלק היינו לכלות כל המעיקים ומשטינים מלהסתפח בנחלת ה' ותגלה ותראה מלכותו עלינו למלאות משאלות לבבינו הח"י צרכי הגופניות בכדי שנוכל לעבדו בשמחה ובטוב לבב למען ישכון כבודו יתברך ויתעלה בתוכינו לטהר לבנו לעבדו

בלבב שלם. ולהדבק באלהים חיים ומלך עולם. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו יהי רצון שישרה שכינה במעשה ידינו אמן סלה:

ארבע פרשיות

ענין ארבע פרשיות וסדר קריאתן יש טעם הגון וכוונה נכונה לדבר ולא שקריאתן בהזדמנות והענין הוא ידוע שגם קודם מתן תורה היינו ראויים להעשות עם סגלה וגוי קדוש כמו אבותינו הקדושים שלא קבלו התורה והשיגו אותה בצדקתם כמו כן אנחנו בניהם עדי עד אם היינו מתחזקים במעשה אבותינו לבלתי נשוב לכסלה לא היינו צריכין לתורה. רק הי' די לנו בחלקינו יוצרינו לנהוג במעגלי יושר וכמ"ש חז"ל למה נקרא שמו שדי שאמר לעולמו די וקשה הלא לא קצרה יד ה' ואיננו כילי למה לא הניח את העולם להתרחב עוד. וביאור הדבר שאחז"ל למה נקרא שמו שדי שיש די באלהותו פירוש שהשי"ת בעצמו הוא שלם בכל מיני השלימות ויש לו נחת רוח גדול מעצמו שאיננו צריך כלל לעבודת ברואיו לעשות נחת רוח לפניו רק כוונת הבריא' הי' שגם הנבראים יקבלו נחת רוח גדול בעבודתם אותו ובמה שירגישו עליהם השראת אלהותו. ולא נקרא נחת רוח שיהנו מהבלי עוה"ז. רק התענוג התמידי הנכבד בזה לבד יש די והותר לכל היצורים. ובנתיב הזה דרכו האבות ונעשו מרכבה לשכינה. ואולם נשתקע הדבר ונתקלקלה מדריג' זאת אצלינו שאחרי ירידתינו למצרים וכושיים שהיו עסוקין בכל החכמות ואת ה' לא ידעו ולא הבינו מהשגחת אלהי עולם וגם הישראל נטמעו ביניהם ללמוד ממעשיהם ונכספו לדברים אחרים אשר לא יצליחו לעבודת הבורא נסוגו אחור והיו בלא דבר שבקדושה:

ובחמלת ה' עלינו שמר בריתו ושבועתו לאבותינו לתתנו עליון על כל הארץ לקרבנו לעבודתו הוציאנו מעבדות לחירות והעבירנו בתוך הים בחרבה ואז השגנו מעלה רמה ונכבדת שאמרנו בשמחת לבב אף גילת ורנן זה אלי ואנוהו מי כמכה באלים ה' וראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל ואז חזרה העטרה ליושנה רק שלא היה הדבר בשלימותו שיעשו מרכבה לקדושה ויבטלו את רצונם שלא להתאוות לשום דבר שאין בו נחת רוח להבורא והניחו מעט הנאת העה"ז לעצמם וע"כ היה כח לעמלק לבוא וללחום עמהם שאילולי כן לא הי' שם מגע חיצוני כלל. שנתקיים תפול עליהם אימתה ופחד וגו' וכל אומות רגזו וחלו מפניהם אשר לזאת נחזיק טובה לחז"ל שחשו לזה ותקנו לקיים מחיית זרע עמלק קודם יציאת מצרים. יען וביען שהובטחנו להגאל בחודש ניסן כמאמרם ז"ל בניסן עתידין ליגאל. וקוה קוינו בכל שנה ושנה בהגיע עת הגאולה הלז'

צפינו לישועה כי ירחם ה' את עמו על גאולתינו ועל פדות נפשנו לכך תקנו לנו להכין עצמינו להיותינו מוכשרי' לתשועת ה' בניסן הבא עלינו לטובה. וראשית מלאכתנו לעשות טצדקאות לבטל ממנו כל מסטין ומקטרג וכל המצר לישראל הן בעניני העה"ז ובעבוה"ק המסית ומדיח את הקרב אל משכן ה' לאהב אצלו רדיפת הכבוד ולדבר לפניו לשון הרע וכדומה כולם נקראים בשם עמלק ומצרים כידוע ועל אלה אנחנו מתגברין במחצית השקל שכ' התוס' שאותן עשרת אלפים ככר כסף שרצה המן לשקול היה חפץ לדחות בזה שקלי מדבר שמכוונין בחשבונן לעשרת אלפים כ"כ. והפיר השי"ת את עצתו. לכך תקנו לנו ליתן עתה מחצית השקל כי חלק ה' עמו ונא' עם זו יצרת לי ז"ו בגימטריא י"ג שהוא החצי מן השם הקדוש וע"כ כל איש ישראל בפ"ע נקרא מחצית השקל ועל ידי שהישראל מרבין שלום ביניהם ומחברין לבבם כאחד לאחד נעשה מזה שקל שלם להכריע עצמינו בקלבון לכף זכות ובכח הזה יותש כח המסטינים ונמחה זרע עמלק וע"כ קורין מיד אח"כ פ' זכור ועי"ז מתבער רוח הטומאה מן הארץ ומוסיפין טהרה לעבוד עבודת הקודש ולזכך רוחניותם דהנה האר"י ז"ל סידר לנו תפלה שנא' קודם פ' התמיד יהי רצון מלפניך שתכפר לנו כל עונותינו וגו' ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר בעדינו ודבריו צריכין ביאור כיון שכבר נתכפרו עונותינו למה לנו קרבן התמיד לכפר ואם אין עונות נשיאת חטא למה. ושורש הדבר שעיקר בריאתינו הוא לזכך נשמותינו ורחניותינו להוסיף טהרה וקדושה וכח בפמליא של מעלה שנשמותינו רוחניים יותר ממלה"ש. אך בעתים הללו שאנחנו מלובשין בחומריות אין לאל ידינו להשלים חוקינו וחובותינו רק עבודתינו ופעולתינו עתה לבלתי נגרע' ולסוג אחור ח"ו עד אשר יערה עלינו רוח ממרום להניחנו על אדמת הקודש ואז נקריב קרבנות חובותינו להטהר ולהתקדש בקדושה של מעלה. וע"כ קוראין בעת הזאת פרשת פרה לטהר טמאים ושיטהרו נפשות ישראל מזוהמתן. ושלמו ימי אבלינו ונראה עולם חדש ולא תזכרנ' הצרות הראשונות וע"כ קוראין פרשת החודש שבפנים חדשות יבואו לכאן ורב טוב לבית ישראל:

שבת הגדול

וערבה לה' מנחת יהודה וגו' הפטרה זו אנו קורין בע"פ שחל בשבת ומסיימין הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ובדרך פשוט נ"ל טעם הגון לזה כי אנחנו בני ישראל קווי ה' יחליפו כח מחכים ומצפים לתשועת ה' על גאולתינו ועל פדות נפשינו בעת הזאת אשר היתה מאז ומקדם עת גאולה וישועה וכמאחז"ל בניסן עתידין ליגאל ע"כ נפשנו

חכתה לה' יוסיף שנית ידו לקבץ נדחי עמו ישראל. ואולם לפ"ז ע"כ הגאולה צריכה להיות בט"ו בניסן כאשר הי' בימי קדם עת רצון והקבלה בידינו שאליהו יבוא לבשר את ישראל יום א' טרם הגלות נגלות אלינו המורה צדק ואם כן שיבוא אליהו בער"פ וכבר מובטח להם לישראל שאין אליהו בא לא בע"ש ולא בעי"ט אך כ"ז בשאר עי"ט וטעמא דמלתא משום שישראל טרודין בהלכות שבת וי"ט משא"כ בע"פ שחל בשבת שכבר מוכן הכל מע"ש יוכל לבוא בע"פ לכך קורין היום הפטורה זו ומזכירין בה ביאת אליהו בא יבוא ברינה. ובדרך אחר נ"ל לתת טוב טעם ודעת לזה כי ארבעה המה נפלאו בעינינו אשר הוצרכנו לכפול הפסוק קודם הסיום משום אל תעמוד בדבר רע והסימן יתק"ק ישעיה אמר והי' מדי חודש בחדשו וגו' ויצאו וראו בפגרי האנשי' הפושעים וגו' תרי עשר והוא מלאכי שסיים פן אבוא והכיתי את הארץ חרם וצריכין לכפול הפסוק שלפניהם ירמיה כתב ספר קינות וסיים קצפת עלינו עד מאוד וכופלין פסוק השיבנו וגו' קהלת סיים אם טוב ואם רע וכופלין סוף דבר וגו' וצריך להבין טעמא דמלתא הלא בנקל היה להם לומר עוד פסוק א' כי בוודאי ידעו מאל תעמוד בדבר רע ולתרץ זה נקדים לפרש מקרא שכתוב והי' כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה ושבת עד ה' אלהיך וגו' ונתן האלות האלה על אויביך וגו' ואתה תשוב וגו' מלת ואתה תשוב הוא מיותר שכבר אמר ושבת וגו' אבל הענין הוא כך שיש שני מיני תשובה הא' ששב מפחד ה' ומהדר גאונו מיראת העונש ואולם בזה לא חפץ ה' רק שישוב אל לבו דעת ותבונ' גדולת הבורא ב"ה ומלכותו בכל משלה אשר במאמרו ברא כל יצורי קדם ומחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית הצופה ומביט כל תעלומות וסתרי כל חי אין חושך ואין צלמות להסתר שם וימלא כבודו את כל הארץ וכמש"ה האותי לא תיראו אם מפני לא תחילו וגו' הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומשכיל על דבר כשיתבונן בדברים הללו וכיוצ' בהם יתלהב לבו ותתעצם תשוקתו לאהבת ה' כרשפי אש ותפול עליו בושה גדולה והכנעה עצומה וזה פירוש הכתוב וגו' ויאמר משה אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלקים ולבעבור תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו גם הלום קשה כיון שבא לבעבור תהי' יראתו על פניכם למה אמר אל תיראו ושרש הדבר שב' תשובו' הנ"ל תלויה בב' מיני יראה הא' היא יראת העונש מפני חמת המציק בצר לו ישחר אל ה' ואל טובו והב' היא השב מחמת יראת הבושת ורוממות אלוקי עולם וכאמור ואולם א"א לבוא ולהגיע למדריגת תשובה עילאה טרם היות על פניו יראת העונש אשר ע"י התשובה תתאה יתמו ויכרתו כל המעיקים ומסטינים מלהסתפח בנחלת ה' ואח"כ ישב בנוה שלום ובמנוחות שאננות לפנות דעתו להכיר גדלות המלך המרומם הנסתר והנעלם אשר

אין סוף וחקר לתבונתו וגדולתו כי כ"ע אע"ג דאיהו כתר עילאה אור צח אור מצוחצח אוכם הוא קדם עילת העילות וע"כ התרה תחלה במכות בכורות אף שהיא אחרונה משום שזעקת בני ישראל היתה מן העבודה על הצר הצורר אותם שלא היה להם על מי להשען והיתה תשובתם מיראת העונש וע"כ הבטיחם כריתת השונאים שהיתה מכת בכורות וכמו כן במתן תורה בראותם את הקולות והלפידים פרחה נשמתם מגודל הפחד עד שהתורה שאלה ישראל היכן הם וע"כ אמר להם משה אל תיראו כי לא זו היראה אנכי שואל מעמכם רק שתהיה היראה ע"פ לבלתי תחטאו והיא הבושת פנים ומזה לא תאונה אליכם רעה וזה"ש משה והי' כי יבואו עליך וגו' הברכה והקללה ושבת עד ה' שתעשה תשובה מחמת העונש והצרות שלא יהיה לך על מי לנוס לעזרה ועי"כ יבואו הקללות על האלה המעיקים לך ואח"כ ואתה תשוב תעשה תשובה ראויה ונכונה אשר תיטב בעיני המלך ואח"כ כשנתנבא ישעיה והי' מדי חודש וגו' ומדי שבת וגו' פירוש כשהיה התחדשו' היורד מלמעל' למטה בחודש ושבת יבואו להשתחוות שהיא בפישוט ידים ורגלים והיינו הוראת היראה ופחד. וע"כ יצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים שאלו הם המורדים המחטיאים ישראל ובהניח ה' להם מכל אויביהם יהיה התחדשות אחרת ויבואו להשתחוות בקול רנה ותודה מאהבת ה' גם ירמי' סיים השיבנו ה' וגו' כי קצפת עלינו עד מאוד כי ה' הוגה בימי עני' ומרודיה ויחל את פני ה' לשוב אח"כ מאהבה וז"ש למה לנצח תשכחנו שאם נשוב מחמת יראה יהיה עי"כ ניצוח וכריתת השונאים ותעזבנו לאורך ימים שזה צריך זמן רב וע"כ כפל מקרא השיבנו להתפלל על אותה תשובת השקט ובטח שאתה רוצה בה וכן שלמה אמר את האלהים ירא וגו' כי את כל מעשה יביא במשפט וגו' והיינו יראה תתאה מאימת יום הדין ואח"כ כפל הפסוק וסופו יראת שמים מאהבת ה' כי זה כל האדם ועבודת האיש אשר המלך חפץ ביקרו וגם מלאכי הנביא סיים הנה אנכי שולח וגו' פן אבוא והכתי את הארץ חרם ומפני היראה ישובו אל ה' ואח"כ חזר על המקרא שלפניו שישלח לנו גואל צדק לטהר לבבנו לעשות הטוב בעינינו אכי"ר:

פסח

אור לארבעה עשר בודקין וגו' אמרי' בגמ' דהאי אור אורתא הוא ולישנא מעליא נקט. ובאור דבריהם כי שפתי רננות יהלל פינו לשבח ולפאר את פני האדון ה' צבאות אשר במאמרו ברא שחקים יוצר אור ובורא חושך לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו את השמש וגו' את הירח וגו' מלת חסדו משמע שאף בלא המאורות ה' טוב רק שזה

הוא חסד עליון על כל הטובה ע"ק שאם המאורות הם ממדת חסד היה להם לעמוד לעולם ועד דכתיב וחסד ה' מעולם ועד עולם ובאמת כבר נאמר וחפרה הלבנה ובושה החמה ע"ק בושה זו מה טובה למה יבושו ויחפרו אבל שורש הענין הוא כך כי לא מחשבותינו מחשבותיו בבריא' המאורות כאשר למראה עיניהם ישפוטו ההמון עם שהשמש נבראת רק לזה לבד להאיר על הארץ ולבשל פירות וליהנות מאורה במשאם ובמתנם והירח וצבאותיה נבראו להוציא צמח האדמה כי אין לך עשב מלמטה שאין לו שורש מלמעלה והתועים האלה יבערו ויכסלו מאוד והם נקראין עובדי כוכבים ומזלות אבל עיקר הכוונה תדעו ותבינו כמו שיש לנו שתי תורות והיו לאחדים מרוע' א' נתנו רק שהתורה שבכתב היא כללות כל הרמוז בתורה שבעל פה. וכל מעשה ודבורי בני אדם. והדבר דומה לאשר לפנים בישראל שהדורש היה לו מתורגמן המשמיע לרבים והיינו הך שהדורש נמשל להשמש שהאור נסתר בפנימיותו והוא הוציא הדברים מהמחשבה אל הדבור להמתורגמן כמו שהלבנה מקבלת האור מהחמה. והשומעים נמשלו לכוכבים שקבלו כל אחד לפי מדריגתו וכח שכלו וזה ממש השכל הנעלם בהמאורות שפנימיותם הם השתי תורות וטוב מראה עינים וזכי הראות שבדור עיניהם לנוכח יביטו תכלית בריאתם וכל טוב ה' בידם וזה פירוש מאמרם ז"ל מרגליות טובה היתה תלוי' בצוארו של אברהם אבינו שכל וכו' וכשמת תלאה בגלגל חמה כי אברהם אבינו אצטגנין גדול היה ומתחלה היתה סברתו משובשת וסבור כמו ההמון וע"כ עבד לשמש ולצבא השמים. עד שראה הקב"ה כוונתו הטובה לחפש אחר האמת ופקח את שכלו והשיג כל הדברים הנסתרי' וע"כ קיים כל התורה כלה כאשר הבחין בפנימיות המאורות. וכאשר יערה עלינו רוח ממרום ויגאלנו גאולת עולם ישפוך את רוחו על כל בשר ומלאה הארץ דעה. ע"ז נאמר וחפרה הלבנה ואין הכוונה על גוף המאורות רק על אותן מחשבות הכסילים שהם יחפרו ויבושו כי אז יהיה אור החמה שבעתים ואור הלבנה כאור החמה שיתעלו כל המדריגות והמוחין ונדע ונשיג כל סתריהם וגם בגלות מצרים בהיותינו משוקעים ונטבעים בתועבותיהם לא השכילו אל פועל ה' וע"כ נצטווינו לבער החמץ ושאור שבעיס' המעכב ומחשיך אור השכל והם השיבושי דיעות וישב מצרף ומטהר להאיר על עבר פנינו שפעת אור שבעת ימים שנאכל מצות והי' לעת ערב יהיה אור וזה הוא לישנא מעליא שאמרו אור לארבעה עשר ולא יכלו לומר ליל י"ד כי לא כך היא המדה. רק הכונה אל התעלות המדריגות וכאמור לעיל:

הגדה

ורחץ הלילה הזה אנו עושין שני סימני עבדות ושני סימני חירות סימני העבדות הא' היא המצה המורה על הכנעה ושעבוד שאינה מגבהת את עצמה גם אין לה שום טעם ע"ד שעול התאוות אינם מניחים אותנו לעלות במעלות אל מזבח ה' ההרוס בעו"ה ולעבוד בשמחה ובטוב לבב. והב' היא מרור שניהם לדבר א' נתכוונו אל יצר הרע והנמהר שקשה עלינו, עול מלכיותו המרים עול על לחיינו ולא יטה אלינו אוכיל. והב' סימני חירות הם א' היא הסיבה שהיו יגעים ועיפים מעבודת הפרך וכמ"ש בזה"ק על פסוק ויסב אלהים את העם שעשה להם הסיבה כמו שעושין למנוחת הגוף ועביד להו ניחא נפשי' והב' היא הטיבול כדרך סעודת המלכים שמטעימים מאכלם להתענג נפשם. כי בחצי הלילה הזה ממש כהרף עין הנקרא עת שהוא כחצי רגע כמימרא ובעת הזאת נהפך שעבוד התאוות לחירות והעבדות לגאולה וזה הוא מן אכילת אפוקומן ותהי מחצת העדה את אפיקומן כמו כריתת ברית כשנפרדים שני אוהבים מחלקים טבעת א' וכל א' לוקח החצי לזכרון אהבת עולם וע"כ יחצו את המצה שאנחנו כורתים ברית עם בוראנו ללכת בדרכיו ולשמור חוקותיו והחלק היותר גדול יצניעו למשמרת עד חצי הלילה שהוא עת חילוף הזמנים והשגת העתים לעלמא לחירות. ודרכו של כה"ג ביום כפורים כאשר שנה מעבודה לעבודה מבגדי זהב לבגדי לבן וכן להפך הי' צריך לרחוץ ולטבול עצמו וע"כ מנהג ישראל תורה לרחוץ עצמנו עתה:

כהא לחמא עניא וגו' כל דכפין וגו' במעשה ה' כ' פירוש לזה כי הפסח אינו נאכל אלא למנויו. וע"כ בזמן הבית נעלו הדלת בלילה שלא יבוא א' מן השוק לאכול מפסחם ואחר החורבן עשה השמש כהרגלו לנעול הדלת ולזאת אומרים כל דכפין ייתי וגו' שאין צריכין עתה לזה. ודפח"ח ואנן בדידן לפרש המאמר לספר שבחו של מקום אשר הכביד עלינו קושי השעבוד ועול היצר למען דעת צדקות ה' ולהכיר טובותיו וחסדיו להכנע מלפניו כאשר הוציאנו מעבודה קשה לחירות ומאפילה לאור גדול ביד רמה ובעבור זה צוה לנו לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר. כי בהרוג ה' כל בכור והיתה צעקה גדולה במצרים לגרשם ביד חזקה ע"כ אמר ה' לא מפיהם אנו חיין לא יצאו מפתח ביתם רק ברעות נפשם שלא בטובת המצרים וע"י ההכנעה נמצא חן וחסד בעיני יוצרנו להשפיע לנו שפע ברכות עד בלי די. וז"ש בפסח על התבואה ואין הכוונה על התבואה לבד אף גם על כל אשר יחסר להאדם יוכל להמשיך לו השפעות כאות נפשו' וכבר נתבאר שהמצה מורה על הכנעה ושפלות. וע"ז אמר כהא לחמא עניא די אכלו במצרים שנכנע עצמינו כמו המצה הזו ועי"כ כל דכפין ייתי ויכול ולא זו בלבד אף גם כל דצריך כל הצטרכותו ייתי

ויפסח שיפתח לו ה' את אוצרו הטוב. ומה שיפסח הוא בסמ"ך שהוא נוטרוקון פה סח שכך נקרא החג הזה פסח לה' שכחנו בפה לשוח ולספר תהלות ה' וע"י שאנחנו בהכנעה אין א' מתגאה על חבירו וכלם שוין כאחד וכל א' רצונו וחפצו להתאחד ולהתוועד עם כל קהל עדת ישורון וז"ש השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל שמתפללין שנהי' כלנו יחד:

עבדים היינו לפרעה וגו' הרי אנו ובנינו וגו' עלינו לשבח לאדון הכל הטוב והמטיב לרעים ולטובים כי בהיותינו במצרים ערות הארץ נטבענו ביון מצולה שכחנו צור ישענו והיינו משוקעים בתועבותיהם לא ידענו את ה' ונשתבש שכלינו בדעות רעות עד אשר עזבנו את ה' ונתהוו תחת ממשלת הסט"א עד שלא האמינו לכל נביא וחוזה ונטרדנו בסתר המדריגות במרד עד דיוטא התחתונ' ולבעבור זה קטרגו המלאכים הללו עע"ז והללו עע"ז ואם היינו עוד רגע א' במצרים לא היה ביכולתנו לצאת משם לעולם בעבור הדעות רעות אשר נשתרשו בלבנו ובחמלת ה' עלינו למען חסדיו כי לא תמנו אשר בחר בנו להיותינו לו לעם סגולה שעל ידינו יתפרסם אלהותו בכל העולמות ובכל הברואים להתוודע ולהגלות כי הוא המלך המרומם לבדו מאז ולמען נספר חסדיו ונוראותיו אשר יום יום יעמס עלינו וע"כ היתה השכינה מדברת מתוך גרונו של משה וישראל ידעו מזה למען שיאמינו בו ולכך מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים שעי"כ הרי זה משובח שהשי"ת נקרא זה אלי:

מעשה בר"א ור"י וגו' עד שבאו תלמידיהם וגו' לכאורה קשה מה בכך אם יעברו עונת ק"ש ומעשה רב האמור בזו"הק שאמר ר' חייא שהיה עם רשב"י ועסקו בתורה ג' ימים וג' לילות ולא אכלו ושתו ולא התפללו וביאור הדבר כשנחקור על תכונת התנאים האלה ראשי אלפי ישראל המה ומהם יצאה תורה לכל ישראל והיו עשירים ונכבדי ארץ תורה וגדולה במקום אחד ואף שר' יהושע לא היה עשיר מ"מ גם הוא הרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה לאלפי רבבה ודירתם היתה רחוקה זו מזו ואחזו דרכם להתאסף ולהתוועד יחד בבני ברק והכל הוא בעבור כבוד שם הנכבד לשמוח בישועתו ולספר תהלתו ונתאחדו ונתדבקו כל כך בחלק אלהים עליון עד שנעשה אצלם הרגל והתלמדות לבלתי הפרד מאחדותו ולמסור נפשם וכל כחותם בעזה אהבתו כמו בק"ש:

ברוך המקום וגו' שכנגד ארבעה בנים דברה תורה וגו' מצות ה' ברה מאירת עינים ומחכימת פתי אפי' רשע גמור ועוסק בתורה המאור שבה מחזירו למוטב ואפי' תם ושאינו יודע לשאול אשר קצר מצע שכלו להבחין שינויי העובדות של לילה זה מאחרת. אעפ"כ התורה הקדושה מלמדתו להועיל דעת ותבונה תודיענו:

רשע מהו אומר וגו' מכאן תשובה נצחת על הלעג השאננים הדוברים עתק ויטילו מום בקדושים משרתי עליון הנותנים שבח יקר וגדולה בכל מאמצי כחם ובתנועת כל איבריהם בשמחה ובטוב לבב תהלות ה' תרננה שפתם ועצה היעוצה היא לבלתי להשיב לכסיל כאולתו דברים חדודים כי החטאים האלה בנפשותם בוז יבוזו להם ויאמרו מה העבודה הזאת לכם רק טוב לומר להם האמת שאנחנו שמחים ומתעלסים באהבת ה' וחסדיו העצומים אשר עשה לנו ולא לו. וכמו שהיה דוד מפזז ומכרכר ואמר לפני ה' אשר בחר בי:

יכול מר"ח ת"ל ביום ההוא וגו' לכאורה קשה מה לנו בכך אם יתחיל מר"ח ואדרבא הלא נצטוינו לזכור פעמים בכל יום יציאת מצרים ומי שלא קרא ק"ש שחרית וערבית לא יצא י"ח וביאור הענין כי לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא וימלל גבורות ה' להשמיע תהלתו בשער בת רבים לשונו תהגה צדקות ה' רק בהתעצם תשוקת המשכיל להדבק באור פני מלך חיים וישליך את נפשו מנגד בעבור אהבת אלקי עולם המשובח והמפואר והמתנשא ופיו ולבו יהיו תמים יחדיו לעשות רצון קונו. ולא ישגיח על מאורעותיו אם טוב ואם רע רק יאמין באמונה שלימה שהכל הוא בחסד עליון וכמ"ש מורי ז"ל בי"ג מדות התורה נדרשת מק"ו ומגז"ש:

פירוש שאין התורה מתקיימת רק במי שהקלות והחמורות יהיו שוין אצלו וכל מגמת פניהם וחפצ' כסוף יכסוף רק להתאחד בחלק ה' צורו וגואלו עד שיהיה זה הרגל והתמדות אצלו לבלתי הפרד ממנו אף רגע כמימרא וז"ש יכול מר"ח ת"ל כי לא בהתחדש עליו אור שפעת כבוד ה' להאיר על עבר פני שפתי רננות יהלל פיו ת"ל ביום ההוא והכוונה על פסוק ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד שיהיה הלימוד והרגלו רק באחדות הבורא יכול מבעוד יום שאל ואמר מיד בהאיר ה' פניו אליו להיות לו לאור יומם רק שצריך התלמדות אצלו בעבור זה שהשי"ת נקרא זה אלי. והיינו רק בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך והוא הדבר אשר דברנו שאל ירע בעיניו הטובות והרעות המכונים בשם מצה ומרור רק גם הרע יהי' אצלו כטוב ממש כי באמת הוא אך טוב וחסד ואין דבר רע יורד מן השמים:

מתחלה עע"ז היו אבותינו וגו' ואקח את אביכם וגו' ויעקב ובניו ירדו למצרים. לשון ויעבדו אלהים אחרים משמע דקאי גם על אברהם אבינו ובאמת הוא כך שאמרו חז"ל כן ג' שנים הכיר את בוראו ובמקום אחר אמרו בן מ"ח שנה ואלו ואלו דברי אלהים חיים שמתחלה עבד ע"ז וכשנעשה בן ג' שנה הבין שאין בה ממש אמר אין בירה בלא מנהיג והתחיל לחשוב על צבא השמים ולא היה יכול להגיע לנקודת האמת עד שרצה הקב"ה

את מחשבתו הטובה ודעתו הרצויה וצוהו ללכת ארץ כנען. ואויר דארץ ישראל מסוגלת ליישר מצעדי גבר להכין לבבם ולסעדם לכל טהר לב לבל ישט לבו בדברים הבלים. ולא זכה לבן עד שנעשה בן מאה שנה שאז היה ראוי להוליד זרע כשר. וע"כ כל אותן הנפש אשר עשו בחרן שגייר כמה אלפים ורבבות ומכלם לא נודע מה היה להם אחרי כן ואבד זכרם ולא יצא מהם דבר טוב לפי שמתחלה גם הם טעו בדעות רעות וגם אחר כן לא אמונתם שלימה ונשקעו אח"כ לחזור לגילולי בית אביהם וגם ביצחק עדיין לא היתה המטה שלימה מפני הדעות המשובשות שהיו באברהם מנעוריו. וע"כ יצא אותו הארס עם עשו. רק יעקב יצא מצורף ומטוהר והיתה מטתו שלמה. והיה השי"ת בטוח בזרעו שאף אם ירדו למצרים לא ישארו שם אע"פ שרוב ההצלה היתה סיועת הקב"ה ולא בצדקתם מכל מקום גם בהם היה הדבר תלוי וכמ"ש ויזעקו ב"י אל ה'. וזה פירוש כל המאמר:

ויגר שם מלמד וכו' כי אין מרעה וגו' מאהבת יעקב ובניו את ארץ הקדושה ואת עפרה יחוננו והיה קשה עליהם פרידתה מאוד מדאגה מדבר שלא יוכלו להמשיך נשמות ישראל ולהוריד להם שפע קדושה על אדמה טמאה והוא הדבר אשר דברו אל פרעה וכוונתם היה כלפי השי"ת אמרו כי אין מרעה לצאן פירוש שקשה להמשיך המרעה לישראל שנקראו צאן מרעיתו. והתפללו שישבו בארץ גושן. שהוא לשון הגשה וקרבות להיות קרובים אליו לסמוך על שלחן גבוה:

ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה. שמעתי דבר נאה ומקובל בשם הגאון האלהי מהו' שמעלקי אבד"ק נ"ש זצוק"ל להגיד שבחן של ישראל אף שהיו בצרה גדולה מכל מקום לא השגיחו על צרתן. ועיקר צערן וזעקתם היה עבור גלות השכינה וזהו ותעל שועתם אל האלהים שהשועה בעבור אלקים היתה יותר ממה שצעקו בשביל עצמם מן העבודה. ודפח"ח וש"י:

ויוציאנו ה' ממצרים וגו' לא ע"י מלאך וכו' אמרו בזה"ק שבעבור כן לא היה יכול הקב"ה לשלוח מלאך ושרף שכל כך היתה ארץ מצרים אדמה טמאה עד שגם מלאך ושרף נשתקע שם ונטמא. פירוש לפי שישראל היו מתועתעים מאוד בדעות הנפסדות ואם התלבש מלאך ושרף באיזה צדיק להוכיחם וליישב דעתם היו מלעיבים בו ויחפאו עליו דברים אשר לא כדת ונתווכחו עמו עד שהשוו דעתו לדעתם המתועתעות. עד שגלה עליהם הקב"ה בכבודו ובעצמו היתה השכינה מדברת מתוך גרונו של משה והיה גילוי שכינה וישראל ידעו מזה עד שראתה שפחה על הים וכו':

ביד חזקה זו הדבר וכו' למען דעת צדקות ה' לספר כל מלאכותיו מרוב אונים ואמיץ כח עד בלי די שעשה הקב"ה כל התחבולות להוציאנו מכור הברזל טומאת מצרים להפרד מעל אהלי האנשים הרשעים האלה כמו שאדם הנטבע במים וחבירו צריך להתחזק עליו מאוד להוציאו ממעמקי מים ביד חזקה כן אנחנו נטבענו ביון מצולה בכל הצדדים אף גם זאת שהמצרים הוצרכו לבהמות רבות לתועבותיהן וע"כ שלח השי"ת דבר על מקניהם וימותו כל הבהמות והוצרכו להשען על הבורא ית"ש:

ובאותות זה המטה וכו' צריך להבין החילוק שבין אותות למופתים שהכ"ב אותיות שבתורה הם המוציאים והמביאים כל דבורי בני אדם אם טוב ואם רע ועל פיהם ידברו המשכילים דברים טובים דברים ניחומים. גם כל ריב וכל נגע צריכין לחיתוך וצירוף אותיות הקדושים הללו ומכאן תוכחת מגולה לאותן הדוברים דברים בטלים אף שאין בהם שקר ולה"ר יפערו פיהם לבלי חק ויתברכו בלבבם לאמר לא יקרני עון וכל דבר פשע ואולם רע המעשה הזה לעשות מאותיות הקדושים דבורים בטלים וזרים אשר לא לה' המה והאותיות הללו היו חקוקים על המטה ומשה היה יודע איך לצרף אותן לעשות מצרופיהן עשר מכות ולא המכות כתובין בפירוש על המטה רק ברמז דצ"ך עד"ש באח"ב ומשה הראה לישראל טרם המכה איך יצרף האותיות להכות במצרים. וזהו ובאותות זה המטה:

כן עשה הלל וכו' היה כורך וכו' בלתי ספק שגם שאר התנאים ידעו מדרוש הזה ומאי רבותא דהלל. וביאור הדבר. כי ליל פסח הוא עת רצון גאולה וישועה שמור לדורות על גאולתנו ועל פדות נפשינו ואת זה לעומת זה עשה אלהים ליל ט' באב הליל' ההוא כלו מרור וחלה ביום שחל' ליל פסח וטעמא דמלתא שאם חלילה יתחזקו הדינים בלילה ההוא ימתקו ע"י הרצון והחסד המתגלה בליל פסח והלל היה יודע לעשות המיתוק הזה:

ע"כ היה כורך מצה ומרור שהוא כינוי לב' הלילות והמתיק את המרור במצה:

חסל סידור פסח

ליל יו"ט שני

מה שאמר הרב בליל שני

ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה':

כמה מעלות טובות למקום. עלינו איך הלך לפדות לו גוי מקרב גוי ביד חזקה ובזרוע נטויה. והטביע והשריש בלבנו האמונה שלימה לדעת אותו ולאהבה וליראה שמו ומאז נשתקע ונשתרש בטבעינו אמונת אלהי עולם. עד שהאמינו בו באמת ובלב שלם ועדיין

מימיהם אנו שותין ומפיהם אנו חיין. ולולא זאת לא היה בכחינו להסיר ממנו דעות הרעות המשובשות מתועבת מצרים וכמ"ש בזה"ק פ' וארא מאמר המתחיל ולקחתי אתכם ע"ש שהוא מלא דברי מוסר ויראת שמים ובימי חורפי נהגתי בעצמי לחזור בכל יום המאמר ההוא:

יחץ כל חכם לב טהר ידים הקרב אל משכן ה' לעשות מעשהו ולעבוד עבודתו עבודת הקודש צריך להצניע מעשיו להסתיר דרכיו ומעלליו לבל יקטריגו עליו ויטרידוהו העוטרים עליו לעבור את פי ה'. וע"כ נאמר יראת ה' היא אוצרו. שיראה עילאה הנקראת יראת ה' צריך להסתיר כדרך סגולת מלכים שמצניעין אוצרותיהם. וע"כ מצניעין את האפיקומן קודם חצות לבל ירגישו בו הקליפות. ואחר חצות לוקחין אותו משם ונקרא אפיקומן שהוא אפיקו מנא שצריך להוציא הכלים משם.

צא ולמד מה בקש לבן וכו' כל איש מאומה הישראלית עומדים ושומרים עליו שני מיני יצר הרע כשני חשיפי עזים לכלות עיניו ולדאוב את נפשו להעבירו מתורת אלהיו הא' נקרא פרעה שהוא מסית ומדיח לפרוע פרעות בתורת ה' לעשות הרע בעיניו והשני קשה הימנו שהוא חריף לרמות ומטהר את השרץ מראה פנים שדבר זה מצוה לעשות בחלק שפתיו ידיחנו וזה ענין רע מאוד מנפש עד בשר יכלה והוא נקרא לבן ארמי והזריז ונשכר לעשות הטוב לפני ה' צריך להתחכם עליו מאוד על כל דבר. והעיקר הוא התשועה ברוב יועץ ישיחנה לאחרים ובמועצות ודעת לפקוח את עיני שכלו ולשקול הדבר בפלס ומאזני משפט וצדק להורהו המעשה אשר יעשה אם טוב אם רע. וז"ש צא ולמד מה בקש לבן פירוש שצריך לימוד ועצה טובה להפר ולסקל את מחשבתו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים שהם כינוי למצות השם שהוא אינו מסית רק שלא לעשות מצוה. ולבן עוקר את הכל שמסית לעשות מצוה האומר לרע טוב ולחושך אור. להמרות עיני כבוד השי"ת:

במתי מעט וכו' ככוכבי השמים לרוב. הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו שיהיו זרעו ככוכבי השמים. פירוש הדבר שהנשמה כשמורידין אותה בע"כ ממקום קדושה לכנוס בגוף העכור. היא יוצאת דרך אותו כוכב הראוי לבחינתה ושם נשאר הצהירות והבריקות שלה וזכי הראות צדיקים שבדור אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה למראה עיניהם יחזו ויבחנו דרך אותו השביל את כל ונוכחת מקום מחצבם ושורשם כל אשר צריכין לתקן ואברהם אבינו אצטגנין גדול היה וידע כ"ז. וע"כ הוציאו השי"ת החוצה והראהו הכוכבים והבטיחו שגם בניו יזכו לבחינה זו כשיצאו ישראל ממצרים נזדכך גופם ואור שכלם עד שראתה שפחה בים מה שלא ראו נביאים וזכו למעלה הזאת וז"ש ועתה שמך ה' ככוכבי השמים:

יכול מר"ח וכו' עצה טובה קמשמע לן. כי אין לך אדם שאין לו שעה אשר יתעורר עליו התחדשות מלמעלה ללהב את נפשו לעבודת בוראו. וטהר ידים יוסיף אומץ עוז ותעצומות בלימוד תורה ועשיית מצות לבלתי הפרד מדביקותו רק שאינו רשאי לגלות הדבר ולספר תהלות ה' עד אשר עשה כל המצות ובשעת עשייתם שאז הקב"ה בכבודו ובעצמו מתלבש בו ומדבר מתוך גרונו ואז יכול לקדש השם הנכבד. וז"ש יכול מר"ח או מבעוד יום שאל תאמר מיד בהתחדש עליו אור ה' לאור יומם יוכל לספר תהלות ה'. רק בעבור זה פירוש כשהשי"ת הנקרא זה אלי מתלבש בו והיינו לא אמרתי שהשי"ת אינו אומר מתוך גרונו רק בשעה שמצה ומרור מונחים לפניו. כי מצה ומרור הם כינוי על מצות עשה ומצות לא תעשה:

ואומר לך בדמיך חיי שני דמים הללו הם דם פסח ודם מילה שדם מילה מורה לתקן ברית המעור ודם פסח היה לקדש ולתקן ברית הלשון שע"כ נקרא פסח נוטריקון פ"ה ס"ח:

אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות וכו' בסטרא דקדושה יש עשר מדות טובות המוטבעין בישראל ואת זה לעומת זה יש עשר מדות רעות בסט"א. וכשהישראל דבוקין בהמדות טובות הם מוציאין עצמם מממשלת הסט"א. והנה גלות מצרים היה לה קץ שידעו זמן הקצוב להם להיות שם וכן גלות בבל וע"כ גלות מצרים נקרא נחל מצרים שיש לו סוף:

רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם צ"ל הדקדוק אמאי לא אמר רוממות אל בפיהם והאיך שייך לומר הרוממות בגרון וביאור הענין שדבר תמוה בעיני העולם מה שהצדיקים פועלים בדבורים לשבור שבט רשעים ולהרים קרן הצדיקים והשי"ת עושה רצון יראיו אף שלא בשעת תורה ותפלה וכל זמן שגרונם ניחר עדיין מרגישים הרוממות אל ונחשב להם כמו שהתפללו ולמדו עתה וע"כ ותגזר אומר ויקם לך ועל דרכיך נגה אור. חסל סידור פסח שני:

משיב הרוח ומוריד הגשם. הפוסקים העלו שמכריזין לומר משיב בשמיני עצרת אבל ביום א' דפסח אין מכריזין לפסוק ולהתחיל מוריד הטל שאין מתפללין על רוב הטובה ולכאורה יראה שהגשם אינו טובה כל כך דאיתא בגמ' שתנא א' היה שקול בדעתו לבטלו ולבאר זה צריך שתדעו מ"ש בחג מתברכין גשמי שנה פירוש שבראש השנה נידונין על הגשמיות של צרכי בני אדם בשנה זו כמו סדר הולדת האדם שמתחלה נבראו אבריו וגידיו והנשמה אינה באה עד צאתו מרחם אמו וע"ז אמר איוב בהלו נרו עלי ראשי אבל בגופו לא נפח עדיין נשמת חיים כמו כן צרכי בני אדם קצובין מראש השנה הגשמיות שלהן עד הפסח שבא להן הרוחניות וע"כ אם היינו שואלין צרכינו היה עלינו

מקטריגים רבים שיפשפשו במעשינו אם ראויים אנו לכך ולכן התקינו שיכריז הש"ץ מקודם והוא פועל בהכרזה זו שיהיה כמו כן אתערותא דלעילא וגם מן השמים יוצא הכרוז לעומתו שישאלו על הגשם ואם כן אינן יכולין לקטרג עוד כי מחויבים אנחנו בזאת אחרי שהכריזו עלינו כך מן השמים אבל בפרוס הפסח הגשם חלף הלך לו והיא עת ירידת הטל שהיא של תחיה ודבר רוחני ואין מי שיכול לקטרג על שאנו שואלין דבר רוחני ולכך אין צריכין להכריז:

וישבות המן ממחרת הפסח. ביאור הענין וטעמא דמלתא כי בז' באדר מת משה ויום ההוא ערב שבת היה והיו רשאין להותיר מן המן למשמרת עד הבוקר ואח"כ נשתלח בו ברכה והספיק להם עד י"ו בניסן שהקריבו את העומר ואותו הדור היה דור דעה שישראל היה בעת ההיא במעמד היותר חשוב מכל הדורות שלפניהם ולאחריהם עד היום ומשה בעצמו העיד עליהם ואתם הדבקים וגו' חיים כלכם היום והיו כלם בעלי רוח הקודש וכשהקריבו העומר הרגישו ברוח הקודש שעתיד לעמוד צורר ליהודים וחשב מחשבות לאבדם וע"כ ראו ועשו בענין הקרבת העומר לשבור כחו ועול סבלו לבל יוכל להרע להם ואולם אחרי עשותם זאת פסק מהם המן כי לבעבור זה ניתן להם המן עד הזמן הזה לפקוח את עיניהם עד שיתבוננו וירגישו בדבר זה ואח"כ לא היה צריכים עוד אל המן:

מצות יאכל את שבעת הימי' מלת את הוא מיותר ופירוש הדבר שבמצה מרומזים כל השבע מדות דהיינו שצריכה זירוז גדול ואין זריזות בלא אהבה ובשביל מה הוא מזרז א"ע בעבור שירא שלא תחמיץ המצה גם המצה היא נמוכה ומורה על הכנעה ומדת ענוה היא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם וכן תקיש על יתר המדות וע"כ מצוה עלינו לאכול מצות בכל יום מהשבעה ימים ולכוין בכל יום בתיקון מדה א' וז"ש שנאכל מצות עם הכוונה של השבעה ימים:

המצה מביאה אמונה בלב האדם וכן העומר אף למי שיש איזה טינא בלבו בהסתר וע"כ אמרו שקצרו העומר בעסק גדול על כל דבר ג' פעמים להוציא מלבן של צדוקים אפי' מה שיש בלבן בלי התגלות והבעל אומנות נקרא אומן לפי שבטחונו ואמונתו הוא על האומנות ההוא להחיות את נפשו ממנה וע"כ אמרו ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן שתורה היא אומנתו של הקב"ה בעבור שהוא מובטח בה שתחזיר את ישראל לאמונה שלימה כשילמדו התורה וע"כ אמרו כל אומן שונא את אומנתו כי כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו שהאדם הנוכחי הוא כמו ראי מוצק שרואין בו א"ע מכף רגלו ועד קדקדו וע"כ כשמטיל מום בחבירו במום עצמו הוא פוסל ולזאת הוא שונא אותו:

המלאכים שבאו אצל אברהם אבינו לבקרו שהו אצלו יותר משבעה חדשים כי ביום הכפורים נמול ובשעת פטירתן היה פסח שאכלו מצות אצלו:

לפנים בישראל היה דבר יקר מאוד לברך איש את בנו או לאדם אחר ולא כמנהג הבעלי בתים עתה שמברכין ביניהם מדי שבת בשבתו פעמיים ושלש ואם כך היה בימים קדמוניות לא נעשה הקנאה בין יעקב ועשו. רק שיצחק המתין עד שיהיה עת רצון והוא בליל פסח ועיקר הברכה היתה צריכה להיות בשעת האכילה ולבסוף נתגלגל הדבר שקבל יעקב הברכות:

כי כאשר ירד הגשם והשלג וגו' ושמה לא ישוב כ"א הרוה וגו' מדקדוק הלשון משמע שאחר שהרוה את הארץ ישוב שמה. וביאור הענין. שהגשם כשיורד מן השמים נקרא מטר שהוא דבר רוחני עד בואו לעולם הזה מתגשם. ועי"כ הוא מוליד ומצמיח את הארץ שהזרעים נמשכין למעלה לשורשן. וע"י האכילה בכוונה נתעלה הרוחניות שבהן אל המקום אשר שם היה אהלה בתחלה:

עיקר כבוד התורה הם הדקדוקים ורוב הדינים והמשפטים תלוים בהם כי ממשנה אחת מדקדקין כמה פוסקים רש"י ותוספות וכן כל אחד בפנים אחרים ומשנה לא זזה ממקומה ועל הנותנין לב לדקדק נאמר כי מכבדי אכבד ועל מי שאינו חושש בכך נאמר ההיפוך:

ענין אכילת המלאכים אצל אברהם אבינו המה דברים נפלאים ונעלמים שהגיד להם כל כוונת המאכלים כשעמד עליהם תחת העץ שבתורה לא נאמר רק לא תבשל גדי בחלב אמו ובאמת אפי' בשר שור בחלב פרה ג"כ אסור. גם איסור אכילה לא נאמר בתורה ובר קפרא היה בקי בכך מאוד. ובימי חורפי השגחתי על כל תכונת המאכלי' ומהותם וצורתם:

אלהי מסכה לא תעשה לך את חג המצות תשמור. לבאר הסמיכות נראה. כי ידוע שעיקר הע"ז היא תערובת הדעות רעות ושבושי מחשבות רעות שבלב האדם שמסכה הוא לשון תערובת כמו למסוך יין שאין דעתן מיושבת בהאמונה והבטחון פעם יאמין ויבטח בשם ה' ולשעה קלה יסוג אחור. וזה נתקן על ידי אכילת מצה ובעבור זה בצאת ישראל ממצרים אמונה גדולה היתה בעם שבאה להם ע"י אכילת המצה וזה ביאור הכתוב:

שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתיך. הא דלא כתיב כאשר צויתיך כמו גבי שבת והיינו שבמקום אחר נאמר תאכל מצות למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים וא"כ אכילת מצה אינה מצוה עצמיית רק לזכרון למצוה אחרת שהיא זכירת יציאת מצרים ובאמת אכילת מצה היא מצוה בפ"ע והיא אבר אחד מאברי הנשמה שכמה פעמים נזהרנו על

אכילת מצה וע"כ אמר' כאן שתאכל מצות לשם אכילת מצה וזהו אשר צויתיך לאכול והיא בכוונת השבע מדות וכאמור:

אל תאכלו ממנו נא וגו' כ"א צלי אש. טעמא דמלתא כי יש נשמות שאין להם תיקון עד שיצטרפו ויתלבנו בגהינם מפסחא ועד עצרתא שטהרת עונות צריכה ליבון באש כמ"ש צרפתיך כצרוף את הכסף. ובמצות צליית הפסח נתתקנו ולא הוצרכו להצטרף עוד בגיהנם:

טעם למה שותין ד' כוסות בסדר ליל א' דפסח ואין אוכלין רק כזית מצה א' ביאור הדבר דכוונת הד' כוסות הם כנגד הד' לשונות של גאולה והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וקשה הלא בכל שבת וי"ט יש זכר ליציי"מ ולמה אין נוהגין מצוה זו בכל שבת וי"ט ושורש הדבר דבכל שבת וי"ט הוא רק בזכר ובפסח היא בפועל והענין הוא שאמרו בזה"ק ע"פ ויסב אלהים שעשה להם את הסיבה כמו שעושין למנוחת העיף. פירוש כי כשאדם חולה אינו מרגיש כל כך בהכאבות אשר נדכה בחליו עד אשר יקל חליו מעליו וינוח אז הוא מתחיל להרגיש ונחלש וצריך סעד וסמך והנה גבי סוטה נאמר אם שכב וגו' ואם לא שכב הנקי וצריך להבין הלא גם אם לא שכב לא טוב עשתה שעברה על איסור יחוד. והענין הוא שהמים המאררים היו כמו מרקחת שעושין להחולה להקאה שהרע נדחה לחוץ והטוב נשאר בו. וכמן כן הד' כוסות הללו הם נגד הד' מדות רעות הבאים מד' יסודות כגון גאוה וכעס הבא מיסוד אש ותאוות רעות הבאים ממים ולשון הרע מרוח ועצלות מעפר ודשאילתין על מה אין אוכלין רק כזית מצה ושותין ד' כוסות הלא מנהג העולם כך הוא וגו' וכמו שבארתי שהמצה הם אותיו' ונקודו' וכתי' כי לקח טוב נתתי לכם:

מנהג ישראל תורה היא שכותבין באגרתות למספר בני ישראל לפי שאסור להסיח דעתו מהספירה שצריכין להיות שבע שבתות תמימות וכמ"ש בזה"ק דצריך דלא יתאבד מיניה חושבנא דא וכן נהגתי בעצמי לומר כמה פעמים ביום בלי ברכה היום כך וכך לעומר:

על מצות ומרורים יאכלהו וצריך להבין מפני מה נוהגין לאכול המרור קודם הסעודה. הא הפסח נאכל על השובע בסוף סעודה וגביה כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בשלמא מה שמברכין על אכילת מצה בתחילת הסעודה הוא מוכרח משום שע"כ צריכין לאכול מצה בסעודה וצריך לברך עובר לעשייתן אבל במרור קשיא ונ"ל משום דמצה מורה על הגאולה ממצרים ומרור מורה על עבודת פרך דשם והנה בזמן שבית המקדש היה קיים שהיו יודעין שיהיה גלות לבסוף ע"כ אכלו המרור לבסוף אבל בזמן הזה שאנו מחכים ומצפים לגאולת עולם במהרה וסוף הכבוד לבוא ע"כ אוכלין המרור תחלה:

במדרש בשעה שירד סיסרא לנחל קישון העלה כל דגים שבים ונ"ל ע"פ מ"ש בפסוק נחל קישון גרפם שהנחל היה ערב לים סוף בעד השי"ת שיחזיר לו כנגד כל חיל מצרים שהקיא ליבשה ונתקיים בחילו של סיסרא והחיל הזה היה רב מאוד שבמצרים נאמר ושלשים על כלו שכנגד כל א' מישראל לקחו שלשים מצרים. וגם היו סבורין שישראל הם הרבה יותר מס' רבוא שלא ידעו מאותן שמתו בג' ימי אפילה. וא"כ לקחו הרבה יותר משלשים פעם ס' רבוא וא"כ היה חיל סיסרא כבד מאוד ומה שנאמר תשע מאות רכב ברזל אין הכוונה על אנשים יחידים רק כל רכב היא לגיון ומחנה בפ"ע וכולם היו מלובשים נחושת וברזל אשר טבעם לשקוע במים. וע"כ היה טורח רב להנחל להשליך את החיל הכבד הזה מרחק רב אל הים הגדול רק רמז לדגים שבים שיבואו הנה ויקחו חלקם וע"כ העלה כל דגים שבים.

כל מה שיש בים יש ביבשה חוץ מן החולדה לפרש זה על בוריו יש הרבה לדבר ובקיצור נאמר דאמרינן בגמ' למה נקרא שמה חולדה שדרה בעיקרי בתים ועדיין קשה למה נקראת חולדה היה לה לקרות דורה. והאמת לפי שהעולם נקרא חלד והיינו הך דהא בהא תליא שהעולם נקרא ע"ש החולדה והחולדה נקראת ע"ש העולם והיינו רק היבשה נקרא חלד ועוד שבמקום שהים עמוק אין הדגים צפים על פניו כמו בשפת הים וגם לא בקרקעית הים. שטבע הדגים לשוט בעובי המים והחולדה צריכה לשכון בעיקרי בתים ועוד שאין בתים בים:

כבר ביארתי לכם פעמים רבות שהמצה מבטלת תאות המאכל:

ועתה אביא לכם ראיה מן הכתוב שנ' במתאוים שטו העם ולקטו וגו' וקשה למה לא הזכיר מיד בנתינת המן המעלות שהזכיר עתה. ושורש הדבר שאמרו חז"ל עוגה שהוציאו ממצרים טעמו בה טעם מן קשה הלא לא אכלו עדיין מן המן ולא ידעו עדיין טעמו ואיך שייך לומר שטעמו טעם מן. וע"ק למה אפו העוגות מצות הלא לא נצטוו בפסח מצרים לאכול מצות רק עם הפסח אבל כל שבעה היו רשאין לאכול חמץ וביאור הדבר דהנה האספסוף אשר נוקשו ונלכדו בתאוה רעה שהתאוו לכל הדברים ושמו עצות בנפשם למצוא סיבה ודרך הקודש ועצה טובה שיוכלו לשוב למקומם ולדביקותם הראשון וזכרו ימי צאתם מארץ מצרים שהיה בתכלית הגדלות ולא היה להם שום תאוה למאכל שגם צדה לא עשו להם ומעט הבצק שהיה בידם לא רצו לאפות שלא נתרעבו לאכלה. רק נשאום על שכמם שמא יצטרכו נשים וקטנים ואח"כ כשלא רצו לטרוח עוד במשאו אפוהו ועשו אותו עוגות שהוא חררה נמוכה שאותו הצורה מסוגלת ג"כ לבטל תאות המאכל והראיה ע"ז שהרי הספיק להם ששים ואחת סעודות ובוודאי הבצק

היה דבר מועט שלא הניחום על חמורים וסוסים רק נשאום על שכמם. ואין בכח האדם לישא אפילו חצי מחצה של ס"א סעודות על שכמו ובעת ההיא היו במדריגה גבוה מאוד ואם לא ירדו ממדריגתן לא נצטרכו כלל אל המן וע"ז אמרו אילו ספק צרכינו במדבר ולא האכילנו את המן דיינו פירוש שהיה די לנו בלא המן באותו העוגו' ולא נצטרכו אל המן רק שאח"כ נפלו ממדריגתן שהיה סמוך למלחמת עמלק ונאמר שם וילונו העם וגו' ומשה אמר להם ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם כי על ה' וע"כ הוצרכו אל המן שהיה ג"כ אוכל רוחני ושכלי והיה נבלע באיברים וכבר פירשתי לכם שלא היה נבלע דרך הוושט שלא הוצרכו לכרס והמסס וקיבה שמלאכתן לברר האוכל ולדחות הפסולת ובמן לא היה פסולת ונבלע דרך הקנה ומשם ירד להלב ונתחלק לאברים וכלי הוושט הכרס ואצטומכא וכדומה נשתמשו לדבר אחר וכמ"ש ותורתך בתוך מעי וע"כ כאן במתאוים נאמר ועשו אותו עוגות שנזכרו ימים מקדם שהי' טובים מאלה וע"י צורת אכילה זו נתבטל תאות המאכל וע"כ נאמר שטו העם ולקטו שלא אכלוהו דרך הוושט. ואשרי אדם מפחד תמיד לא יאמין בעצמו אף אם הוא במדריגה הגדולה והגבוהה יפחוד אל ה' ואל טובו שלא יגיעו ימי הרעה אשר מסיבות מתהפך מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. והראיה ישראל שהי' פה בעת צאתם ממצרים במדריגה שאין למעלה הימנה ואעפ"כ נזורו אחור וכמו כן אמר דוד ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם והשיר הזה אמר בילדותו שמיום היותו לאיש עד זקנתו לא ישב בשלוה והשקט. ונתייירא תמיד שלא יסוג אחור אשר לזאת בעל נפש יחוש לעצמו להתאמץ בכל כחו טרם נפלו אפי' במשיחה קטנה להתלות באילן גדול בהר ה' והנה המשיחה קטנה היא האמונה השלמה. שמעתי מגדול א' מתלמידי מורי זצ"ל שאמר בשם רבו' שהעת המסוגלת לזה היא בליל ז' של פסח ויתחזק עצמו לקשר דעתו ומחשבתו בצדיקים הקדושים וזה היא תועלת גדול וסגולה אמתית שביום זה נאמר ויאמינו בה' ובמשה שאמונתם בה' נשלמה על ידי התקשרותם במשה ובזה יובן מ"ש משה למתלוננים לא עלינו תלונותיכם כי על ה' וקשה מה היה לו למשה להגדיל עון ישראל ולהרבות הקטרוג עליהם אלא שכך אמר להם כל זמן שאתם מקושרים בי באחדות גמור אזי גם השי"ת משרה שכינתו ביניכם אבל כשתחלקו עמי תפרדו אמונתכם מהשי"ת וזה הוא ענין קטיעה בר שלום הידוע שבהריגתו אמר כל נכסי לר"ע וחבריו. ויצא ר"ע ודרש והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו וקשה וכי שיחתו של קטיעה תורה היא שידקדק לדרוש בהן כמו בתוה"ק שאינו מיותר אפי' אות אחת וצריך לדקדק ולהבין כוונת המקרא שבוודאי היה כך אבל בדבר קטיעה שמא לא כך היה כוונתו וכי לממונו של קטיעה היה ר"ע תאב. וביאור הדבר עפמ"ש על ר"ע שהיה

מאריך באחד וכו' ואמרו לו תלמידיו ע"כ וכו' והשיב להם כל ימי הייתי מצטער וכו' ומפורש אצלי בארוכה איך טען עמהם והפסיק באמצע היחוד. ועכשיו נתרץ מ"ש למה הצטער כל ימיו ע"ז וכי רשאי האדם להביא את עצמו לידי כך או להתאוות לזה אדרבא יותר טוב שלא יבוא לידי נסיון רק כשבא לידו הוא מחוייב לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה ולקדש השם ולא להתאוות שיבא לידו ושורש הדבר שר' עקיבא היה מתיירא בכל פעם שאמר פרשת שמע וגו' והיה בוודאי כוונתו ליהרג על קדושת השם באהבה רבה ומ"מ לא האמין בעצמו שמא כשיבוא לידו לא יהא סיפק בידו ושליט ברוחו לקיים דבורו והצטער כל ימיו שמא יפול ממדריגה זו וז"ש כל ימי הייתי מצטער מתי יבוא לידי שמא יבוא לידי ואקיימנו שלא אסרב ח"ו. ומזה נתיירא ג"כ קטיעה ב"ש שהרי מעולם לא נתגייר ולא לבש ציצית ותפילין רק עתה בפתע פתאום עבר עליו רוח טהרה ונתגייר ונעשה גר צדק ומדאגה מדבר פן בשעה אחרונה לא יוכל לעמוד בנסיון אף שקטע ערלתו ע"כ אמר כל נכסי לר"ע כל מגמת פני ומחשבותי ודעותי ומעבדי אחוזים ומקושרים עם ר"ע. ועצה טובה הזאת יסייע לו באחיזתו בהצדיק לבל יפרד ממדריגתו ולזה דרש ר"ע בעבור שהיה לבבו נאמן עם ה' לעשות הטוב לפניו באמת ובתמים ע"כ הוא מוותר לו מחצה מזכיותיו:

בש"ע א"ח פסק שמחוייבין ליתן מעות חיטין לקמחא דפסחא. ובאמת לכאורה נראה להיפך שבתוה"ק לא נאמר בפסח ונתת לגר ליתום ולאלמנה כמו שנאמר גבי שבועות וסוכות שבכולם צוה על מתנות עניים ובפסח לא צוה. וביאור הענין שקודם חטא אדה"ר שהיה גופו מזוכך יותר מנשמותינו ותכלית הבריאה היה להתפרסם אלקותו שידעו כל הברואים מגדולת הבורא. כי איך יעלה על הדעת שדבר נברא לא ידע מי עשאו ומי כוננו זה ענין רע ובאמת אח"כ לא נשלמה תחלת המחשבה אף שאדה"ר לא נתחייב כ"כ שאשתו הסתה אותו ומאי דהוה הוה ומאז אי אפשר לעשות שום מצוה בשלימות כי אין אדם צדיק בארץ שיעשה טוב ולא יחטא לשון חסרון שא"א לו לעשותם בלי חסרון עד צאתם ממצרים שנפסקה זוהמתן ונתינת התורה היתה לתכלית ההנהגה אשר אלקים חשבה לטובה בעת הבריאה והנה בפסח נתבטל תאוות המאכל וכל מצות הפסח הם בעניני האכילה מצות ומרורים וירקות וקרבן פסח וכל עמל אדם לפיהו וע"כ אין לדבר ממתנות עניים שהרי אין אנו עסוקים בזה עתה וכבר נתבטל תאות המאכל אבל בשבועות העיקר העובדות הם במחשבה לקבל מלכות שמים ועול תורה ומכל מקום על הלחם יחיה האדם שעכ"פ צריכין לאכול ע"כ הוצרך לצוות לתת גם לעניים וכמו כן בסוכות עיקר העובדות הם במעשה בעניני דירה והכלים שיכנסו לתוכה הארבעה מינים

ותשבו כעין תדורו. שכל ענייניהם יעשו בסוכה שלא נתפרש בפוסקים שמצות סוכה היא רק האכילה בתוכה רק על האכילה הוקבעה הברכה והאכילה היא צורך הגוף ע"כ צוה ליתן לעניים אבל בש"ע ופוסקים שנעשו לדינא בדורותינו שאוכלין ושותין לצורך עצמם ע"כ הוצרכו להזהיר ולצוות על נתינת מעות חיטין שהוא חיוב ג"כ בחג הפסח:

ר"י בן בתירא היה בנציבין ולכאורה קשה איך יצא מעיר הקודש לדור בחוצה לארץ שמקודם היה דירתו בירושלים שהיה נשיא עם יושיע אחיו קודם הלל גם על שמאי והלל קשה על שלא נקברו בירושלים ושורש הדבר שכל א' מישראל יש לו בארץ ישראל מקום ומחצב אשר משם נברא ואם הוא נקבר במקום ההוא אינו צריך להתגלגל עוד שנאמר וכפר אדמתו עמו וחסידים הראשונים היו מכירין את מקומם וע"כ אמר השי"ת לאיוב איפוא היית ביסדי ארץ איפה שלך היכן היתה ואפשר שלעת ההיא עדיין לא הגיע איוב למעלה הזאת לידע ולבחון מקום מחצבו וע"כ אמר ישעיה הנביא על שבנא הסופר מה לך פה כי חצבת לך פה קבר שעד שלא קלקל היה יודע מקום מחצבו הראוי לקברו בירושלים אבל אח"כ איבד מדריגתו וכמה פעמים שהארץ מקיאה ופולטת מי שאינו ראוי לכך. וע"כ אמר לו צנוף יצנפך צנפה כדור וגו' שתצטרך להתגלגל עוד:

פרשת שמיני

מה שדרש ביום א' פ' שמיני

צריך ביאור איך ספרו ספירת עומר במדבר הלא לא יכלו לומר היום כך וכך לעומר שהרי לא הקריבו העומר ולדעתי נראה שבאמת ספרו שכן משמע בזה"ק שהמצוה היתה מתחלת תיכף בעת צאתם ממצרים ונראה שספרו ליציאת מצרים והוא שאמר משה היום אתם יוצאים שכל מי שיש בו קדושה יתירה צריך לנהוג בו כבוד כמו לכהנים וללוים ובעת ההוא היו הבכורים מקודשים ואמר להם פרשה זו שפ' זו נאמרה מיד ביום שיצאו ואילו היו סופרים כך מיום ההוא והלאה ולא נפלו ממדריגתן לא הוצרכו כלל להקרבת העומר ובזה יובן מ"ש משה ליהושע צא הלחם בעמלק מחר וצריך להבין למה לא אמר הלחם מיד הלא למלחמה צריך זירוז שלא תגבר יד האויב והענין הוא דמן הדין מחוייבין לספור מיד בשקיעת החמה דזריזין מקדימין למצות וכשראה משה שנתעצלו ולא ספרו מיד הבין שירדו ממעלתן. ובודאי יבוא עמלק מחר שיהא לו קצת תלוי ראש. וע"כ צוה ליהושע שיהא מוכן למלחמה:

וי"ו דגחון רבתי כבר אמרתי טעם על זה וכעת אבארנו בפנים אחרי' ונקדים ליישב מ"ש על ג' דברים נתקשה משה והסימן שמו מנורה שרצים החודש וצריך ביאור מהו ענין

הקשוי על שרצים דבשלמא במנורה נוכל לומר לפי שהיתה כלה מקשה ולא של פרקים וגם הנרות היו נעשים מעשת אחת וכשרצה להיטיב הנרות הוצרך לכפוף כל המנורה וזה היה דבר קשה. וכמו כן החודש לפי שכ"ד שעה מכסי סיהרא וא"א לראות הלבנה בעת התחדשה וצריך לחשוב ולדקדק ברגע המולד לאמיתו ולפי פשוטו אפשר שנתקשה בזה אבל בשרצים מאי קשיא ליה הלא לא היה בשרצים שום מין טהור שנוכל לומר שמשה לא היה קניגי ובליסטרא ונתקשה להכירם הלא כלם טמאים וביאור הענין דהנה קודם חטא אדה"ר לא היה דבר טמא שכל מה שברא הקב"ה נברא בתכליתו ליהנות ממנו לכל דבר שראוי הן לאכלה או לסחורה ולא נברא שום דבר על חנם רק בעבור שלא עלתה בידו לקיים הצווי. על ידי כך נתגשמו מינים הרבה ונאסרו לנו בתוה"ק לבל נטמטם בהם עד היום האחרון אשר יערה עלינו רוח ממרום ישפוך את רוחו על כל בשר ועתיד חזיר ליטהר ואולם כל דבר צריך שיהיה לו אחיזה בקדושה המקיימו והמהוה אותו מאין ליש כמו מין האדם שהגוף הוא טמא ומטמא כמו שיסד הפייטן מטמא בעודו מטמא במותו והנשמה טהורה היא חלק אלהי' עליון והנפש החיצונית מחברתן כמו כן במינים טמאים שבבהמה המה קיימין ע"י המינים טהורים שבסוג ההוא ויוכל ג"כ להתעלות ע"י אכילת האדם אף שהם בעצמם טמאים ואינן נאכלין ויש ממוצע ביניהם שכמה מינים יש להם סימן טהרה א' כגון גמל וחזיר וארנבת. וכן יש עופות שיש להם איזה סימני טהרה מאותן הארבע וכמו כן דגים כמה מינים יש להם סנפיר בלא קשקשת ואלולי כך לא יוכלו המינים הטמאים להתקיים רק ע"י הטהורים שבסוג ההוא מזה יש להם אחיזה ע"י המין הממוצע אבל שרצים לא מצינו לו שום מין טהור וע"ז נתקשה משה אבל אמת נכון הדבר שגם שרצים היה להם מין א' שהיה אחוז במעלה גבוה הרבה והוא הנחש שעליו אמרו חז"ל חבל על שמש גדול שנאבד ולפי גדולתו קללתו שהיה ערום מכל הבהמה וחיה והיה לו רגלים והוא היה ממוצע בין השרצים והאדם רק שאחז עצמו בדבר שאינו בריאה כלל והוא השקר שאיננו נברא. שכל מה שברא השי"ת בעולמו הוא קיים לעולם ועד שבשביל האדם הצדיק נברא העולם שהוא מאמין בה' אחד ומפרסם אלקותו וזה קיים עולם ועד מימות שנברא העולם עד עכשיו שכל אותן ראשי הדורות הנזכרים במקרא שת מתושלח חנוך שם ארפכשד וכדומה כלם היו צדיקים ומאמינים באמונת אלהי עולם ומלכותיה מלכות עלם ושולטניה לא תתחבל אבל צאו וראו כמה שקרים היו בעולם שבדו מלבותם ונתבטלו. מתחלה עע"ז היו דור אנוש שידוע טעותם ולא האריכו ונתבטלו ואח"כ היה נמרוד וחביריו ובא אברהם אבינו והפיר מחשבתם ונמשכו כלם אחריו וכן פרעה טעה וכפר ונאבד אבל האמת קיים לעד

וע"כ משהנחש אחז עצמו בשקר שהוא דבר שאינו יכול להתקיים לכך נתקלל ונתקצצו רגליו והוצרך לילך על גחון שנישוף וניחוף ויצאו מעיו ארצה ומתקלקל אבל דבר שיש לו רגלים הוא קיים לעולם וע"ז מורה הוי"ו דגחון שהוי"ו הוא מדת אמת בעבור שהיא בדמות חוט להורות איך שמושך השכל העליון מלמעלה למטה ולפרש דבר זה על בוריו תקצר הזמן וע"כ נאמר במדרש שבקשה רחב ונתתם לי אות אמת אות וי"ו שאלה והם נתנו לה חוט השני שהוא דמות וי"ו וע"כ היא מאותיות הגדולות כי כשהסופר מתחיל לכתוב ס"ת צריך לעשות הקנים שוים שלא יהא אות א' גדול מחבירו ואם לאו מחזי כמנומר זולת אותן אותיות שמנו חכמי' קטנים וגדולים והאות הגדול צריך להיות כמו ארבעה אותיות קטנים וטעם הדבר שהרי בעולם השפל הזה צריכין ג"כ תורה מוגשמת ובעולם הגלגלים שהם בעלי שכל ומדע צריכין ג"כ תורה יותר רוחניות ובעולם השכליים הנפרדים צריכין ג"כ תורה יותר גבוהה ושכליית ויותר מזה בעולם אשר נאמר עליו נכון כסאך מאז ששופע שם מציאת אלקות ועל זה נאמר תורה חדשה מאתי תצא שעתה בעו"ה שהישראל הם בקטנות השכל והם בבחינת אותיות קטנות אבל לעתיד כשיתוקן הכל יהיו בבחינת אותיות הגדולות ותתגדל הוי"ו דגחון ולא יצטרכו עוד אל הגחון שיתבטל השקר ויטהר הכל:

ובזה יבואר מ"ש תלמיד ותיק היה לו לר"מ שטיהר השרץ בק"ן טעמים אמר סומכוס אני אדון ואטהרנו ותמהו התוס' מאי רבותא ללמוד מן התורה לעשות פלסתר על המצות והדין עמם וכי לימוד כזה ייטב בעיני ה' ועכ"ז בא סומכוס לחזק דבריו ובדברינו הנ"ל יתכן שהיה אותו תלמיד נאה דורש לטהר השרץ באותן טעמים שיטהר לעתיד וע"ז שאלו מהאי גיסא או מהאי גיסא שהתנא היה מסופק אם התיקון יהיה על ידינו או שיהיה מעצמו אח"כ כשנהיה מתוקנים והבן ומשני הראשוני' היו בקיאין בחסירות ויתירות פי' שהיו יודעין איך לעשות המצות כתיקונם. אבל אנחנו עושין מצוה א' בחסר או ביתר ואין אתנו יודע עד מה:

אודך על כי נוראות נפלאתי נפלאים מעשיך להבין מקרא זה נקדים מ"ש בזה"ק ע"פ וספרתם לכם לכם דייקא לעצמיכם כמד"א וספרה לה לה לעצמה תורת ה' תמימה לא תחסר כל בה אפי' אות אחת אי אפשר שיהיה יתר בתורה וע"כ יפה דרשו על מלת לכם ולה שהמה למותר אבל צריך ביאור מהו הכוונה שיספרו לעצמם וביאור הענין כשעלה במחשבת הבורא ב"ה לברוא העולמות כלם להשפיע ולהאציל עליהם מטובו צפה בתכלית היוצא מהם ובמה יהיה נחת רוח לפניו לכבודו ולתפארתו ותכלית הנבראים הם מין האדם והם הטובים שבו שיפרסמו שם כבודו נוראותיו ונפלאותיו ויודיעו טבעו

בעולם למען דעת איך ליבוש מלפניו ואיך להדר ולפאר כבוד שם קדשו ומהם יצאה אומה שלימה והם הנפש של כל הנבראים שהעולם נברא בג' דברים והם עולם שנה נפש ועולם הם השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה ושנה היא הזמן ונפש היא נפש החיונית והיא מתחלקת לאיברים רבים וכללות כלם הוא הלב שחושב וחומד ומצוה על כל המעשים למשל שהלב חומד שיעשה לעצמו בגד ונותן לו עצה להשתכר מעות ואח"כ לילך ליריד ולקנות ולעשות והמוח שופט איך ובמה ישתכר ויעשה חפיציו שכל דבר צריך חכמה וע"כ נקרא לב בעבור שנכללים בו שלשים ושתים נתיבות חכמה והל"ב נתיבות הם שבילין ליכנס לתורה ולחכמה ויקצר הזמן לבאר איך שיש בלב ל"ב שבילים: וא' מהם הנכבד הוא שביל התורה וכמו כן הם כלם בזמן שהיודע לעשות רצון קונו חולק השנה לל"ב חלקי' ואע"פ שאין בשנה כ"א י"ב חדשים מ"מ יש שמה שס"ה ימים וא' מהם הם ימי עומר שנא' וספרתם לכם וגו' מיום הביאכם את עומר שבזמן שבהמ"ק היה קיים היו מקריבין עומר בי"ו בניסן וצריך ביאור מהו ענין הספירה על מה ולמה סופרין. ועוד למה נקרא ספירת העומר והאיך תלוי הספירה בהקרבת העומר ושורש הדבר דהנה עד הנה עברו שני תקופות תשרי וטבת והם היו ימים של צער שמתקופת תשרי ואילך מדת לילה גובר והחושך מתרבה בעולם יותר מן האור ועי"כ גם שכל האדם מתגשם יותר שבלילה אין השכל מזוכך כל כך כמו ביום ואף גם שישנם צדיקים השומרים משמרתם גם בלילה לא יחשו המזכירים מכל מקום אי אפשר לעסוק במצות בלילה רק להשתדל בעסק התורה ואין האדם מתדבק בבוראו רק ע"י עשיית המצות ואע"פ שמתקופת טבת ואילך מתחיל היום להאריך מ"מ עדיין הלילו' ארוכים מהימי' עד ניסן שמתחיל היום להתגבר וע"כ מתחילין לספור ספירת העומר כמו אשה שמטהרת עצמה לבעלה סופרת מידי יום ביומו ושומרת יום כנגד יום שלא תמצא ולא יארע שום ספק בבנות ישראל כמו כן עתה סופרים הימי טוהר שלא יראה וימצא בנו שום כתם ושיטהרו נפשות ישראל מזוהמתן והוא שאמר הקב"ה לאיוב איפוא היית ביסדי ארץ. איפה שלך היכן היתה שכוונת תחלת הבריאה היתה שלא ימות האדם שהגוף היה מזוכך מאוד ובגוף אדה"ר היה יכול לקבל כל החיות של הימי עולם ובו היו תלוים כל הנשמות והיה כלי מוכן לקבל טהרת הקודש. וע"כ אותו כלי נקרא עומר ואחר החטא שנתגשם הגוף הוצרך למות ולהיות הגוף כלה בעפרו רק שנשאר עצם קטן א' שאינו נרקב ונכלה. והוא הנסכא המונח בתרווד רקב וממנו יהיה התחיה וא"כ נקרא אותו העצם עומר וז"ש השי"ת לאיוב איפה שלך היכן היתה שבאיזה מקום היה כלול באדה"ר כל עומת זה תדעו נאמנה שכל ימי חושך שעברו עד הנה היו בבחינת מות אף שהיה נדמה לכם כחיים זה היה רק

דמיון עד חודש ניסן שמתחילין ימי התחיה וע"כ ביום א' דפסח מברכין הטל לעורר הטל של התחיה ובשבת חהמ"פ מפטירין במתים שהחיה יחזקאל הנביא שיהא סימן לבנים וע"כ סופרי' ספירת העומר לשון הזדככות ממחרת השבת ששבת הוא לשון סוף דבר שהימים הראשונים יפלו מיום הביאכם את עומר התנופה תנו פה שהדבר תלוי בדבור והמקרא מובן:

פרשת מצורע

ויאמר ה' אל משה וגו' כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם וגו' ראשון תחלה קשה על ששינה הלשון שהתחיל בארץ כנען וסיים בארץ אחוזתכם ועוד לשון ונתתי משמע מתנה טובה ורש"י הרגיש בזה וכ' שעל ידי הנגעים מצאו מטמוניות ונתעשרו וזו קשה מן הראשונה הלא הרבה שלוחים למקום אם רצונו להעשירם אינו צריך להחריב בתי ישראל כאמור לי הכסף ולי הזהב והעושר והכבוד מלפניך ועוד הלא הנגעים לא באו בשביל עשיית מצוה רק בעון לשון הרע או צרי עין ואיך יהיה זה מתן שכרו וחוטא נשכר ולתרץ כ"ז נקדים מה דאיתא בהגדה רבן גמליאל אומר כל שלא אמר ג' דברי' אלו בפסח לא יצא י"ח ואלו הן פסח מצה ומרור המאמר הזה צריך ביאור וכי באמירה לבד תליא מלתא והכי הול"ל כל שלא קיים וגו' ואם כוונתו היה שיקדש המצוה בפה מלא הא זה נקרא טעמי מצות והיה לו לומר כל שלא ידע טעמי מצות אלו וכו' ומה לנו באמירתן. ולפרש כ"ז נקדים מ"ש בפ"א. ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו' ולא עוד וכו' הנה ביעידת זוכה לדברים הרבה נכללו כל עניני האדם וצרכיו למגדול ועד קטן חיים חן וחסד רפואה שלימה עושר וכבוד וא"כ מה זה שחושב והולך עוד הלא כבר נכלל הכל אבל שורש הענין הוא כי הלומד תורה לשמה הוא הלומד על מנת לשמור ולעשות ואינה נקראת תורה לשמה עד שיבוא לידו המצוה ויקיים אותה ואם ח"ו לא יקיימנה נקראת שלא לשמה. וכל חכם לב הלומד תורה לשמה ומוציא מחשבתו הטהורה אל הדבור ואל המעשה שהם כנגד נפש רוח ונשמה כי משכן הנשמה היא במוח אשר שם המחשבה הדבוקה באלקים חיים והדבור הוא ברוח כמ"ש רוח ה' דבר בי. וע"כ הוא דבוק במחשבתו הקדושה ובמעשים הנאהבים והנעימים בחלק אלהים עליון וימלא כבוד ה' בכל חלקיו ושמעתי ממורי זצ"ל על י"ג מדות התורה נדרשת מק"ו ומגזירה שוה שהקלות וחמורות יהיה שוין אצלו ולפרש דבריו נקדים עפ"י מ"ש על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח כי בשביל התורה נברא העולם שהתורה נקראת

אמת והיא מדת יעקב והעבודה היא מדת יצחק והיינו כי החסד היא בלתי גבול וע"כ שיתף השי"ת מדת הגבורה וצמצם שכינת כבוד קדושתו בתוך העולמות למען שיוכלו לקבל אורו ושפעו וז"ש אברהם הוליד את יצחק כי מבין שניהם היו נסבה להתהוות בריאת העולמות ומשכיל על דבר יבין לאשורו ויוסיף אומץ לתקן חלקי נפש רוח ונשמ' שלו ויגיעו מעשיו למעשי אבותיו להיות שותף להקב"ה במעשה בראשית ואולם לזה צריך הכנעה גדולה ושפלות רוח לשום א"ע כאין ואפס ממש להדמות לבוראו השוכן את דכא כי תועבת ה' כל גבה לב ומאן דרב הוא זעיר ובאמת הדבר קשה איך אפשר להיות שפל בעיניו באמת ובתמים אחרי שיודע בעצמו שהוא בקי בכל חדרי תורה וחריף ומפולפל אשר לזאת עצה היעוצה היא שילמוד תורה לשמה שלכך נקראת תורה כי היא מורה בדרך חטאים בתרי"ג עטין שיש בה תארנה עיניו למען ידע ולבבו יבין כי הוא נעור וריק מכל טוב ה' ועדיין לא עשה שום תנועה קלה לעבודת הבורא ית"ש בשלימות ועי"ז יכנע לבבו וידע וישכיל שאין בו לא תורה ולא חכמה כמ"ש דוד המלך ע"ה ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני. וע"י כך שפל רוח יתמוך כבוד חכמים וענות צדק תרב גדולתו להיות כאלהים לנטוע שמים וליסוד ארץ לברוא עולמות כמוהו אשר אין להם קץ ושיעור וזה נקרא דברים הרבה וע"ז אמר ר"מ כל העוסק בתורה וכו' ולא אמר כל הלומד תורה וכו' לפי שאינה נקראת תורה לשמה עד שיוציאם אל הדבור ואל המעשה להתעסק בקדשים לשם יחוד קוב"ה. ואז זוכה לדברים הרבה לבריאת עולמות שאין להן קץ ואמר להלן ולא עוד וכו' וחושב והולך עוד דברים טובים דברים נחומים שאינן בכלל אותן הדברים הרבה. וכנגד הג' דברים הנ"ל שהם נפש רוח ונשמה המתלבשים במחשבה דבור ומעשה נתן לנו ג' מצות בפסח שהם פסח מצה ומרור שהפסח הוא קדשי שמים לתיקון הנשמה והמצה הוא מורה על הרוח נמוכה שאינה עולה להיות גדולה מכמות שהיתה בתחילה וגם אין בה שום טעם כמו השפל ברך שאינו מרגיש א"ע כלל. ומרור הוא כנגד הנפש שצריך עבודה רבה לשבור התאוות רעות. ולזה כיון ר"ג כל שלא אמר ג' דברים וכו' פירוש כל שלא הוציא מחשבתו בלימוד התורה עדיין אל הדבור לא יצא עדיין מן החיוב.

ובזה נבוא אל הביאור כי יש שלשה מיני נגעים נגעי אדם ונגעי בגדים ונגעי בתים ואין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחלה. וא"כ מן הדין הקב"ה מעניש תחלה בנגעי בתים ואח"כ בנגעי בגדים ואם לא שב תבער בנפש החוטאת נגעי בני אדם וא"כ קשה למה הפך הסדר בתורה וכתב בתחלה נגעי אדם ואח"כ של בגדים ובתים אמנם לפי דברינו הנ"ל נאמר שהג' מיני נגעים הנ"ל גם הם רומזים לתיקון הפגם בנפש רוח ונשמה כי

הגוף אינו נקרא אדם רק בשר אדם והנשמה היא הנקראת אדם והפוגם בנשמה ענוש יענש בנגעי אדם והיא מתלבשת אח"כ בהרוח ונגד זה יש נגעי בגדים והרוח נתלבש ונתעטף עוד בהנפש כי שם ביתו ונגד זה יש נגעי בתים. וע"כ הפך הכתוב הסדר וכתב מתחלה נגעי אדם תיקון הנשמה ואח"כ תקוני הנפש והרוח. והנה הישראל מצדיקים את עצמם באמרם בני אמי נחרו בי שיש בידיהם ההרגל מה שלמדו ממעשה ארץ מצרים וארץ כנען. כשעושין רצונו של מקום ולומדים תורה לשמה הוא מעביר על פשעיהם כמ"ש נתתי כפרך מצרים כוש וסבא תחתיך ונתתי אדם תחתיך. וזש"ה כי תבואו אל ארץ כנען כשתכניעו עצמיכם תדעו ערככם כי אתם המעט עי"כ תמצאו חיים חן וחסד בעיני הבורא יתברך שמו ויתן הנגע צרעת בארץ אחוזתכם. פירוש במקום שיש לכם אחיזה ורב טוב ושלום על ישראל:

ששה דברים עשה חזקיה על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו בלתי ספק שחזקיה המלך עשה עוד דברים ותיקונים הרבה כל ימי משך מלכותו וא"כ קשה ממה נפשך למה לא הזכירם אם הודו לו אם לאו ע"ק שחושב והולך עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו ואמרינן בגמ' מ"ט דכתיב החודש הזה לכם זה ניסן ואין אחר ניסן. ופריך אטו חזקיה לא ידע להא ומשני יום שלשים של אדר היה הואיל וראוי לקובעו ניסן. ועדיין קשה וודאי דגם מזה נמי ידע חזקיה ובמאי קמפלגי ועוד האיך שייך לומר עיבר ניסן הלא אדר מעברין ולא ניסן ועוד הלא זה הוא חזקיה מלך כשר היה שהקב"ה רצה לעשותו משיח ומה לנו להרהר אחריו אם עשה כהוגן אחרי שכל כוונתו היה לשם שמים בוודאי לא הוציא מת"י דבר שאינו מתוקן. ובפרט שכבר מצינו לתרץ מעשיו על שעבר ניסן בניסן אמר הכתוב ה' הטוב יכפר בעדי. ע"כ בוודאי גם מעשיו האחרונים עשה הטוב בעמיו אבל הענין הוא כך כשעלה במחשבת הבורא ית"ש לברוא את כל העולמות בלתי מחויב בדבר מבלעדי הצטרכו להם רק ממדת חסדיו ורב טובו ברצותו להטיב לברואיו ולהודיעם כח כבוד מלכותו וראה שאין העולם מתקיים רק ע"י נשמות הדבקים במדותיו לחונן דלים ולגמול חסדים טובים והם יפרסמו שם כבודו וימשיכו שפע קדושתו בכל העולמות להתוודע ולהגלות כי הוא אדון עולם לכל נוצר המשובח והמפואר והמתנשא המחיה את כלם והמהוה את כלם וגלל כן הוריד לנו את הנפש הזאת ונתנה בהגוף ויפח באפיו נשמת חיים ויקרא את שמם אדם להיות קשור בעליונים ותחתונים. ואולם מדאגה מדבר פן ואולי חלילה בהיותם בגוף מוגשם ונעכר הלהוט אחר תאוות רעות ויצר מחשבות לב האדם רק רע מנעוריו נעו מעגלותיהם לשכוח צור מעוזם ויפרעו על דברי קדשו כאשר רבים לא הצליחו ונאבדו אשר קומטו בלא עת. ומאהבתו את עם

סגולתו לבל ישובו לכסלה הנחילנו ימים טובים חגים וזמנים לששון הנקראים מועדי ה' שהקב"ה יתוועד אצלנו להטות לבבנו אליו לעבדו בלבב שלם ולא נסוג אחור ממנו וע"כ שואלין ודורשין שלשים יום ולר"ג שתי שבתות טרם בוא יום ה' כי צריכים הכנה גדולה לקבל אור האלוקיות המוכן ומזומן לשפוע עליהם בי"ט ובשביל כך היו הבית דין מוכרחים לעבר השנה. כשראו שעדיין לא השלימו חוקם והזמנה מלתא להתאחד עם בוראם לעשות רצונו בשמחה ובטוב לבב. וזה נתוודע להם על ידי הדוממים והצומחים כאשר לא נשלמו בתכליתם כמשפטם בכל שנה ושנה. זה היה אות אמת המורה באצבע על ישראל שעדיין צריכין תקון והכנה ועברו את השנה להרחיב את הזמן עוד שלשים יום ואם נשארו עוד מעט מזעיר עשו פסח שני. וזה היה כוונת חזקיה המלך כי בזמן ההוא ביער הקליפות וטיהר את הארץ להעביר גילולים ומכשול עונם וישב מצרף ומטהר את ישראל באמרו להם לפני המזבח הזה תשתחוו. וראה שהגיע יום שלשים ועדיין אינם בתכלית שלימותם עבר את השנה וניסן הוא לשון התנשאות לנטלם לנשאם למצוא חן וחסד בעיני הבורא. והב"ד לא הבינו ולא השיגו עדיין תכלית כוונתו ע"כ לא הודו לו. וע"כ לא נשאר בחיזוק וקיום כמו על אותן הדברים שהודו לו שנתחזק ונתקיים כגון על גניזת ספר רפואות שהודו לו. ועדיין כל איש אשר משכבו נהפך בחליו יעתר אל ה' ויבטח בשמו ישלח דברו וירפאהו. וכן כלם וידוע שכוונת מלכי ישראל לא היתה רק למען ישבו על כסא המלוכה להשתרר ולרדות בעם ה' לעשות מלאכתם ולעבוד עבודתם וכו' רק העיקר הוא להכין לבבם ולסעדם להודיעם דרכי ה' ללמד דעת את העם ולהורות להם הדרך ילכו בה. וע"כ המורד במלכות חייב מיתה שכבודם הוא כבוד שמים וכן עשה שלמה המלך ע"ה שכל דבריו היה בהקהל בהתאסף קרן עדת ישורון דיבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף שכל אחד היה כלול מאלף. לאחד דעתם ולהכניע מחשבתם ולבבם לעבודת הבורא ב"ה. וגם חזקיה המלך מגודל אהבתו לעמו על ישראל אמונתו בתוכחת מגולה הבין מדעתם שצריכין עוד הכשר וקצר להם הזמן והעת לעשות לה' ע"כ עבר את השנה. והרחיב את המועד אף שלא היה מן הדין אבל הב"ד לא הודו לו כי לא כן היא המדה רק מחוייבים לעשות את שלהם לדבר על אוזן שומעת תוכחת מוסר השומע ישמע והחדל יחדל ומי שרוצה להיות שוטה כל ימיו אין אנו אחראין וערבאין לו וגם בעבור זה קיצץ דלתות ההיכל ושיגרן למלך אשור אף כי היה נכון לבו בטוח בה' שיצליח בכל אשר יפנה כי מלחמת ה' הוא נלחם והיא מלחמת מצוה מכל מקום היה חפץ יותר בשלוה והשקט כמו שנתנבא עליו ישעיה טרם צאתו מרחם אמו

למרבה המשרה ולשלום אין קץ. וזה ג"כ מאהבת ישראל שלא היה רוצה לסכן נפש אחד מישראל רק שישבו בהשקט ובבטחה להיות פנוים לעבודת הבורא יתברך ויתעלה זכרו: **במדרש** שיש שלש פרשיות שיש בהם ששים מצות והם פ' בא ומשפטים וקדושים ודבריו תמוהים כשנעמוד לחשבון בס' המצות וס' החינוך יחסרו מהם הרבה ועוד שיש פרשיות שיש בהם יותר מששים מצות ולמה לא חשבן ושורש הענין שפרשיות הללו הם סגולות ופעם אחת מצאתי סגולה בפ' ויקהל נאמר אשר צוה ה' לעשות ושם צוה על שבות שבת. וגם לקמן בצוותו על מלאכת המשכן אמר אשר צוה ה' לאמר והול"ל לעשות. אבל זה הוא סגולה לאמר פסוקי מלאכת המשכן קודם התפלה ויעלה לו כאלו בנה משכן. וכן פ' קדושים שיש בני אדם שטבעם מחוממים וקשה עליהם לפרוש מעריות והסגולה לקרות פ' קדושים וללמוד אותה עם כל שרשי המצות ויקבל עליו לקיימם באמת. וסוד הדבר שיש בה ששים מצות והעבירה בטילה בששים ולפ"ז שני המדר' לא פליגי שחד חשיב ששים וחד חשיב שבעים ומאן דחשיב ששים לא חשיב פ' עריות. והוא הדבר אשר דברנו שאותן העריות כ"א בטלה בששים מצות ע"י שילמוד אותם יסמכוהו ויסעדוהו לכפות יצרו לשמור כל מצות ה' וכן פ' בא המצות שבהם מסוגלים למי שאינו יכול להשמר מלהסיח דעתו מהתפילין שעכ"פ יש בהן ששים מצות ודברים אלו עמוקים ונעלמים שצריך להבין הלא אסור לבטל איסור לכתחלה ואי אפשר לבאר הכל רק הערה למבין. ישמע חכם ויוסיף לקח:

פרשת קדושים

קדושים תהיו כי קדוש אני וגו' אמרו במדרש קדושים תהיו יכול שתהיו כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם והוא תמוה האיך יעלה על הדעת להדמות להשי"ת. ולפרש זה נבאר תחלה מהו ענין הקדושה ונאמר כי מצוה זו הוא שורש ועיקר לכל המצות. שבפרשה זו נאמרו ששים מצות ולמ"ד שבעים חשיב נמי פ' עריות. והמצות האלו הם כלם שכליות שיש בין התרי"ג מצות קצתם שהמה חוקים וקודם שיגיע האדם לתכלית האמת אינו יכול להבין ולהשכיל את תכליתם אבל המצות הללו כלם השכל הישראלי מורה לעשותם שצריכין להנהגת העולם וע"י שנדבק בהם נוכל להגיע אל הדרך ישכון אור לעשות ולקיים את כל המצות ועליהם אמר שלמה ששים המה מלכות וגו' שעל ידם נקבל עלינו עול מלכות שמים. ונבאר ענין מלכות. כי המלך שמצוה לעבדיו ולכל עם ארצו איזה פקידה ודיוטגמא עולם כמנהגו נוהג שאם הפקידה ההיא דבר שכלי שצריך להנהגה רק שאם לא צוה המלך ועוררם על זה לא השיגו

הם דבר זה כל עבדיו ומשרתיו עושים רצונו אף שהמלך בעצמו אינו יכול להתעצם עם כל אחד ואחד בחדר משכבו אם איננו עובר את מצות המלך. אבל במדות הקב"ה אינו כן שהוא חופש כל חדרי בטן אין חשך ואין צלמות להסתר שם וכמ"ש אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו וגו' הלא את השמים והארץ אני מלא. וע"כ אנחנו מחוייבים ללכת בדרכיו ולעשות כל מצותיו לא נטה ימין ושמאל ובשגם שכלם טובים וישרים וכמו שאמר דוד הנחמדים מזהב ומפז רב' כלם כלולים בששים מצות הללו אשר על ידם נעלה במעלות לשמור את כל המצות לבלתי שנות את תפקידיו והם כלולים במצוה זו קדושים תהיו אשר לזאת כל הנביאים כללו כל המצות במעוטים כמ"ש בא חבקוק והעמידן על אחת ודוד המלך אמר מי האיש החפץ חיים וגו' נצור לשונך כי ע"י שנדבק עצמינו במדות הללו נדע ונכיר קדושת הבורא ב"ה וקדושתו הוא שנסתר ונעלם מעין כל ועיניו משוטטות בכל ועכ"ז צמצם רצונו וחכמתו באותיות התורה ובמצות הללו. ועי"כ נירא ונפחוד ממנו וע"כ נאמר ברוב המצות בפרשה זו ויראת מאלהיך כמ"ש מפני שיבה תקום וגו' ויראת מאלהיך והשכל מחייב זה להדר ולכבד ולשמוע אל עצת הזקנים כי בישישים חכמה וימים ידברו בעבור שהוא מורגל יותר בנהוג שבעולם מן הצעיר לימים וכן מאזני צדק וגו' ויראת מאלהיך וגו' שהשכל יעיד ע"ז לבלתי לרמות ולגזול את חבירו. וכ"ז נרמז במקרא קדושים תהיו כי קדוש אני שנדע ונשכיל קדושתו הרמה והנשאה איך הוא נסתר ונעלם ואינו יכול לגלות קדושתו וגדולתו שאם היו מגלה קצת היו כל העולמות בטלים במציאות שלא היה ביכולתם לסבול הארתו. והעולם כמנהגו נוהג שכל דבר הוא מתאוה למעלה היותר גבוהה וכמ"ש כל נאות דשא לו נכספים אף כי אנחנו שפילי דעות בעלי תאוות רעות כמ"ש הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם. שהרואה אצל חבירו דבר נאה ומתקבל הוא מתקנא בו ותאב לאותו דבר וגם רודף אחר הכבוד. והנה בכל ברואי מעלה ומטה בעולמות שברא המובחר שבהם הוא האדם אשר עשה לנו את הנפש הזאת ושם בנו כח לעמוד בהיכלי מלך מלכי המלכים לשרתו ולברך בשמו ולדבקה בו אשר על ידי זה נוכל לעלות במעלות יותר מכל מלאכי מרום ושרפים ואופנים וחיות הקודש אשר כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה שפתי רננות וכאשר יתלהב ויגדל תשוקתם כרשפי אש לוהט לאהבת הבורא ב"ה אומרים קדוש וגו' מלא כל הארץ כבודו שעקר כבודו הוא על הארץ מתחת ע"י עם סגולתו המשובח והמפואר והמתנשא בלשון חסידיו ועבדיו המפרסמים רוממותו וקדושתו איך הוא טמיר ונעלם מכל ועיניו משוטטות בכל אשר לזאת ראוי ונכון לכל איש משכיל הדבק במדותיו של השי"ת להסתיר מעשיו הטובים ובזה יתדמה לבוראו

להיות קדוש ה' מכובד ואולם לא כל העתים שוות שכמה פעמים הוא מחוייב בדבר לגלות מעט מדרכיו ומעללותיו ללמד דעת את העם ורבים ישיב מעון להוציא יקר מזולל וע"כ צונו יוצרנו קדושים תהיו' שאל תגלו ותפרסמו מעשה צדקתכם ופרישתכם ובזה תהיו קדושים יכול שתהיו כמונו פירוש שאל תטעו להיות לעולם כך כמו שהקב"ה מסתיר קדושתו לעולם והיינו משום שאינו יכול לגלות קדושתו שאל"כ כמעט רגע יתבטלו כל העולמות וכל הברואים אבל במין האדם אינו כך שלעתים צריך לגלות מעט כדי לפרסם קדושת הבורא ב"ה. לזה אמר תלמוד לומר כי קדוש אני פירוש שתלמוד ותרגיל את עצמך לומר ולפרסם קדושתו ורוממותו. אשר ע"כ לא תוכל להתעלם מעשה צדקתך לעולם להיות בקרבך קדוש:
שצריך אתה לקדש שמי ברבים

פרשת אמור

וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' אמרו חז"ל שכוונת המקרא על ט"ו בניסן שהיו הצדוקי' אומרים ממחרת שבת בראשית וגו' ולכאורה קשה באמת למה נתן פתחון פה לבע"ד לחלוק ולא כתב ממחרת הפסח וע"ק מ"ש מיום הביאכם את עומר התנופה מאי איכפת לן בעומר ומה ענין הספירה אצל העומר גם צריך פירוש למה נקרא עומר התנופה ולהבין כ"ז כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם פירוש שכל המצות אין הכוונה על עשיית המצוה לבד אך גם זאת שנלמוד ממנה תוכחת מוסר והנהגה ישרה ודרך הקודש יקרא לה אשר ע"י נדע ליישר הדורים אל הדרך ישכון אור ובשבת ישראל במצרים איש לעברו תעו כל גבר אחרי בצעו זה ירמוס חומר וזה יחזיק לבנים וזה פונה למשאו ומתנו ואת ה' לא ידעו שהיה שקועים כ"כ בתועבת מצרים עד שאם האריך הגלות עוד רגע א' כמעט נטבעו בנ' שערי טומאה ולא יכלו לצאת משם לעולם והנה כל אדם מישראל יש לו רמ"ח אברים רוחניים שתלוים בהם רמ"ח מצות ה' וכאשר האדם איננו דבוק בבורא ויצר מחשבות לבו אחרי הבלי העוה"ז על חלומותיו ועל דבריו הוא בעולם הפירוד שאם עוסק באבר אחד אינו צריך לאבר אחר אבל כשהוא בדביקות בוראו הוא מתאחד בקדושתו עם כל איבריו להתהלך לפני ה' וזה נקרא עומר התנופה שמאסף ומעמר כל חלקי אבריו ומחשבותיו אשר הונף ואשר הורם לקדוש ה' למנה ובצאת ישראל ממצרים שפסקה זוהמתם שהוא הפירוד שהרי לא הלכו אחרי בצעם למו"מ וגם לא לכבוש את הארץ שא"כ היה להם לילך דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא. רק כוונתם היה רק ללכת אל אשר מרחמם ינהגם וה' הולך לפניהם אל אשר יהיה שמה רוח ה' ללכת לא יסבו וקשרו כל

מחשבותם ומעשיהם לדעת את ה' ללכת בדרכיו ולדבקה בו וע"כ הקריבו עומר התנופה כי קמה אלומתם והתאחדו כל חלקיהם ויחן שם ישראל בעצה א' ולב שלם לאביהם שבשמים ולזה נצטוו על ספירת העומר שמיום ההוא והלאה התחילו לזכך ולהצהיר א"ע לבלתי לשוב לכסלה וספירה הוא לשון ספיר וזיכוך. עד חג השבועות שהיו זכים מוכשרים וראוים להכנס בנ' שערי בינה והנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה הוא בכל שבוע מדי שבת בשבתו שיש אתערותא דלעילא ואפי' על עם הארץ אמרו אימת שבת עליו וגם תנוק קטן ירא לחלל שבת ובעת ההיא אדם מתעשת ועומד לחשבון כל מה שפעל בימות החול. וזה נקרא ירא חטא ולא ירא אלקים. ואולם ביום השבת אינו יכול לתקן את המעוות שכבר עבר ובשבת עצמו אינו יכול להטיב מעלליו להתעסק במצות שרבים מהם שאינו יכול לקיים בשבת כגון נתינת צדקה ולכתת רגליו לילך לצדיקים וגם אינו מופנה ללמוד בשבת בהתמדה וכיוצא באלו וע"כ הוא מקבל על עצמו לעשות הטוב והישר ולהיטיב מעלליו בששת ימי המעשה הבאים לקראתו וז"ש וספרתם לכם ממחרת השבת שמיום ראשון התחילו לזכך עצמיכם עד השבת השביעית שכל שבת הוא שביעית מהשבוע תספרו חמשים יום שע"י כך תיישרו דרכיכם ותזככו מעשיכם שתהיו מוכנים לקבלת התורה:

צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך וגו' להעלות נר תמיד מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו אהרן הכהן מערב עד בוקר מצוה זו כבר נאמר בפ' ואתה תצוה וצריך ביאור למה נישנית כאן. בשלמא מצות לחם הפנים נישנית כאן משום שחידש בה שתהיה שש מערכות ושני עשרונים לכל חלה אבל בנר תמיד לא נתחדש דבר גם מה ענינו לכאן אצל פ' המועדות. וע"ק איך המצוה הזאת נוהגת לעולם כמו כל המצות ובפרט שנאמר בה תמיד אבל הענין הוא כך כי מנהג ישראל תורה היא וללמוד צריך שכל תנועותינו ומנהגינו אחת מהנה לא נעדרה אשר תורה ויראת שמים יחדיו תמים בפנימיותם. כי בהיות ישראל במצרים איש לעברו תעו ובתעלולותיהם נפשם חפצה ואת ה' לא ידעו עד שמצאו מלאכי השרת מקום לקטרג ולומר הללו עע"ז והללו עע"ז וכו' לולי ה' שהיה לנו אשר לא נתננו טרף לשניהם לא בזכותינו רק למען שבועתו ובריתו את אבותינו על גאולתינו ועל פדות נפשינו ועל דבר שם כבוד מלכותו להודיע טבעו בעולם ולמען ספר תהלתו לפרסם אלקותו והיינו על ידי התורה שיש בה כ"ב אותיות מהם שלש אמות אמ"ש אויר מים אש ויסוד העפר הוא חומר לקבל צורתן שלא יכלו לנוח בלתי חומר המקבלן ושבע כפולות בג"ד כפר"ת שמקבלין דגש ורפה במקום שצריכין לכופלו. והם נגד השבעה שערים שבנפש שני עינים ושני אזנים וכו' ושנים עשר פשוטות נגד הי"ב

מנהיגים שבנפש שמיעה הילוך וכו' וע"כ כאשר חפץ ה' בנו להוציאנו מכור הברזל תועבת מצרים הביאנו אל המדבר מקום פנוי ומוכן לקבלת התורה והנחילנו שבעה מועדים שהם פסח שבועות ר"ה יוה"כ סוכות שמיני עצרת ושבת הוא הכולל שבהן וע"כ אנחנו נוהגין לומר בשבת ג"פ מזמור לדוד ה' רועי נגד השלש אמות וכל מזמור חולקין לארבעה חלקים שיש בין הכל שנים עשר נגד הי"ב פשוטות ואח"כ זמר ברוך אל עליון שיש בו שבע חרוזים נגד השבע כפולות ואל יפלו בעיניכם על אמרי דברים אלו שיש לי טעם כמוס על זה וע"כ נצטוו לספור ספירת העומר שבע שבתות תמימות כדי שיטהרו נפשות ישראל מזוהמתן ויהיה כלי קבול טהרת הקודש בחג השבועות הבא עלינו לטובה ואף שכבר עברו כמה ימים בלי מה ובלא דבר עוד יש שלשים יום לפני החג שנוכל לתקן הכל שכל זה נוהג אף בימים האלה ובזמן הזה שאין בית המקדש קיים. כי ראשי עם יחידי סגולה צדיקים שבדור המה צנתרות מריקי הזהב הדולים ומשקים לכל הבא לטהר הקרב אל משכן ה' ותנח עליהם הרוח חכמה ובינה ודעת כי בכל דור מתגלה הארת משה רבינו ע"ה שהיה כללות הדעת של כל ישראל והוא שורה על הראוים ומוכנים לכך קדושים משרתי עליון להשפיע מהארתם לזולתם וזה נקרא מועדי ה' שהמועד הזה לשם ה' לתקן אותן השבעה שערים לשון שיעור כל חד לפום שיעורא דיליה כפי אשר הכין לו מקבל שפע בני חיי ומזוני. והארה זו נקראת שמן זית זך שאף שכל השמנים מאירים מכל מקום השמן זית היא זכה ומאירה ביותר וז"ש צו את בני ישראל אין צו אלא זירוז ביותר צריך לזרז במקום שיש חסרון דעה דא ביה כולא ביה שצריכין הזמנה מלתא להיות מוכנים לקבל הארת הדעת וזהו ויקחו אליך שיקחו את עצמן אל הדעת להאיר על עבר פניהם השמן זית זך שהוא כינוי להשפע עליונה להעלות נר ר"ת נפש רוח או נשמה רוח זה יהיה תמיד ובכל עת יהיו בגדיהם לבנים והנה כל המחזיק במדותיו של אהרן נקרא על שמו בשם אהרן שאהרן היה שושבינא דמטרוניתא לקרב לבבות ישראל לשום אהבה ושלום ביניהם שימצאו חיים חן וחסד בעיני בוראם אבל משה היה שושבינא דמלכא מן ההר אל העם על ישראל אמונתו לקרבם תחת כנפי השכינה וע"כ צוה הכתוב על הצדיקים שבדור הדבקים במדותיו של אהרן והמה מבית לפרוכת דעיילי בלא בר ואליהם יאספו עדרי צאן קדשים שהם עדיין מחוץ לפרוכת הקודש לקבל הארתם. וזש"ה מחוץ לפרוכת יערוך אותם אהרן שאותם המשרתים את פני פרוכת הקודש הנקראים על שמו של אהרן יערכו השבעה נרות להאיר השבעה שערים להבאים לחקור ממסך שמנם מחוץ לפרוכת שמן מראשם אל יחסר כל חד לפי

שיעורו יתן לו כדי מדתו שתהא דולקת מערב עד בוקר יהפכו חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא ייתן הכא והיה לעת ערב יהיה אור אכי"ר:

פרשת בלק

כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל ביאור מקרא זה שבזמן הזה שהנשמות מלובשין בגופים וכל אדם נראה בריאה מובדלת בפ"ע. וע"כ השומע מפיו דבר תורה ויראה ישפוט בדעתו שהדורש בעצמו אומר דבר נאה ומתקבל. וייחס לו דיבורים ההמה. ולדעתי זהו עון פלילי נצרה על דל שפתי שאחז"ל כשם שנפרעין מן העובדין כך נפרעין מן הנעבדין. אמנם דיבורים ההמה לא בכבוד עצמו הוא דורש רק אשר שם הבורא בפיו שחלק ה' עמו וממרום הופיע עליו לדבר דברים ושכינה מדברת מתוך גרונו וע"כ לעתיד לבא שיכלה הגשם ולא יראה רק הרוחניות והפנימיות ואז עיניהם תחזינה איך הישראל דבוקים בשורשם ובקרבם קדוש ואז יאמרו לישראל מה פעל אל. כלומר בקרבך קדוש וכשירצו לשאול על פעולת ומעשה ישראל יאמרו מה פעל האל שהקב"ה קראו ליעקב אל:

פרשת תצא

כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגיך וגו' צריך לשום לב למה קבע מצוה זו דוקא בבית חדש הלא גם בישן הדין כן שצריך להסיר כל פוקה ומכשול מקרב ביתו וגם צריך להבין התורה נצחית ונוהגת בכל עת ובכל אדם אפילו מי שאין לו בית. וביאור הענין כי בית נקרא תיבה כמ"ש בס' יצירה שני אבנים בונות שתי בתים כי אין לנו בלשון הקודש רק כ"ב אותיות ועל ידיהם חותכים כל הדבורים מחמת החילופים והצרופי' והנה לא דברה תורה במתים אותן בני אדם אשר כל עבודתם בעבודת הקדש הוא רק מנהג אבותיהם בידיהם ולא נגה עליהם אור החכמה ותבונה לייחד מחשבותם ומעשיהם לעשות נחת רוח ליוצרם ולימוד תורתם ותפלתם הוא בלי חיות ובכל הימים מתפללין בשוה ואין בזה נ"ר לפניו. אכן הכתוב מדבר באותן ב"א אשר ששים ושמחים לעשות רצון קונם ודעת דרכיו יחפצון. והבא לטהר מסייעין לו שקב"ה מאיר עיניו לעוררהו ולהורהו הדרך ישכון אור וכמ"ש אני ה' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. ואולם גם באופן הזה יש כמה שוטים התועים מדרך השכל ומקלקלים הכוונה אשר החלו לעשות כי כשמרגישים איזה שכל חדש ומשיגים איזה מדריגה ידמו בנפשם להשיג על ידי זה איזה שכר טוב עושר או כבוד וגומלים רעה גדולה לנפשם כי המסטין ומקטרג מקבל התיבות הללו

מכניסם לשפלות גדול עד שנקרא אל אחר. הנה כי כן החכם עיניו בראשו והוא נזהר. נפשו מלט לבל יתעה א"ע בעשתונות של הבל ומדוחים. יגביל את עצמו לבלתי צאת חוצה להשחית כוונתו. וע"ז אנו מתפללין אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו מהרה לאורו. וזהו שהזהיר הכתוב כי תבנה בית חדש בהתחדש אצלך איזה השגה ורוח נכון יערה עליך ממרום לדבר דבורים חדשים מקודשים ועשית מעקה לגגיך פי' מעקה הוא גבול שהוא ההיפוך מעסק שתגמיל את גגיך שהיא אותה המדרגה הגבוה שהגעת אליה ולא תשים דמים בביתך השמר אל תפן אל און להשחית כוונתך ולא תעלה על דעתך חיבת ממון וכדומה. פן יפול הנופל ממנו. הנופל הידוע אשר כבר נפל יקח מזה עוד נפילה ושפלות יותר והיה עליך דמים שתהיה אתה חייב בדבר. ע"כ בעל נפש יחוש לעבוד עבודה תמה לכבוד שם קדשו ויהיה נוכח ה' דרכו:

פרשת נצבים

אתם נצבים היום כלכם ראשיכם וגו' כל איש ישראל וגו' חוטב עציך עד שואב מימיך לעברך וגו'. עץ חיים היא למחזיקים בה. לכך נקראת התורה עץ חיים שנותנת עצה בלב איש ועצה ופריה שוין לטובה. ובעבור כן נכתבו כמה כתובים שלא בדקדוק בכדי שנלמוד מהדקדוקים ההם עצות טובות ודרך החיים גם במקרא שלפנינו איכא למידק טובא:

שהתחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד וגם שהתחיל לחשוב ראשיכם שבטיכם וגו' המדריגה העליונה ואח"כ חשיב מדריגה פחותה מהם שהם טפכם נשיכם וגו' וסיים מחוטב עציך עד שואב מימיך וזה קשה להולמו שאין זה מדרך הלשון הלא שני מדריגות הללו חוטבי עצים ושואבי מים קרובים זה לזה ואין אחד מהם גדול מחבירו ומדרך הלשון כשרוצים לכלול דברים רבים אומר למגדול ועד קטן או להיפך וא"כ כאן הול"ל מראשיכם עד שואב מימיך אבל מה שתפס מחוטב עציך שואב מימיך זה לא יתכן כלל וביאור הענין הוא כך שבכל מקום שנאמר היום הוא מורה על אותו יום וכמו שדרשו חז"ל ופסקו כמו כן בש"ע על פסוק אשר אנכי מצוך היום על לבבך שצריך להפסיק בין היום לעל לבבך וצ"ל מצוך היום שבכל יום יהיו בעיניך כחדשים והאמת כן הוא שבכל יום השי"ת מצוה ומכריז לעשות ולקיים מצותיו ומן הצוויים נעשים כרוזים רק שנאטמו ונכבדו אזנינו משמוע אבל תדעו נאמנה שבכל פעם שהאדם נותן אל לבו ומחשב בדעתו לעשות איזה מצוה כגון להניח תפילין וללבוש ציצית הוא בעבור שמזלו חזי ושומע הכרוזים הנ"ל וממילא יוכל האדם לקחת מוסר השכל שאם היה שומע באזניו הגשמיים

הכרוזים והצוויים שבכל יום בלתי ספק שלא היה שב ומניח מלעשותם בעד כל הון. כי טוב ה' לכל וחפץ מאוד בצדקת ברואיו ועל כן מקרב הוא בכבודו ובעצמו אליהם מידי יום יום השכם ודבר אף כי לנו עם קרובו וחלק נחלתו שנשמות ישראל חצובות מתחת כסא כבודו וראיה לדבר שנאמר ושבת עד ה' אלהיך דהיינו עד הכסא הכבוד ובמקום אחר אומר כי קרוב אליך הדבר מאוד אבל אמת נכון הדבר שהצדיקים בעצמם הם הכסא הכבוד והם מרכבה לשכינה כמו האבות הקדושים ולזה אמר אתם נצבים היום כלכם שלכלכם יהיה לכם היום תקומה ראשיכם וגו' כל איש ישראל טפכם וגו' איש לא נעדר קמה אלומותיכם וגם נצבה. ואמר עוד וגרך אשר בקרב מחניך הוצרך לדבר בלשון יחיד שמדה זו אינה מצויה רק ביחידי סגולה ואפשר שרק אחד בדור ועל צדיק אחד העולם עומד. והוא שעושה את עצמו כגר בארץ ואינו עוסק כלל בענייני העוה"ז ואינו עושה כלום לטובת עצמו ולהתענג נפשו רק כל מחשבותיו ביראת ה' כל היום לעשות רצון קונו ועל ישראל אמונתו ואינו עושה העוה"ז לדירת קבע רק כמו אדם שיושב במדינה אחרת אף כי ארכו לו שם הימים מ"מ אינו קונה לו בית דירה שמה. לפי שיודע שהוא גר מתגורר לימים אחדים ופתאום יצטרך לשוב לארץ מולדתו כמו כן הצדיק הזה אינו עוסק כלל בענייני הגשמיות רק בעבודת בוראו ישגה תמיד. ובשביל זכותו ג"כ יהיה לכם תקומה ומצב יד. ואמר עוד מחוטב עציך לשון חטיבה שמחטיבים ומחבבים את דברי אלהים חיים ומטים את אזנם להצדיקים לשמוע דברי פי חכם ליקח עצות בנפשם איך לעשות רצון קונם בשלימות וגם בשביל זכות הזה יהיה לכם תקומה. ואמר עוד עד שואב מימיך שדברי תורה נמשלו למים שכל מה ששואבים מהם אינם חסרים כך ד"ת יותר ממה שלומדים מורידים שכליות מלמעלה לעברך בברית ה' אלהיך וגו' שתבקעו כל המסכים המבדילים עד שתדבקו באלהים חיים כלכם היום ויהיה לכם תקומה ומצב יד אכי"ר:

ראש השנה

מה שדרש ליל ראשון דראש השנה

טובה צפרנן של ראשונים הטור והב"י אשר מימיהן אנו שותין ומפיהם אנו חיין שהיו בעלי רוח הקודש ואוהבי ישראל מאוד וחששו על מנהג בני הכפרים המתאספים בימים נוראים להתפלל בצבור ולא הורגלו בכך כל ימות השנה לכך הם מגביהים קולם בתפלתם ובאמת יש איסור גדול להמגביה קולו בתפלתו ובפרט בספרי המקובלים ובזה"ק מחמירים ומזהירים מאוד ע"ז וע"כ דאגו על הדבר שלא יהיה חלילה קטרוג על

ישראל לכך כתבו מותר להגביה קולו בתפלתו מעט בימים הללו אבל אמת נכון הדבר שההיתר הזה הוא רק לפניהם ולא טוב הדבר אדרבא איסור גמור יש וכבר אמר הכתוב בעמדם תרפינה כנפיהן. וכנפים הם כינוי לשפתים. ונאמר עוד לא ברעש ה'. וגם השכל מעיד ע"ז כי בר"ה מתאספין כל העולמות וכל הברואים להמליך את השי"ת וממתינים על ישראל שיסכימו עמהם בדבר וע"כ אומרים המלך הקדוש שהבורא נקרא קדוש שמורה על שהוא נסתר ונעלם מרוב קדושתו אבל בר"ה כשבאים להמליכו הוא מגלה קצת קדושתו וכבודו של מלך הוא מוראו להיות יראתו על פנינו ובלתי נרים ראש נגדו וע"כ טובה הוא השתיקה ובגלל כן נאמר בחנה מדברת על לבה ואחז"ל מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו וזה היה בראש השנה שבר"ה נפקדו שרה רחל וחנה ובאמת צריך להבין וכי עלי הכהן לא ידע שאסור להגביה קולו בתפלתו ויחשבה לשכורה אלא שהיתה מתפללת מעומקא דלבא בהתלהבות גדול ומחמת גודל החימום נכנסו הדמים בפניה ונתאדמו אפיה וע"כ חשבה עלי לשכורה שמחמת כך נתאדמו הפנים כל כך כי אין דרך האשה להתפלל כמו כן בהתלהבות גדול:

יום ב דר"ה

מה שדרש ביום שני של ראש השנה

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי. חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב הדקדוקים רבו במקרא זה מאוד חדא דהול"ל תקעו שופר בחדש ועוד מ"ש כי חק לישראל הוא מלת כי משמש לשון דהא ונתינת טעם על התקיעה והטעם הוא בעבור שמשפט הוא וא"כ הול"ל כי משפט הוא ועוד מהו בכסה ליום חגינו ולבאר כ"ז נקדים מקרא שכתוב והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו וגו' ויעלהו לעולה תחת בנו וידוע שכל מקום שנאמר תחת הוא לשון תמורה ומה ענין האיל שיהא תמורת יצחק שהמשילו בו וביאור הענין הוא שבתורתינו הקדושה מצינו מצות וחוקים וחוקים הם דבר השוה לכל נפש שכל אדם מחוייב לקיים אותם כגון תפילין וציצית שאי אפשר לבוא לידי שלימות זולתי קיומם. אבל מצות הם שאין כל אדם מחוייב לעשותם ואפשר שלא יבוא לידו מעולם שיתחייב בהם כגון מצות פדיון הבן שמי שאין לו בן בכור אינו מקיים מצוה זו וכמו כן על מצות עבודת הכהנים והוא בעבור שיודע הקב"ה שגם בלא מצוה זו יוכל לבוא ולהגיע לידי שלימותו לא הקרה אותה לפניו והנה על שלשה דברים העולם נברא והם עולם שנה נפש ועולם הוא השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה והשנה היא הזמן ימים ולילות מידי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו ונפש הוא כל אשר רוח חיים באפיו. ואם שלשה

אלה לא נעשו לא היה עולם כלל. וא"כ ע"כ כל אחד כלול מכלם. וע"כ ראה אברהם אבינו להקריב איל תמורת יצחק שמצינו שיש להם בדבר אחד יחוס שוה. שמדת יצחק היה שכל מעשיו ודבוריו רק ביראת ה' כל היום וכאשר דבר ידבר אל האדם היה מכניס יראה וחרדה בלב כל השומע מפחד ה' ומהדר גאונו וכמו כן מצינו גבי איל שיש בו אבר אחד והוא הקרן שכשתוקעין בו יחתו ויחרדו כל השומעים כמ"ש אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו וע"כ הקריב תמורתו איל ומצינו ג"כ מקום בעולם שיש לו יחוס הזה והיא עיר ציון שמקום המקדש לא נקרא ציון שציון הוא לפני ירושלים ושם עיקר היראה אבל כשהכהן הגדול נכנס לבית קדשי הקדשים ביוה"כ לא היה רשאי להכניס עצמו בעומק היראה שאל"כ לא היה יכול לסבול ולעבוד עבודתו שהיו מרתתין ידיו ואבריו מפחד ה' רק הכניס עצמו באהבה מגולה והיראה היתה מסותרת בקרבו וע"כ נאמר ואנכי הסתר אסתיר שאהבה תהיה מסותרת והתוכחה מגולה ובעיר ציון שם עיקר מקום הפחד והחרדה ומשם היראה יוצאה לכל העולם כלו שמקום הזה משלח בדיו ופארותיו לכל העולם. וע"כ יש למקום הזה יחוס אחד עם יצחק ולעומת זה במשך השנה החודש הזה מסוגל להביא האדם לידי יראה ופחד ובפרט בתחלת החודש שהוא ראשית חכמה יראת ה' וע"י שיש יראת ה' על פניו בחודש הזה לא יסוג אחור ממנו כל ימות השנה וע"כ מחוייבין לתקוע בתחלת החודש שיושרש פחד ה' בלבבם ויהיה סמך וסעד לכל השנה:

וזהו תקעו בחודש שופר שיתקעו בשביל החודש וזה צריך להיות בתחלתו והנה כל מקום שנאמר חג הוא לשון אהבה ושמחה שבחג צריך להיות האהבה מגולה והיראה מסותרת. אבל בחודש זה להיפוך הוא. ולזה אמר בכסה ליום חגינו. שלכך יתקעו בעבור שהשמחה וחדוה צריכה להיות מכוסה בו וכאמור שהחודש הזה יסוד מוסד ושרישת היראה לכל השנה. ועיקר קיום העולם על היראה כמ"ש אלמלא מוראה וכו' וע"כ היראה היא ג"כ חק שהיא דבר שהכל צריכין לה. וע"כ נתינת טעם על תקיעת שופר בעבור שחק לישראל הוא וכנ"ל:

פרשת וילך

וילך משה וגו' וידבר וגו' אל כל ישראל ויאמר אליהם בן ק"ך שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבא וה' אמר אלי לא תעבור את הירדן הזה ויקרא משה ליהושוע. מקור חיים ומוסר השכל הכין לנו הש"ית בתוה"ק לא לאבותינו לבד אף גם על כל הבאים אחריהם כל דבור ודבור אחת לא נעדרה ללמוד ממנה איזה הנהגה טובה ומוסר השכל.

ע"כ חל עלינו ביאור מקראות הללו מה מלמדינו בשגם שכאן נאמר וילך וידבר שהוא לשון הווה ואם כוונת הכתוב רק על ימים הראשונים בלבד הול"ל והלך ודבר. אמנם כן הוא שדברים הללו נוהגים בכל מקום ובכל זמן שבשלש עשרה מדות התורה נדרשת ואחת מהן כלל ופרט מכלל שהוא צריך לפרט ופרט שהוא צריך לכלל כמו כן בינינו בני ישראל יש כלל ופרט ופרטי פרטות ואין בכלל אלא מה שבפרט. והוא כי בצאת ישראל ממצרים היה אמונתם ודעתם משובשות מאוד ככל הגוים לא ידעו את ה' ויצר לבבם היה רע עד שאפי' כשנתאמת אצלם אמונת ה' מ"מ עשו העגל ובאהבת ה' את עמו לבל ישובו לכסלה חיי עולם נטע בתוכינו שלח לפנינו איש זה האיש משה גדול מאוד שהיה כללות הדעת של כל ישראל וע"כ היה הדור ההוא דור דעה שהיה בהם הדעת במלואו וטובו ליישר אורחותם ולהודיעם דעת ותבונה וכמו כן עד הנה בכל דור ודור ישנם בני עליה המלמדים להועיל ומבינים את העם בכל חכמה ומדע לעשות רצון קונם וכן בפרטות בכל איש ישראל בפ"ע יש בו כל ששים רבוא ניצוצות קדושות וכללות הדעת שלו מדבר עמו ומוכיחו על כל מעשיו לבל ישט לבו לדברי שוא ולשוב לבורא בכל לבבו ונפשו באמת ובתמים וענין התשובה לשוב למקומו הראשון אשר בא משם ולהדבק בחיי החיים ב"ה ולבקוע כל המסכים המבדילים כמ"ש כי עונותיכם מבדילין והמה מעכבין את האדם מלעשות רצון קונו והם נקראים ירדן נוטריקון ירד דין. וידוע שעיקר התשובה היא עזיבת החטא ובפרט מה שאדם רגיל בהם כגון לדבר שקר וגניבות וגזילות וחמדת הגופניות. שאף שעושה תשובה ומתפלל ולומד עדיין אינו סר ממדותיו וחמדותיו שאם יבא ויגיע לידו איזה דבר שבממון לא יעזבנו ואמרו חז"ל שהקב"ה בעצמו עושה תשובה שנאמר ושב ה' אלהיך את שבותך לא נאמר והשיב וכו' וצריך להבין על מה השי"ת עושה תשובה וכי שייך אצלו חטא חלילה וביאור הדבר שאמרו חז"ל שלשה הקב"ה מתחרט עליהן וא' מהן הוא היצה"ר שנאמר ואשר הרעותי וגם הלום קשה הלא הקב"ה יודע עתידות ולמה עשה דבר שידע שיתחרט עליהן והענין הוא בעבור שקשה על האדם מאוד עשיית התשובה ע"כ בחסד ה' לעולם החפץ בתשובת רשעים פתח בתשובה תחלה בכדי שיקל אח"כ לעת שיצטרך האדם למדת התשובה והנה כל העוונות והחטאים יוכל האדם להכיר פגמו בענין למוד התורה. אבל לאו כל מוחא סביל ואין כל אדם זוכה ללמוד בכוונה כזאת. רק הצדיקים הגדולים וטובים וגלל כן נתקבצו מאה ועשרים חכמים שהם אנשי כנה"ג שסידרו לנו תפלה של ח"י ברכות ובהם נכללים כל צרכי בני אדם. ובהם יוכל האדם להכיר בענין המחשבות זרות שנופלין לו במחשבתו בעת התפלה וידע במה פגם שמחוייב להתפלל עם כל כוונתינו החיצוניות והפנימיות וכל המחשבות

רעות שבאים ומבטלים אותו הם המסכים המבדילים בעבור עוונותיו. וע"כ העצה טובה היא שמשתף לעצמו את השי"ת ואף עפ"י שאסור להפסיק בתפלה מ"מ דבר זה מותר להתפלל להשי"ת שיסיר מעליו כל המקטריגים וירחם עליו כגודל חסדיו. וז"ש לעולם ימוד אדם עצמו אם יוכל להתפלל ואם לאו אל יתפלל אין הכוונה שאל יתפלל כלל. רק שאל יתפלל יותר בעומק מחשבותיו שהמתאבק עם מנוול מתנוול. רק שיסיר דעתו לגמרי ויפיל תחנתו לפני בעל הרחמים שיעזרהו להתפלל בכוונה שלימה וכמו שפרשנו כבר בפסוק בא אתה וכל ביתך אל התיבה שצריך לבוא עם כל פנימיותינו אל כל מלה ומלה. שכל תיבה היא היכל בפ"ע מאותן היכלות הקדושים הנעשים מצירופי אותיות. וזהו ביאור הכתוב וילך משה וידבר וגו' שהדעת שבכל א' מישראל מדבר עם כל כוחותיו וניצוציו ואומר בן מאה ועשרים שנה אנכי היום רמז לק"ך זקנים שכל א' נקרא שנה וכל מקום שנאמר היום מורה על אותו היום שבכל יום הוא אומר כך לא אוכל עוד לצאת ולבוא לצאת מן המחשבות רעות ולבוא אל היכלות הפנימיות וה' אמר אלי לא תעבור וגו' וכ"מ שנאמר וה' הוא וב"ד פי' שכח אלקות שבאדם עם כל חיצוניותיו ופנימיותיו אומרים אליו לא תעבור את הירדן הזה שאינך יכול לעבור בתוך המסכים המבדילים האלו המורים לקטרוג הדין רק קרא את יהושע ר"ת ה' יושיעך שתתפלל לפניו שיהיה רוכב שמים בעזרך:

ענין שעיר המשתלח שכשהכה"ג כשהיה מתוודה ביה"כ פתח שערי חרטה שערי עזיבת החטא. ובזה היה מעורר לב כל ישראל לאביהם שבשמים שכל א' היה מתוודה. וכל מי שיש לו עבדים ומשרתים רבים וא' מהם הוא איש עתי שעבודתו להוציא המאוס מחצרו. וכל עבד שעושה מלאכתו באמונה הוא מתפאר אח"כ לפני בעלו ומראה לו איך שעבד עבודה רבה כזו. אבל העבד הזה אינו יכול לבוא להתפאר לפני בעלו ולהראות לו איך שפנה מאוס הרבה שהיו מוציאים אותו בבהלה ודוחפי' אותו בבושת פנים כי אין לבוא לפני איש נכבד בגרף של רעי וע"כ הוליכו השעיר המשתלח לארץ גזירה ולהיכן הוא מוליך הצואה ההוא על אומתו שהם אוהבים דברים הללו כגון גזל וגניבות וניאוף שהם אומנתם:

מה שאסרו נעילת הסנדל ביה"כ. הוא משום שביה"כ שהישראל עושין תשובה שלימה כל העולמות מתעלים וגם האדמה שאנחנו עליה נתעלית ונקראת אדמת קודש. וע"כ אסור לילך עליה בנעילת סנדל כמ"ש של נעליך וגו' כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא:

כל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי מה שאמרו כך רק באכילה ושתיה ולא בכל החמשה עינוים היינו משום דטעמא דמלתא דביה"כ אנו מקריבין קרבנות והם החלב והדם הנמעט ממנו וע"כ כשאוכלין ושותין הרב' בעי"כ יש לנו למחר חלב ודם יותר להקרי' משא"כ בשאר העינוי':

זכר ליציאת מצרים שאומרים ביה"כ צריך ביאור באיזה דבר יה"כ זכר ליצי"מ. ונ"ל דבאמת היה הזמן הגאולת מצרים תיכף בכלות הארבע מאות שנה ובאמת היו שם ת"ל שנה רק שלא היו ישראל מוכשרים כלל בלי שום קישוטין וע"כ נתן להם הקב"ה מתנות לייפות אותם ולקשטם כדרך העולם כשאין להכלה תכשיטין נותן לה החתן מתנות לקשטה. והמתנות הם הזכות אבות שזכר להם ובשבילם מחל להם עונותיהם וגאל אותם מעבדות לחרות וכמו כן ביוה"כ הוא יום סליחת העון בזכות אבותינו והוא זכר ליציאת מצרים:

שלשה המה מטיבי צעד והם עיקר כל יצורי קדם וכללות הכל. והוא שהעולם נברא בשלש דברים והם עולם שנה נפש ויש להם שייכות זה לזה שארץ הקדושה היא כללות העולם ובתוכה נקודה האמצעית והוא נקודת ציון היקרה והיא שולחת בדים ופארות לכל העולם כלו וכל חיותם ממנה שנאמר בה לא תחסר כל בה משא"כ המדינות אחרות שאין בהם כל הצטרכותם כגון מדינת הודו וכוש שגדילין שמה פלפלין הרבה ועיקר חיותם מזה בעבור ששכל אנשים אינן יכולין להשפיע יותר. ויש מדינות שיש שם חמשת מיני דגן והוא בעבור ששכלם מזוקק יותר שכל האוכל דברים זכים שכלו מזדכך יותר כמו שכל השר על הכפרי. וע"כ בציון היו כל הפירות רק שהיו של זהב וכמו כן יה"כ שאין בו אכילה ושתיה רק הנאה מזיו השכינה כעה"ב והיא הנקודה האמצעית בשנה שנותן חיות לכל השנה ולעומת כללות הנפש חיה המה הישראל שתכלית בריאתנו להוריד השפעות לכל הנבראים ולפרסם אלקותו שיתגדל ויתקדש שמו בעולמו וידעו הכל מגדולתו ואם היה חפץ ה' בידינו הצליח בהיותינו על אדמת הקודש וישראל שרוין על אדמתן היו כל העולמות כתיקונן והשפעו' יורדין עד בלי די ואולם מפני חטאינו גלינו מארצנו ע"כ הוצרכו להתבדר ולהגלות בכל המלכיות שלא נעשו כן לכל אומה ולשון אך הכל טובה כפולה ומכופלת מאת ה' היתה לתשלום חובותינו וכוונת הבריאה וע"כ הראה השי"ת לאברהם אבינו ע"ה ארבע גליות אף שהיה די לצרה בשעתה אבל באמת כולן שוין לטובה גדולה לחיותינו כיום הזה וע"כ כשהכ"הג שהוא הנקודה האמצעית שבכל ישראל היה נכנס לנקודת ציון ביום הקדוש הנכבד הזה היה די לכל העולם כולו לכל השנה אעפ"י שיום זה אין בו הנאת הגוף ובציון אי אפשר לאכול אותן הפירות מ"מ

היו יכולין לקנות מהן כי יש לזהב מוצא והוא כמו הלב בנפש אדם שממנו יוצאים כל הגידים העורקים והדופקים והוא משלח להם די סיפוקם דם אף שאינו מקבל מאכל ומשתה כלל שע"כ הנדיב נקרא נדיב לב שנהנה ממה שמספיק מים ומזון לאחרים אעפ"י שאינו אוכל מהם כל עומת שלש אלה תשבענה להרבות כל טוב להשפיע לזולתם עדי עד אין מחסור כל דבר:

פרשת האזינו

האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ וגו' כבר נתקשו המפרשים למה אמר לשמים לנוכח ולארץ בלשון נסתר גם על מה ולמה נתן האזנה לשמים ולא להארץ וישעיה לא אמר כן וליישב זה נקדים מ"ש לכו נא ונוכחה וגו' ויש לדקדק למה אמר לכו ולא אמר בואו נא והענין הוא שכל ישראל יש להם מדה טובה זו להטות אזנם לשמוע ד"ת אבל יש מהם שמיד אח"כ כשהופכין פניהם והלכו להם שוכחין כל שמועתם וע"כ במצות השמיעה אינן עושין רק כלי ואוזן לשמוע אבל שמיעה אין להם שעיקר המצוה לחוק הדברים על לוח לבם אף בעת עסקיהם בענייני משא ומתן. וע"ז אמר לכו בנים שמעו לי ר"ל כשתלכו ממנו תשמעו לי. וזהו האזינו השמים ואדברה שכשישראל נאספים לשמוע דברי מוסר ועצות טובות מהצדיקים הם נקראין שמים שאינם עוסקים בענייני העה"ז הארץ הלזו וזש"ה האזינו השמים בשעה שהם שמים יעשו כלי השמע ואוזן. ואח"כ כשיהיו בבחינת ארץ ישמעו וילמדו לדעת את ה' בכל דרכיהם:

ראו עתה כי אני אני הוא וגו' צריך ביאור למה כינו הפרשה בשם שירה הלא כל דברים המה תוכחות על עון וכמו שאנו מתפללין לבטל כתוב אפאיהם ולבטל כתוב אשביתה אשר לזאת הי"ל לקרותה בשם תוכחה ולבאר זה נקדם לפרש אשר שפתי רננות יהלל פינו לשבח ולפאר את מעשה אלהינו בשם יד הגדולה כמ"ש וירא ישראל את היד הגדולה במקום אחר אנחנו מכנים וקוראים תפארת עוזו בשם יד החזקה וביאור הענין הזה הוא כך. כי בצאת ישראל ממצרים היינו ערום ועריה בלי שום שכל ומצות ובלי שום קישוטי כלה אחרי שלא קבלנו עדיין התורה ולא ידענו את ה' כמו שרואין עתה היתרון הגדול של בעלי תורה על זולתם שהללו בעלי מדות טובות מוכתרין בקישוטים נאים וגם בין אותם שאינם בעלי תורה מעלות מעלות יש המהדרין במצות אבל דלת העם המנוערים מכל טוב המה מבלי עולם ואינם מן היישוב כמו כן בצאתינו ממצרים היינו משוקעים בתועבותם ודבקים במדותם. ואף שמשבט לוי לא פסקה ישיבה באמת לא היה עליהם שעבוד. וגם בעינינו יפלא על מה ולמה חשק ה' בנו לקרבנו לעבודתו

ואמת ה' לעולם שמר את בריתו ושבועתו לאבותינו שהבטיחם לעשותינו לעם סגולה וגוי קדוש. אשר לזאת היתה החטיבה הזאת רק ממדת טובו וחסדיו הרבים העצומים הוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים והרבה לנו תורה ומצות ומשום כך נקראת הגאולה הזאת יד הגדולה. כמו אדם שהוא נדיב לב ומרבה להיטיב עם כל בשר ורוח ברוח נדיבה ולב טוב ויד פתוחה. אנו קוראין מדת טובו בשם יד גדולה וגם בענין הצדקה צריך ישוב הדעת והבנה ליתנה לעניים הגונים וע"כ היתה הגאולה בר"ח ניסן שמדת יום גוברת המורה על מדת החסד כמ"ש לעושה אורים גדולים כל"ח שהמאורות הם בחסד ה'. כי בלילה מתייראין מלצאת יחידי משא"כ ביום אין שטן ופגע רע ולא כמו שסוברין ההמון שהמאורות נבראו רק להאיר לעסקם במו"מ לא כן הדבר שהעיקר הוא להשיג על ידם שכליות רבות לעבודת הקודש אבל בתשרי מדת לילה גובר וע"כ תיכף יום ראשון מהחודש הזה הוא יום הדין עד יום הכפורים נקרא יומא דדינא רבא ובימים הללו נפתחין שערי תשובה ורבים עושים תשובה נכונה. ויש הרבה שאינם עושים תשובה והם מאריכים הגלות אבל מ"מ יש בלבם מעט הרהור תשובה יותר מכל ימות השנה ועומדין על מפתן השער אף שאינם נכנסים מכל וכל אבל ישנם צדיקים שבדור שכל עבודתם להתהלך לפני ה' והם הולכין ביד חזקה שנאמר שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה ואחז"ל שכוונת המקרא על הצדיקים שכל העולם ניזון בצדקה והם ניזונין בזרוע שבוקעין כל המסכים המבדילים בזרוע וביד חזקה ולא בשביל עצמם רק בשביל כללות ישראל שהרי אמרו להלן שאפי' בצדקה אין ניזונין וע"כ נקרא החודש הזה יד חזקה וביאור הדבר איך הולכין ביד חזקה שהנה אחרי עבור יה"כ בד' ימים הללו אדם מתעשת ונותן על לב איך שהיו פתוחין לפניו כל שערי תשובה והוא נתעצל וקיצר הרבה בעבודת הבורא ואין אנו עסוקין במקצת ההמון שששים ושמחים בעבור הזמנים הללו שאינם צריכין להתענות עוד ולא להשכים לסליחות שהגוף רוצה לנוח מעבודת האלה ולחשוב אחר פרנסת ביתם לבנות לו בית דירה ועליות מרווחים. והם נקראין כסילים שעיקר התכלית באמת לעסוק בעבודת הבורא בתורה ותשובה ומע"ט ובפרט בימים הללו ששערי תשובה נפתחין אפילו ליחיד. וכל אדם מישראל יוכל להגיע למדריגת יהושע בן נון וגלל כן כאשר נותנין אל לבם להתעצב איך שכל' הזמן הנכבד הזה בלא דבר ובלי מה יצר להם מאוד על התעצלותם עד הנה לזאת הם מתחילין מחדש לעשות תשובה בכל לבם ונפשם ביד חזקה ומצרפין ד' ימים הללו הראשונים ונעשים י"ד ונקראין יד החזקה שעושים תשובה ביד' חזקה וע"כ מיד אח"כ בימי החג אנו נוטלים ארבעה מינים שהם כמו מכבדות לכבד ולטאט בהם כל רע ופגע ואל יקטין בעיניכם מעלת אדה"ר שתאמינו

לי שצפרנו היה חשוב ומאיר יותר מכלם. רק מ"מ מעשה שהיה היה שע"י קלקולו ירדה זוהמא לארץ וכמו כן כל אדם כשעובר עבירה הוא בורא לעצמו מקטריגים המצירים לו והמעיקים לו והם אינן נותנין לנו תלוי ראש לעלות אל המזבח ה' ההרוס בעו"ה ודבר זה הוא אמת ויציב גמור כמו שהייתי רואה אותו למראה עינים שכל ישראל בורא לעצמו מקטריגים וצריך להכניעם וע"כ אנו נוטלין הארבעה מינים הללו ונלחמים בהם עם כל המקטריגים והמעיקים שד' מינים האלו הם הכלי זיין שלנו ובהם מוליך ומביא מעלה ומוריד שכל מקטרג ומסטין על ישראל לפני כסא כבודו כלם יפלו תחת רגלינו ולא יוכלו קום וע"כ אנו שמחים בחג הזה בד' מינים הללו ומקלסים להבורא ית"ש שנתן לנו שכל הזה איך לנער כל רע. ובזמן שבהמ"ק היה קיים היו מקריבים שבעים פרים להכניע כל מקטריגים ועכשיו שחרב בהמ"ק אנו קוראין בתורה מצוותן ונשלמה פרים שפתינו וע"כ יש בשירה הזאת שבעים שיטין ונאמרו בה דברים שאינם מהוגנין כמו אשר חלב זבחימו יאכלו וגו' ותגבורת אויבי השם. ולבסוף אמר אשיב נקם לצרי וגו' ואמר ראו עתה כי אני וגו' אני אמית ואחיה וגו' שבזה הפסוק מרומזים כל דרכי התשובה למעיין בה ובעבור זה כותבין השירה הזאת אריח ע"ג אריח ולבינה ע"ג לבינה שאין תקומה לחטא וישראל עושה חיל:

ישעיה

אם תשיב משבת רגליך וגו' ממצוא חפצך ודבר דבר וגו' אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ רז"ל דרשו שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול אבל הרהורים מותרים הן אמת שכמו כן מצינו בכל המצות שאין הקב"ה מצרף מחשבה כל זמן שלא הוציאה מן הכח אל הפועל אבל הדבר קשה הא כתיב ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר וכו' אבל שורש הדבר הוא כך כי כל ההרהורים הבאים לאדם אם טוב ואם רע תחלת המחשבה באה לטובת האדם להדריכהו במעגלי יושר ולהורות לפניו מדה טובה אשר יחסר לו הן בענין אהבה או יראה וכן הדין בשאר מדות שהוא צריך לעורר עצמו להתאמץ בעבודת הבורא כמו כן נופלים לו במחשבתו. אמנם לפי שהוא משוקע בעניני העה"ז גם המחשבות אף כי ממקום קדוש יבאו. יתגשמו בחדרי לבבו והכליות יועצות לדברים זרים אשר לא כדת של תורה. ומשכיל על דבר יבין לאשורו את כל ונוכחת כי להשלמת חסרונו הובאו הנה ויעשה מאותיות המחשבות ההנה דבורים קדושים בתורה ובמצות ושירות ותשבחות והשומר פיו ולשונו לעצור ברוחו לבלתי יוציא המחשבות מן הכח אל הפועל לדיבורים אשר לא לה' המה. רק בדבר ה' יקום לעולם ומלין לצד עילאה ימלל

דברי שירות ותשבחות כל עומת זה ירגיש וימצא נחת רוח ותענוג גדול בזה והמה יסמכו את ידיו לשלימות המצות אשר יעשה וחי בהם בימות החול. אבל כשיוציא ההרהורים ההמה אל הדבור ואל המעשה כצביונם וכתבניתם אז ישארו ברעתן לעשות הרע בעיני אלהים והנה כל מצוה יש לה בחינה וסגולה ידוע לפעול את הראוי לה רק אנחנו לא נדע מתן שכרן של מצות כי לולי זאת לא היינו עושין רק המצות הנצרכים לנו לפי דעתינו הקצרה ואחת היא אשר הודיענו יוצרינו שסגולת השבת היא עיקר השמחה ולזמר שירות ותשבחות לשמוח בה' כי יש כמה דברים שאסור ללמוד בשבת אבל שפתי רננות יהלל פינו הבוחר בשירי זמרה כי בזה זמיר עריצים יהי' יתמו ויכרתו כל הקוצים המכלים את כרם ה' צבאות ועי"ז יומשך שפע קדושת הבורא ב"ה ויתעלה זכרו לכל העולמות ולכל הברואים שידעו כלם כי יש אלהים גדול ונורא המסבב כל עלמין והממלא כל עלמין וכולהון קמיה כלא חשיבין וימלא כבוד ה' את כל הארץ והנה מחמת שמדותיו של השי"ת להטיב לברואיו ולהשלים חפצם ולא להעציבם בסיגופים לכך נתן לכל גויה וגויה די מחסורה אבל לנו עם סגולתו וזרע בחיריו הרבה לנו תורה ומצות אשר בהם נשמח בה' כשנשיב אל לבנו דעת ותבונה להכיר אהבתו וטובותיו עלינו בלי תכלית. אבל כשנעשה המצות בלי אהבה ושמחה רק מיראה ולא לקבל נחת רוח גדול בעשותנו אותם רק כעין הכבדה ועצלות. אזי גם השי"ת אינו חפץ ומתענג בזה ומדרך העולם כמנהגו נוהג שכל מי שיש לו צרכיו וחפיציו בהרחבה ושפע יותר על חבירו הוא מושל עליו כמו העשיר על העני והחכם על הטפש וכדומה ע"כ הנחילנו יוצרנו תורה ומצות אשר בהם נעבוד אותו בשמחה ואהבה רבה כרשפי אש אבל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו וכו' וראיה לדבר מהמן כיון שהתחיל ואמר וכל זה איננו שוה לי ולא היה לו כל אות נפשו מיד נפל. ומקרא מלא דבר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ועבדת את אויביך פירוש כיון שלא תעבוד מאהבה ושמחת לבב ואין לך תענוג בעשיית המצות וא"כ יש לאחרים שלימות חפצם וצרכם יותר ממך לכך הם מושלים ובאמת עיקר החדוה והשמחה היא מתגלה בשבת להודות ולהלל לשוש בגדולת כבוד שם קדשו הרמה והנשאה. אשר בזה יתעלו כל אותן ההרהורים רעים אשר חישב מחשבות חוץ והרגיל עצמו במדות רעות וזש"ה אם תשיב משבת רגליך. פירוש שע"י יום השבת תשיב אותו הרגיליות שלך שע"י שתקרא לו עונג ותשמח בה'. והיינו עשות חפציך וגו' כי הכל חפיצים ליראה את השם הנכבד והנורא ומציאת חפציך לעבוד את ה' יהיה מדבר דבורים קדושים ושירות ותשבחות אז תתענג על ה' שתשמח ותעלוץ באהבת הבורא וע"י כך והרכבתיך על במתי ארץ שבשביל שיהיה לך כל התענוג הראוי

לך אז תתעלה ותמשול אפי' על אותן שהן במתי ארץ שהם המלכים והשרים כי בשגם שיש להם כל צרכם מכל מקום אינם יכולין להגיע ולהשיג התענוג שלך לכך תמשול עליהם ויכחשו לך אויביך וגם זאת היתה כוונת משרע"ה כשרצה לצוות על מלאכת המשכן וראה שלזה צריך הון עתק וממון רב דאג פן ואולי לא יעשו את המצוה הזאת בשמחה כי לא ידעו תכלית הדבר על מה ולמה הוצרכו כלים מכלים שונים. ומה תועלת יש בדברים הללו. ע"כ הזהירם מקודם על יום השבת ובזה ישמח נפשם באהבת הבורא לעשות מעשהו ולעבוד עבודתו באהבה יתירה ושמחה רבה וע"י כך יעלו ויבואו נדבת לבבם למלאכת המשכן בשלימות:

באופן אחר

אם תשיב משבת רגליך עשות חפציך וגו' ממצוא חפצך ודבר דבר אז תתענג על ה' וגו' ביאור הדקדוקים שבמקרא זה כבר הארכנו כי השי"ת הוא שלם בכל מיני השלימות מצד עצמותו ואיננו צריך לשום נברא להנות ממנה כי יש לו נחת רוח מעצמו ממה שהוא כל יכול. שאף קודם בריאת העולם היתה הבריאה והמלוכה אצלו בכח רק הוציאו אל הפועל וכמ"ש אשר מלך בטרם כל יציר נברא לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא. אמנם להיותו טוב ומטיב וחפץ להרבות חסדיו על המיחלים לו. לזאת במאמרו ברא שחקים וכל אשר בהם הארץ וכל אשר עליה ויבחר בנו מכל העמים לעבדו ולברך בשמו אשר בזה נקבל נחת רוח ותענוג תמידי בתכלית השלימות ונפרוק מעלינו כל מאורעות עוה"ז בלתי לה' לבדו ואולם בששת ימי המעשה כלם עסוקין במלאכתן וקשה להבדל מן טרדות הגשמיות להדבק באור פני מלך חיים עד יום שבתון ש"ק שהי"ת מצמצם קדושתו בו כי בו שבת ה' ומוריד קדושתו לסייע לכל הבא לטהר שיוכלו להדבק בו ולקבל התענוג הרוחני אשר בחר ה' להשפיע לברואיו וצריכין להשליך אחרי גיווס כל הנהגותם ורגילותם של ימות החול וישמרו פיהם ולשונם מלדבר דבורים אשר לא לה' המה רק ביראת ה' כל היום וכמ"ש שיחו בכל נפלאותיו ששיחתם ודיבורם לא יהיו רק בנפלאות הבורא ב"ה אשר לזאת נתן לדור המדבר מיד את השבת כי בבואם ממצרים ויחנו ברפידים רפו ידים שהיה כח לעמלק לשלוט וכאמור. ובחמלת ה' נתן את השבת לענגנו בנפש ולא נסוג אחור ממנו וזש"ה אם תשיב משבת רגליך שבעבור השבת תשיב מן הרגליות שלך לעסוק בהבלי עוה"ז רק כל עשיית חפציך יהיו ליום קדשי לענג את השבת שגם עניני אכילת ושתיית של השבת המה מצוה כמ"ש מענגיה לעולם כבוד ינחלו טועמיה חיים זכו' וכל מציאת חפציך ודבורך תעצור במלין מדבורים של חול אז תתענג על ה' יהיה לך אותו היעוד הנכבד והתענוג הראוי לך מבית המלך:

והיה מדי חודש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל בשר להשתחות וגו' הדקדוקים בפסוק זה רבו מאוד דהול"ל בחודש ושבת ואם רצה להודיענו שבכל שבת וחודש יהיה כך מ"מ ב' תיבות מדי המה אך למותר גם לשון והיה קשה שהוא קצת לשון עבר ובאמת ששלמה המלך ע"ה אמר מה שהיה הוא שיהיה ומה שיהיה הוא שהיה ואין כל חדש וגו' ולפרש זה נקדים מה שבעל ההגדה התחיל לספר כמה מעלות טובות למקום עלינו והן אמת שבכלם נכיר טובות הבורא ב"ה כי אף אם נעדר אחת מאלה היה די לנו על גאולתנו ועל פדות נפשינו אבל מה שחשב אם לא ספק צרכינו במדבר דיינו צריך ביאור האיך היה די לנו הלא היינו מתים ברעב וביאור הדבר כי כשהאדם עושה לחבירו טובה בסתר בלתי ידיעתו בודאי כשירגיש חבירו אח"כ בטובה ההיא עיניו יחזו. עפעפיו יבחנו כי נאמנה רוחו אתו וכי טוב הוא בעיניו ואינו צריך להראות לו עוד אות ומופת כי אהבת עולם אהבו ולא זז מחבבו אחרי אשר הוא משתדל ומשגיח עליו לעשות הטוב לפניו אף בלתי ידיעתו ובלתי ספק שחבירו יבטח עליו בכל מעשיו לשמוע בקול דברו. ככל הדברים האלה ועוד נוסף כהנה וכהנה כמה לא חלי ולא מרגיש אינש דמרא עלמא מסייעו ניסים ונפלאות עד אין מספר. ואולם בצבא השמים נאמר כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה וגו' כי בשביל שאינם יורדים ממדריגתם לעולם ואינם מסירים יראת ה' מנגד פניהם אף רגע כמימריה ע"כ הבורא ב"ה אינו צריך להראותן נסים ונפלאות והתחדשות בכדי שלא ישכחו אלוקותו ופחד ה' מנגדם אשר לא כן אנחנו בני אדם להבל דמה צור ילדך תשי וגו' לא ידעו ולא ישכילו אל פועל ה' וכח כבוד מלכותו ולא די לנו בנסים הראשונים אלא שבכל דור ודור אתוהי כמה רברבן ותמהוהי כמה תקיפין עצמו מחול ירבון מופתיו ונפלאותיו באין חקר ברצותו להודיענו גדולותיו וחסדיו אשר יום יום יעמס לנו וגם זאת היתה כוונת הורדת המן בכל יום ויום למען נפחוד אל ה' ואל טובו המכלכל חיים בחסדו ובטובו הגדול זן ומפרנס מקרני ראמים וכו' וגלל כן לא ירד המן בשבת שאז מתגלים אורות רבים ועצומים ויש התחדשות גדול וכמו כן הבטיחנו באחרית הימים למלאות הארץ דעת ה' ולא נסוג ממנו לאהבה וליראה את השם הנכבד והנורא. ויהיה די לנו בהתחדשות א' שיהיה בשבת ובזה לבד נבא להשתחות לפניו:

ירמיה

זכרתי לך חסד נעוריך וגו' לכתך אחרי במדבר לכאורה נפלא מה טיבו של החסד הזה הלא על כרחם גורשו ממצרים ביאור הענין כי אחד היה אאע"ה אשר היתה רוח אחרת

אתו לסור מטעות אנשי דורו אף שהיו חכמים גדולים בכל החכמות תכונה וטבעית וכשפים אבל הוא מאס בכל הענינים הללו ואיזן וחיקר התכלית והבין שאין בירה בלא מנהיג הממציא כל הנמצאים והמהווה כל ההויות והתחיל להיטיב ולהשכיל בחכמות אלהיית ואולם לזה צריך יישוב הדעת והרחבה לבל יוטרד בעניני העה"ז שמבלבלין דעת המשכיל ותהי ראשית מלאכתו שלא לדור בשום בית רק באהלים ישב כל ימיו:

כי העוסק בבנין מטריד מחשבתו ושכלו בעצים ואבנים למדוד את תבנית הבית לכל מוצאיו ומובאיו כתבניתו וגם אחר גמר ותשלום הבנין הוא חפץ להשים בו כלי תשמיש ותכשיטין כלים מכלים שונים וכמו כן שאר האבות וצאצאיהם והבאים אחריהם לא ישבו בבית נכון ועליות מרווחים רק באוהלים. וכזאת מצינו ביונדב בן רכב שצוה בניו אחריו שלא לדור בבתים ואיתא בס' מעשה ה' ע"פ ויהי כאשר יראו המילדות את ה' ויעש להם בתים שבנה להם בתים במצרים והושיב ישראל בין ב' מצרים למען ידע מוצאיהם ומובאיהם ע"ש. והנה זה היה רק במצרים אבל בארץ גושן הנהיגו מנהג אבותיהם לדור רק באהלים שמצרים וגושן שני מדינות היו רק שפרעה עשה בערמה למען שיתערבו בגוים ונתן להם חירות לקנות להם בתים במצרים וכמו שעושין המלכיות עתה וכן עשו רבים מעמי הארץ אבל הרוב מהם נשארו בגושן ואח"כ כששמשו המכות לא שמשו' רק בארץ מצרים אבל בארץ גושן לא היה דבר רע ולכך נאמר כי גורשו ממצרים אבל מארץ גושן לא גרש אותם ואדרבה כוונת פרעה היתה שגם הדרים במצרים ילכו וישבו בגושן ואח"כ ברבות הימים יחזור וישתעבד בהם. וזה היה החסד נעורי' של הישראל שלא הלכו לגושן שהיתה ג"כ ארץ טובה ורחב' שדתן ואבירם קראוה ארץ זבת חלב ודבש רק נמשכו אחרי ה' ילכו למדבר ארץ תלאובות ולא זרועה:

תהלים

תערוך לפני שלחן נגד צוררי. אמרו חז"ל שקאי על המן שהיה גבוה ששים מיל וראו אותו כל מלכי מזרח ומערב ולכאורה קשה הלא דרך מלכים לישן עד ג' שעות ובשעה הרביעית כבר נמס המן וחלף והלך לו שנא' וחם השמש אימת שעה שהשמש חם וצל צונן הוא בשעה הרביעית ולתרץ זה נקדים מקרא שכתוב רק באבותיך חשק ה' לאהבה ויבחר בזרעו אחריו וגו' ירושת פליטה לנו מאבותינו הקדושים אשר בכל כחם עבדו עבודת הקודש ופרסמו השם הקדוש הנכבד והנורא והרגילו שם כבוד מלכותו בפי כל הברואים ובזה נתקלס עילאה והמשיכו אלקות לשכון כבודו בתוכינו וכמו כן אנחנו בניהם עדי עד נתחזק במעשה אבותינו בידינו לפרסם אלקותו ולקבל עלינו עול

מלכותו ועול מוראו והיינו ע"י התורה הקדושה שהיא עץ חיים שנותנת עצה לדרך החיים שכל המצות שמקיימין בגשמיות המה רק הכנה שעל ידם נזכה להבין עיקר תוכיותם ופנימיותם. אמנם האבות הקדושים מחמת גודל דביקותם וקדושתם הרמה והנשאה לא הוצרכו אל התורה שהשיגו הכל ע"י דביקותם אשר לא כן אתנו פה היום זעיר שם ובני עליה מועטים הדבקים באלהים חיים בקדושתם ופרישותם ויכולין להשיג התורה מבלעדי נתינתה אשר לזאת בחסד עליון רצה לזכות את ישראל למען ילמדו וייראו מלפניו אף מי שלא הגיע לידי מדה זו נתן לנו תורת אמת וחיי עולם הוא הסולם העולה במעלות בית אל לאור באור החיים ולעשות נחת רוח ליוצרנו לקדש שמו ברבים כמו אבותינו הקדושים אף שהיו יחידים בעולם, כמ"ש אחד היה אברהם מכל מקום לא שב מפני כל והפיל עצמו לאור כשדים ובטח בחסד עליון וכמו כן יצחק אף שהיה אברהם מסייעו מ"מ שניהם לבדם בארץ אשר הכירו בוראם והרגילו שמו על פני תבל ומלואה עד שנתאספו עליהם רבים מעם הארץ מתיהדים ולא היה עליהם שום מלכות וממשלה אחרי ששמו בה' כסלם ולא פחדו ולא יראו מפני כל שהבטחון היה באמת ובתמים כי א"א הכריח אותנו לאמונה שלמה ע"י המסות הגדולות והמופתים שראו אצלו. וכמו כן אנחנו ב"י הנפוצים בכנפות הארץ לאלפים ולרבבות עשה נעשה ויצליח חפץ ה' בידינו להגדיל שמו ומפרסם אלוקותו ע"י התורה הקדושה ואולם בתה"ק נאמר בה לא בשמים היא ולא מעבר לים היא שאינה נמצאת לא בסחרנים ולא בתגרנים שרוב העוסקים במו"מ עיניהם על בצעם אחר הבל הממון ושוכחים צור מעוזם כי מידו היתה זאת להם אם להרויח או להיפך ועושים מהעיקר טפל לזאת נתן לנו את המן לחם מן השמים מ' שנה למען לשוב אל לבנו דעת ותבונה איך שהיינו מ' שנה בארץ תלאובות לא זרענו ולא. אספנו את תבואתינו והיה לנו כל צרכינו לא חסרנו דבר ובזה נבוא אל המלך המרומם למצוא חיים חן וחסד לפניו בשנשים עינינו ולבנו על השגחתו הגדולה הטוב ומטיב זן ומפרנס מקרני ראמים וכו' ועי"ז כל העוסק במו"מ יבטח בשם וידע כי לא בעוצם בינתו וכח כפיו עשה את החיל הזה רק מאת ה' היתה זאת בהשגחה פרטיית אשר עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם ויהיו עינינו ולבנו תמיד על עבודת הקודש לעשות רצון אבינו שבשמים ולא להתבטל מדברי תורה ויראת שמים ובזה נהיה חירות וע"כ אמרו שירד המן גבוה ששים מיל שהכוונה היא על הששים מסכתות שעליהם אמר שהמע"ה ששים המה מלכות אשר התורה שבע"פ כלולה מהם. ונקראה מיל לשון דבור ומלול שנ' כי חיים הם למוציאהם בפה. שהמוח הוא ה' הראשונה ששם המחשבה שמוציאה אח"כ אל הדבור בה' מוצאות הפה שהוא ה' אחרונה והוי"ו היא מחברת אותם

ע"י קו האמצעי. וע"י הוא משיג החכמה העליונה שהיא היו"ד ונעשה עי"ז יחוד השם הקדוש. ולזה אמר דוד תערוך לפני שלחן נגד צוררי ששולחני בלשון חז"ל חלפן שהוא מחליף מעותיו לאחרים ופורט כספים ע"מ להרויח בעסק הזה כמו כן מאכל האדם אשר רוב העולם טועים וסוברים שמזון האדם הגשמי הוא הנותן לו כח וחיוני תמורת הניתך לקשר החיות שלו עם הגוף ולא יתפרדו. ולא כן הדבר רק העיקר הוא החיות אלוקות המלובש והמעוטף במזון ההוא המחבר חלקיו ומהוה אותו לבל ישוב מיש לאין וחיות ההוא אינו נראה לעינים. וע"י הברכות שלפניהם ואחריהם ממשיכים שפע וחיות הבורא ב"ה המלובש בהמאכל ההוא, אל האדם והגוף לוקח את הראוי לו והמוגשם והנעכר נדחה לחוץ וע"כ תיקן משה על המן ברכת הזן את העולם כולו בטובו שבכבודו ובעצמותו הוא זן את האדם בחיותו, ממש כביכול והמן היה כלו רוחני ושכלי שבעבור זה נתמשל לשני ענינים כזרע גד וכעין הבדולח ולכך היה נבלע באיברים שלא היה בו פסולת ולפ"ז מזון וחיות האדם אינו בא לו מעצמות המאכל רק מאמצעות ע"י הברכות ושפע אלוקות המלובש בו וזש"ה תערוך לפני שולחן נגד צוררי שהחילוף שאנו ממירין רע בטוב לקבל הקדושה ולדחות המותרות הוא נגד אלה שאינן זוכין לכך. ואנו פורקין עולם מעל צואריו ע"י הקדושה והבטחון והתורה הקדושה וכאמור:

ישפוט תבל בצדק ועמים באמונתו שינוי הלשונות במקרא זה צריכין ביאור החילוק שבין תבל לעמים למה לא ישפוט התבל באמונה והעמים בצדק גם מהו צדק ומהו אמונה וגם לבאר מ"ש ישעיה הנביא. כי כאשר משפטיך לארץ צדק למדו יושבי תבל וביאור הענין ידוע שהארץ הלזו שבע פעמים נבנתה מעולפת ספירים בשבעה ארצות כגלדי בצלים ושמותם עלי אדמות תבל ארקא נשיה שתיה וכו' הפחותה שבכולן נקראת ארץ והמובחרת שבכולן היא התבל ואנחנו נקראין יושבי תבל שקבלנו המצות ויראים את ה' ולבאר על בוריו אופן עשייתם ותכונתם אי אפשר להאריך כ"כ גם אין לנו נפקותא הצריך לענינינו. אבל אמת נכון הדבר שכל השבע ארצות הם בכל מקום שאין אנו עסוקין באדם היושב לבדו במדבר רק בתוך להקת קבוצת אנשים הרבה דיעות יש בהם ויתחלקו בכללות לשבעה מיני מדריגות יש שפלי אנשים הנקראים יושבי ארץ וכל יושביה רעים וחטאים ולמעלה למשכיל כל המעולה מחבירו פוסל את חבירו ויקרא לו שם חדש על שם הארץ ההיא הנוכחת למדריגתו ואדם מכבד מקומו נקרא יושב תבל או אדמה או ארקא וכו' ולמעלה בקודש משרתי עליון הנגשים אל ה' המה נקראין יושבי תבל היושבים ראשונה במלכות שמים והם נקראים אופנים לפי שאין עומדין תמיד במדריגה אחת פעם משתמשין ביראה עילאה ופעם יפנו אל היראה תתאה אל המקום אשר שם

רוח ה' ללכת וכפנות הזמן והעת לעשות לה' כל פינות שהם פונים רק ביראת ה' ולדבקה בו ובאמת ענין היראה צריך ביאור האיך אפשר לירא מדבר שאין רואין למראה עינים הנסתר והנעלם מרוב קדושתו אשר לזאת אית יראה ואית יראה יש גבורי כח עושי דברו ויראים מלפניו יראת הרוממות בגין דהוא רב ושליט עיקרא ושרשא דכל עלמין ואדון על כלהו ויודעין איך לית אתר פנוי מניה. אשר לא כן דלת העם אשר יראתם משבט פשעם מפחד ה' מהדר גאונו בקומו לערוץ הארץ ומיראת העונש ומכל מקום מבלעדי יראת העונש אי אפשר לבוא ולהגיע ליראת ה' העילאה שכשהקב"ה עושה דין ברשעים שמו מתעלה בלשון חסידיו ועבדיו וזולת זה לא הוצרך השי"ת להנקם מרשעים בעוה"ז שאף במות האדם אינו דבר אבוד רק פירוד היסודות ויוכל להנקם מכל יסוד בפ"ע ושורש הענין הוא שנ' אכן רוח היא באנוש שכל דבור שמוציא האדם ויצא בכח זה הבל מפיו והבל הזה אינו מוגבל ויוכל להתפשט בכל העולם וכשהבל הזה יוצא מאדם כשר וצדיק בדבורים קדושים צדק לפניו יהלך שכל מי שפוגע בו נתוסף בו זריזות וקדושה והתחזקות לעבודת הבורא ב"ה אבל כשהמוציא ההבל הזה אדם רשע ודבריו שלא כדת של תורה הוא מחטיא רבים וכל הפוגע בו נפרד מדביקותו ונטרד ממעלתו ומזה יבוא שכמה כשרים יפלו בנופלים ממדריגתן וגלו מעל שולחן אביהם שבשמים וזולת זה לא היה אפשרי לשום אדם מישראל להפרד מחלק ה' האחוז בו בחבלי עבותות אהבה וטהר ידים יוסיף אומץ עוז ותעצומות עבודה רבה והתחזקות גדול לשוב למדריגתו הראשונה.

וע"כ צריך עונש הרשעים לפשט עקמימיות שבלב להפריד מאהלי החטאים האלה בנפשותם להעביר גלולים מן הארץ וגם הצדיקים שנפרדו מה' מחמת הבלי הרשעים נענשים בעבור שלא נשמרו מהם ועי"ז יוכלו להגיע ליראה עילאה ילכו לבטח דרכם ולא יתפרדו מדביקותם ושני פעמים יראה בגימטרי"א תב"ל ובזה יבוארו המקראות הנ"ל כי ענוש לצדיק לא טוב שכשהקב"ה מעניש לצדיקים לא באלה שבחו ואין הרשע לוקח לעצמו תוכחת מוסר ואדרבא מתפקר יותר אבל הדבר שהוא לו לשם ולתהלה כי תאחז במשפט ידו לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה יעלזו חסידים בכבוד תהלת ה' יספרו וע"כ אמר ישעיה כאשר משפטיך לארץ כשאתה עושה דין ומשפט באותן שהן במדריגת הארץ אז ילמדו יושבי תבל צדק שהצדק הוא כלו טוב שהוא שורש הדינים ולזה התפלל דוד שישפוט התבל בצדק שירחם יי את עמו וירב עליהם משאת טובו וזה יהיה ע"י שישפוט עמים באמונתו שעמים קאי ג"כ על אשר בשם ישראל יכונה ואין לבבו שלם עם ה' כי נכבה גחלתו והללו נקראים עמים שהוא לשון גחלים עוממות ויבוא עי"ז אמונה שלימה ועתה בינו נא זאת שבכל ד' יסודות ארמ"ע הפחות שבכלם

הוא יסוד העפר ולמעלה ממנו יסוד המים ואח"כ יסוד האויר והאש. ואח"כ הגלגלים ועולמות העליונים המקיפין זא"ז והפחות שביסוד העפר הוא הבחינה שנקראת ארץ והמעולה שבה היא התבל. וכן בכל העולמות המשובחים והמתנשאים מן העה"ז. וע"כ בחינת תבל שלהם היא נכבדת יותר מהעולם שלמטה מהם והארץ שבגלגלים היא כמו תבל להעה"ז וכן הארץ שבעולמות העליונים היא תבל להעולם שלמטה מהם וכמ"ש כל העולם כלו כגרגיר חרדל נגד גלגל הירח וכן כל גלגל נגד חבירו וכן כלם נגד עולם המלאכים ואין הכוונה על הכמות והאיכות שלמעלה מגלגל הירח לא שייך כמות ואיכות רק מהות ועיקר הכוונה על החיות והארה עליונה הנשפע בהם וכן מ"ש רגלי החיות כנגד כלם שוקי החיות וכו' אין כוונתם על הכמות רק כדאמרי אינשי קטנו של פלוני עבה ממתני פירוש על השכל והחיות הידוע שבכל דבר יש הארה עליונה המחיה אותו יש חיות שבדומם וחיות שבצומח וחיות שבחי וחיות שבמדבר ועפ"ז נפרש מקרא שכתוב. כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם וגו' וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן והניף הכהן אות' והדקדוקים רבו במקרא זה גם מלת נותן משמע לשון מתנה והנה כבר הרחבנו, הדבור בי"ט לספר שבחו של מקום ע"י פסוק ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' כי לולי חסד ה' מעולם ועד עולם למלוך עלינו ביד חזקה לקחת אותנו לו לעם קדוש להאיר עינינו וליחד לבבנו לדעת דרכיו נחפוץ לחיותינו כיום הזה עדיין היינו מתועתעים בתועבות מצרים רק מאת ה' היתה זאת אשר הוציאנו משם להכין לבבנו אליו ע"כ הביאנו אל המדבר והאכילנו את המן עומר לגולגולת שהיה כלו רוחני ושכלי ומי שאינו מופשט מהגשמיות כמעט אינו יכול להבין ענינו הלא העומר היה שיעור קטן מאוד רק מזון סעודה אחת שבערב ירד השליו ואפילו קטן שבקטנים לא העדיף ולא היה אפשר להותיר ממנו רק אנשים מיוחדים שהותירו אשר באמת קצף עליהם משה וכמו שפרשנו בשבת שעברה והיא הדבר שדברנו שהמן לא היה לחם לאכול מזון מוגשם רק החיות שהיה בו שהאיר עיניהם ולמד דעת אותם איך לעבוד את הבורא ב"ה ולפרסם אלהותו בכל העולמות ובכל ברואיו שכל העולם לא נברא אלא לצוות לזה להמשיך חיות לכל הנבראים שידעו כלם מקטנם ועד גדולם שעושין רצון השי"ת שאין בריה בעולם אשר לא תדע שיש אלהים גדול ונורא שבראה מאין ליש ואין בה בחירה לשנות את תפקידו. רק זולת פעולת האדם אינה יודעת שעושה רצון בוראה אבל ע"י דבורי האדם שמשבח ומפאר את יוצרו על ענייניהם הוא ממשיך בהם חיות ושפע שידעו שעושין רצון השי"ת ומקבלין נחת רוח מזה. וכזאת עשה אדה"ר בקריאת שמות לכל היצורים וע"כ נאמר וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא

שמו שידע להמשיך לכל בריה חיותה בקריאת השם הראוי לה והוא שמו באמת אשר על ידו יקבל נפש חיה והארה עליונה שתדע שעושה רצון קונה וחפץ צורה. וזו היתה המתנה טובה וחמודה חטיבה אחת בדבור וידעתם כי אני ה' שנתן בנו הדעה והחיות באכילת המן שע"כ היה די עומר לגולגולת כקטן כגדול מאחר שהאכילה היתה רוחניות ובזה אין חילוק בין קטון לגדול שכולם צריכין דעת וחיות בשוה וזש"ה כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם אף שהיא בחינת ארץ מ"מ מאוד נתעלית וממקום קדוש תבוא לכם אותו המתנה טובה המרומזת בתיבת אני כנ"ל וידעתם כי אני ה'. וכשתגיעו למעלה הזאת אז וקצרתם את קצירה שיש בני אדם המתברכים בלבבם כי זך וישר פעלם ונראה בדעתם שלומדים תורה ונותנין צדקה ושעתם מוצלחת ולא דעת ולא תבונה בהם להבחין כמה גדול כחה של העבודה והם מבלי עולם שאינם כדאים להיות בעולם ואינם יכולין להגיע לעולם אל האמת ומאן דרב הוא זעיר שאינו רוצה להגביה את עצמו. רק צריך שידע ויכיר בעצמו איך הוא מקצר בעבודת הבורא וגלל הדבר הזה באתערותא דלעילא כי יערה עליו רוח ממרום ופתאום יבא אל היכלו הערה עליונה לעוררהו מתרדמת הזמן ולזרזהו לעבודת הקודש ויקבל על עצמו ללמוד יותר או לעשות איזה מצוה והנהגה טובה צריך לעשות לאלתר כי אם ירחיקנה וימתין עד למחר נקרא לכשאפנה אשנה ובוודאי לא יפנה ובדברים האלה פירש"י בגמ' על מ"ש מחשבה מועלת לדברי תורה. וכן אמרו בירושלמי אנן אגורי דיומא אנן יזפינן ביממא ופרעינן בליליא שאסור להרחיק הזמן רק לפרוע מיד וזהו שאמר הכתוב כשתבאו לבחינת הדעת ההוא שנתתי לכם אז וקצרתם את קצירה תכירו ותדעו איך אתם מקצרים בעבודת השי"ת ואז תקבלו עליכם להטיב מכאן ולהבא. והבאתם את העומר שהוא הדעת ראשית קצירכם אל הכהן שתיכף בנפול עליכם הערה עליונה שתכירו איך אתם מקצרים בעבודת הבורא תביאו אותו מיד אל הכהן שהוא כינוי להשי"ת וע"כ נקרא תנופה ונאמר והניף את העומר כי הונף והורם לקדוש ה' לריח ניחוח שאותן התקיפין בדעתם ואומרים כי נכון דרכם לפני ה' אינן יכולין לעלות אל ה' להגביל את עצמן שאינן יודעים מקטנותן ולשון תנופה והגבהה לא שייך רק על השוכב ולא על העומד וע"כ נקרא השכל והדעת הזה עומר התנופה וכמו שבארנו שבעשר' מאמרו' נברא העול' ובמאמר א' הי יכול להברא' ולזאת נקרא אצל הקב"ה אומר באל"ף אבל אצלינו שעינינו ולבנו עליו להשגיח עליו עין בעין נקרא עומר בעי"ן:

דרוש לתפלת ערבית

אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים וגו' תפלה זו תיקנו לנו אנשי כנה"ג בשינוי לשונות עפ"י דעתם הרחבה והמלאה ואנחנו לא נדע על מה הטבעו ענינים הללו כי לא דבר רק הוא וגו' שורש הדבר שהם ידעו לסדר לנו סדרי בראשית זה לעומת זה הכל על מכונה כעין דוגמא של מעלה שאנחנו מברכין אשר קדשנו במצותיו משמעות הדברים שהשי"ת בכבודו ובעצמו מקיים המצות הללו והאמת כ' הוא כמו שאחז"ל שהקב"ה מתפלל ומניח תפילין וכדומה ולזה סידרו לנו בשחרית ארבעה עניני תפלות הראשונה תפלה שהיא בחינת דבור וקול שניה לה תפלה שהיא בכח והשלישית היא במסירת נפש והד' נקראת תפלת לחש בעולמות עליונים נקראת קדושה והיא צריכה להיות בלחש שעליה נאמר בעמדם תרפינה כנפיהן ולא בתנועת האיברים הנפת כפים שגם המלאכים יש להם ידים שנאמר וידי אדם מתחת כנפיהן תפלת עמידה צריך להיות בחשאי הלא יש פנאי הרבה לפזז ולכרכר קודם תפלת י"ח ודבר חידוש אומר לכם שהוא בסדר צבא מעלה כשמקבלים השרפים רשות להקדיש להקב"ה ובהתעצמות תשוקתם לקבל עליהן עול מלכות שמים שלימה אומרים קדוש קדוש וגו' בקול דממה דקה וכאשר קדושתם נמשך בכל העולמות נעשה מזה רעש ואז מתנשאים גם האופנים וחיות הקודש גם המה לעומתן רק שאינם עדיין במדריגה זו לפי שהוא ברעש ואין יכולין לומר קדוש רק ברוך עד אח"כ שנתגדל אש רשפי תשוקתם אומרים ג"כ קדוש. אשר לזאת מחוייב כל משכיל להשגיח איך שכל צבא מעלה מתנהגין עצמם ע"פ הסדר וילמד כמוהם שנאמר מסדר את הכוכבים:

ולא לפחוז זה לפנים ממחיצתו של זה. וכמו כן מצינו במתן תורה נאמר הגבל את ההר וקדשתו וכי היה הבורא צריך לפינוי המקום הלא הוא מצמצם א"ע להשרות שכינתו על כל ישראל גם השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ואת השמים והארץ הוא מלא ואולם עשה כן מדאגה מדבר שאם ידחקו עצמם זה לפנים מזה יבלבלו ויטרידו זא"ז ע"כ צוה להגביל ההר שיהא המקום מורחב ופנוי בעוגל גדול:

השמטות

השמטה מפרשת נח

נח איש צדיק וגו' כ' רש"י יש דורשין לגנאי שאם היה בדורו של משה לא היה נחשב לכלום וצריך להבין מה לו לתנא דידן לספר בגנותו של צדיק ונ"ל לפי מ"ש בגמ' לעולם יהא אדם מן הנרדפים ולא מן הרודפים הבל היה נרדף מקין נאמר וישע אלהים אל הבל

ונח היה נרדף מבני דורו ונאמר אותך ראיתי צדיק לפני כי לעולם האלהים יבקש את הנרדף והיינו שכל צדיק יש עליו מקטריגים ומסטינים המניעים אותו מעבודת הבורא וא"כ היה על נח טורח גדול להשמר מהם לבלתי יתבטל, מעבודת הקודש ואם היה בדורו של משה בוודאי שהיה צדיק יותר ורק שלא היה נחשב לכלום לפי שהי' בדור ההוא צדיקים רבים. כתיב במדרש הלשון שאם היה בדור צדיקים לא היה צדיק פירוש שהיה חסיד גדול לפי ערך עבודתו בדור רשעים ולא למד ממעשיהם ולא נטרד מרשעתם אף כי בדור צדיקים שהיה לו תמוכין. עלה במעלה יותר להיות חסיד:

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כ' במדרש שהמחול הזה יהיה בגיהנם שהוא מקום רחבת ידים. וצריך להבין איך יהיו הצדיקים יכולין לדור באהלי רשע ואין אדם דר עם נחש בכפיפה והאמת הוא שהצדיקים יבקשו רחמים על הרשעים וימחלו עונותיהם:

ועסותם רשעים וגו' פי' המפרשים שהוא לשון בעיטה על במות הרשעים ידרכו וקשה שלא מצינו בכל המקרא לשון זה והול"ל ותדרכו רשעים ונ"ל שהוא לשון עיסה שממרסין את הסולת ולשין אותה כך ילושו וירמסו המדות הגופניות ותאות רעות כהדוש מתבן במו מדמנה. ויורידו עליהם חיות והארה עליונה שיהיה גופם מזוכך ולא ימצאו בהם רק מדות טובות:

השמטה מפ' בא ביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי וכו' צריך ביאור מהו ענין חולו של מועד אם חול אינו מועד ואם מועד אינו חול (אך הענין הוא כי) כל פעל ה' למענהו וכאתערותא דלתתא גוונא דלעילא ומשל למה"ד ליום אפריון חתן וכלה שהכל הולכין לקבל פני החתן בשמחת לבב אף גילת ורנן והחתן מקביל פני הכלה בסבר פנים יפות ובנוהג שבעולם שכל הקרואים שמחים וטובי לב ועיקר השמחה הוא על הזיווג שישמח החתן בכלה שלו רעים דלא מתפרשין. והנה כשאבי החתן הוא חכם אינו מקפיד על קישוטי הכלה אף שאין לה ראי מוצק להתקשט בו וגם אין לה מנעלים כראוי. ואולם כמה פעמים רמו בה תיגרא שדודו של החתן מקטרג לפני אבי החתן וגחין לחיש ליה למה תעשה כזאת ומדוע תשתוק לזה במה תתקשט הכלה מחר הלא אין לה ראי וגם מנעלים חסירה ואבי החתן מתקצף בעבור זה ומתקוטט עם צד הכלה. ומכל מקום בין החתן והכלה עצת שלום ביניהם שמכניסין אותן לחדר להתייחד שיהא לבו גס בה וגם האבות מתפשרים יחד אח"כ שהזיווג הוא מוכרח על כל פנים. ומכניסין הזוג להחופה וכל הקרואים שמחים ונשכח כל המריבות והשטנה שהיה כבר היה ואח"כ מייחדין הזוג לחדר להזדווג ובאותו הפעם שואלים הקרואים יינות שמנים ומיני מתיקה ועל כרחם נותנין להם כל משאלותם. ככל הדברים האלה תדעו ותבינו מוסדות הארץ כי

מבשרי אחזה אלוה וכל מנהגי העה"ז הם להורות לנו דוגמא של מעלה התנהגות השכל בעה"ב. ואפריון עשה לו המלך המרומם והמתנשא והיינו הך שז' ימים הללו הם שבעת ימי המשתה ובערב פסח וביו"ט הראשון מקבלין פני השי"ת במצות רבות וחדות לבב ואח"כ כשבודקים המקטריגים בקישוטי הכלה שאומרים שחסרה הכלה תכשיטין וזה נקרא חולו של מועד שהשמחה נתחללה קצת שיש יריד בחה"מ. ומכל מקום הזיווג הוא מוכרח שישמח החתן בכלה ואינו מקפיד על הקטרוג וע"כ ביום השביעי הוא משתה ושמחה ויו"ט וכבר ביארתי מ"ש בתפלה ובדבר ישועה ורחמים חוס וחננו. כי ביו"ט אסור לומר שום תחינה שלא ליתן מקום לבע"ד לחלוק ולקטרג ולומר שאיננו עושה רק בשביל עצמו וצועק הב הב ומ"מ הלא צרכי ישראל מרובין ואי אפשר בלא הרחבת ענייני עה"ז וע"כ מכניסין השאלה הזאת באמצע כמו שני אוהבים שמתעלסים באהבים ומספרים יחד ובתוך הדברים אומר לו בעבור אותו דבר הידוע שאני צריך בוודאי אל תמנע ממני וז"ש ובדבר ישועה ורחמים שאנחנו צריכין להוושע חוס וחננו ורחם עלינו כי אין לנו על מי להשען ולזאת ביום השביעי מקרא קודש שתוכלו לקרות כל מה שאתם צריכין הכל ינתן לכם שהרי מנהג העולם הוא כך שאחרי הכנסת החתן וכלה לזיווג שואלין הקרואים כל משאלותם ומחוייבין ליתן להם כמו כן עתה יהיה לכם כל משאלותיכם שאתם צריכים בריאות הגוף וחיים טובים וארוכים ופרנסה בהרחבה הכל כאשר לכל כל שבצרכיכם לא יבצר דבר אכי"ר:

השמטה מפ' בשלח ויאמר משה הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קודש וגו' את אשר תאפו אפו וגו' ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת עד הבוקר ויאמר משה אכלוהו היום וגו' היום לא תמצאהו בשדה מקראות הללו צריכין ביאור ליישב כל הדקדוקים ואין להאריך כי רבו מאוד. וביאור הענין הוא כך שיש שני מיני מדריגות האחת היא אמת והשנית אמונה פירוש שאמונה היא שאינו מאמין עדיין באמת לאמיתו שלא ראה עדיין הדבר למראה עינים. רק שהולך בדרך אמונה ומבקש להאמין אבל האמת הוא דבר שכבר נתאמת אצלו בראיה גמורה בלי שום ספק כמ"ש והיו עיניך רואות את מוריך. שיוסרו כל המסכים המבדילים ובכל דבר קטן או גדול עין בעין יראו את אור ה' צבאות והארה העליונה המלובש בו והמחיה אותו מאין ליש. ויקבלו עליהם אמונת אלהי עולם באמת וגלל כן כשנתאמת אצל הישראל האמונה ע"י האותיות והמופתים וקריעת ים סוף נאמר בהם ויאמינו בה' וביאור הדבר שידוע שנשמות האדם חצובות מתחת כסא הכבוד ומדריגתה למעלה מכל המלאכים ושרפים ואופנים וחיות הקודש שיודעים רבונם ידיעה גדולה וע"כ תשוקתם רבה מאוד לשרת ולברך בשמו והם גבורי כח עושי

דברו לשמוע בקול דברו שלכך עושים דברו בגבורה וזריזות גדול כדי שיצוה אותם עוד איזה שירות ומכ"ש הנשמה שהיא ממחצב גבוה יותר מאוד ומשגת יותר ביקר תפארת השי"ת ע"כ היא ששה ושמחה מאוד על ירידתה לזה העולם שתוכל לקיים תרי"ג מצות והיא למעלה מן הזמן ובעבור כן אינה יכולה לצייר בנפשה איך אפשר שחומר האדם יעכבנה ויעצרנה הגשם מלעשות רצון קונה אף כי להמרות עיני כבודו ית"ש ח"ו ומ"ש על כרחך אתה חי פירוש שאין רצונה וחפצה בירידתה. היינו אח"כ כשכבר נתגלגלה ויודעת מן ההרכבה אבל קודם לכן עוז וחדוה לפניה. ואולם אחרי ירידתה תתהלך באשר תתהלך ישנם צדיקים שבדור הדביקים תמיד ביוצרם ולא יתפרדו ממקומם הראשון שהם עצמם המרכבה לשכינה וכל יום אצלם שבת אבל בני עליה הללו מועטים מאוד רק מדת הבינונים הוא ואחריהם כל אדם ימשך שכל דבר צריך לחזור לשרשו כמו כל מזון האדם שהאלהות המהווהו והמחזקו הוא חוזר לשרשו ע"י הברכות של תחלה וסוף והמותרות נדחה לחוץ. וע"כ בכל ערב שבת אחר חצות תתחיל הנשמה לעלות ולחזור לשרשה למעלה מעט מעט. רק למען שלא ישאר הגוף נרדם ועיף כמו בעת השינה לכך יורד עליו חיות אחר כמו כן מעט מעט אחד באחד יגשו והיה משנה וזה נקרא לחם משנה וע"כ כל אדם בשבת הוא בריה חדשה ממש כמו בעת היצירה ולכן לא התענו אנשי משמר ומעמד ביום הראשון לפי שהיא ממש יום ג' ליצירתם. וע"כ כעס משה על אותם שהותירו מן המן לפי שלא הרגישו בתוספות החיות ונשמה יתירה וגם מורה שנפשם עדיין לא מטוהרה. שכל אדם מחוייב להרגיש זה שבעבור כן נאמר ראו כי ה' נתן לכם את השבת שהוא דבר הנראה לעינים שמרגישים בו הכל ומאמינים באמת גמור אשר לזאת אמרו שאפי' ע"ה ירא לשקר בשבת שמתגלה סוד האמת ומפאת כן כל מעשי ודבורי בני אדם בימות החול אף כי טובים ונכוחים המה. מכל מקום פעולתם רק בעולם העשיה תחת הזמן בעלמא דשיקרא ואינן יכולין להתעלות ולהשיג אמיתת עובדיהם עד היכן מגיע עד יום השבת שהיא נקודה האמצעית אליה תשובנה כל העובדות של ימות החול שהיא למעלה מהזמן וראיה לדבר שבכל בריות ימי החול נאמר ויהי ערב ויהי בוקר ובשבת לא נאמר כן והוא בעבור שמראה הערב והבוקר לא שייך רק בימות החול שהם תחת הזמן אבל יום השבת הוא למעלה מהזמן וע"כ לא אמר משה מצות שבת עד שירגישו בעצמם וכן היה שבערב שבת באו אליו נשיאי העדה שהמה הגדולים וטובים ואמרו לו שמרגישים לחם משנה ואז אמר להם משה הוא אשר דבר ה' לאמר שבתון ש"ק את אשר תאפו אפו וגו' פי' שעד יום השבת תעשו כל עובדותיכם שהם צריכין עשיה כגון אפיה ובישול כך כל מעשיכם של חול המה רק מעולם העשיה. ואת כל

העודף אותו הנשמה היתירה שאתם מרגישים הניחו לכם למשמרת עד הבוקר. פירוש שבוקר הוא מורה על האמת שנראה לעינים וערב נקרא אמונה והוא שאמר דוד להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות. וביום השבת אמר להם אכלוהו היום כידוע שכל מקום שנא' היום מורה על אותו היום. והיום בלבד יש לכם מדריגה זו והיום לא תמצאוהו בשדה ששדה הוא מקום הפקר רק תלכו בדרך כבושה:

וטעמו כצפיחית בדבש. הנה לכאורה הכתוב בא לסתום ולא לפרש כי מצינו כמה מינים שמטגנין בדבש וכל אחד טעמו חלוק מחבירו ואנחנו לא נדע לאיזה טעם המשיל את המן. אבל הנכון הוא כי מזה נשפוט שהיה להמן כל הטעמים של מיני מרקחת מעשה רוקח אמנם נשוב נתפלא למה לא כלל ג"כ כל המראות והריחות אבל הענין הוא בשכבר דקדקתי ע"פ ויאמר משה לקטו ממנו עומר לגולגולת משמעות הכתוב כי בהליכתם ללקוט היה כלי המדה בידם ואילו כן מאי רבותא שלא העדיף והחסיר המרבה והממעיט וביאור הדבר כי ידוע שכל אשר יחפוץ קרבת אלקים צריך לקשט מדותיו ולהרגיל טבעו במדות טובות וישרות והנה שורש כל המדות טובות הוא מדת אהבת חסד ולהיות טוב לכל וכמ"ש על מצות ואהבת לרעך וגו' ולהרבות שלום עם כל אדם ובסיבה זו תסור קנא' איש מרעהו. וענין זה הורה לנו הכתוב באומרו שמלתך לא בלתה מעליך מזה נשפוט כי כל ארבעים שנה הלכו בטכסיס וסיגנון אחד בשגם שלכל אחד היה תשעים חמורים טעונים אעפי"כ היו מסתפקים במלבוש אחד ולא בקשו טכסיסי מלבושים חדשים כמנהג העולם בזמן הזה אשר חדשים לבקרים מתחדשי' לשנות סיגנונות מלבושיהם בכל יום משונה מחבירו וזה היה החסד נעורים שאחז"ל בשביל ג' דברים נגאלו ממצרים שלא שינו שמם ולשונם ומלבושם כי כל מגמת חפצם היה רק להמשך אחרי ה' ילכו הגם כי במצרים כבר פסק השיעבוד והי' להם שדות וכרמים לא פנו אל רהבים אכן החזיקו במדת אבותיהם שלא לשנות מנהגם ובזה ביארתי מה דפליגו רב ושמואל בפסוק ויקם מלך חדש ח"א חדש ממש וח"א שנתחדשו גזירותיו דצ"ל ענין מחלוקתם דפליגו במציאות וגם אין בזה נפקותא לדינא אבל שורש הדבר כי שניהם לדבר אחד נתכוונו ואלו ואלו דא"ח. והוא כי מלך נקרא מנהיג והתנהגות המדינה נקרא מלכות דהיינו שלוקחין ומסכימים על הנהגה להתנהג כזאת הן במלבושים או באכילה וכו' וזהו כוונת רב שאמר מלך חדש ממש מורה על ההנהגות החדשות בענייני החיים ושאר דברים וע"ז בא שמואל לפרש ולהודיענו כי מחמת זה נתחדשו גזירותיו וכנ"ל וזהו אשר לא ידע את יוסף כי תחלת ההתנהגותם היה כפי דרכו של יוסף ואח"כ מאסו בזה וגמלו לעצמם רעה ואולם אותן אשר זכו לצאת ממצרים החזיקו במדת אבותיהם לבלתי

לשנות הנהגתם וע"כ גם בהיותם במדבר לא שינו את טעמם. ולהיות סמך וסעד לזה ניתן להם המן להשריש בהם מדת ההסתפקות ולא לבקש מותרות ואם היה להמן איזה מראה וריח היה נמשך מזה קצת קנאה שלמראה עיניו יראה כי המן של חבירו משונה במראיתו משלו הגם כי ברצונו היה יכול להיות גם להמן שלו טעם וריח ההוא משא"כ בטעם שהוא דבר הנרגש רק לחיך האוכל לבדו הוא. והנה האבות נקראו גולגולת כמ"ש למשפחותם לבית אבותם לגולגלותם. ועומר הוא מורה על שכל האדם וחכמתו כי לכך נאמר והעומר עשירית האיפה כי עשירית היא היו"ד והיא ראשית לכל האותיות ממנה מתחילין להמשיך האותיות גם עומר במוצא אחד עם חומר בחילוף אותיות אחה"ע והבנת הדברים כי העומר הוא הפנימיות של החומר וזהו אמרו לקטו ממנו עומר לגולגולת שלקיטת המן יהיה לכוונה הלזו לזכך השכל שלכם להמשיך אתכם לבלתי סור מהנהגות האבות ובזה יגיעו מעשיכם למעשי אבותיכם:

השמטה מפ' ויקהל. ויקהל משה את כל עדת בנ"י וגו' ששת ימים תעשה וגו' גם הלום ראיתי אחרי רואי בזוה"ק שדקדק על פסוק כי ששת ימים עשה ה' הלא במשך זמן הששת ימים עשה ה' שמים וארץ וא"כ הול"ל כי בששת ימים ותירץ דוודאי השי"ת היה יכול לברוא כל העולם כלו במאמר א' שאיננו נופל תחת הזמן ואדרבה הוא עצמו ברא אז הזמן לכך נאמר ששת ימים עשה ה'. שהוא בכבודו ובעצמו ברא את הששת ימים ע"ש אמנם אנחנו בני איש ובעולם הזה ונופלים תחת הזמן לא שייך תירוץ זה עוד יש לתמוה כי מצינו בדברי הימים ובספרים אחרים כמה ספורים רבים ומעשיות שהיו מימות שנברא העולם עד עכשיו ואולם לבעבור זה לא הביאם בתורתנו הקדושה מפני שלא יורגש בפנימיותם דברי תורה ויראת שמים רק תילי תילים של הליכות עולם כמנהגו נוהג ולא כאלה חלק הסיפורים בתוה"ק אשר המה מורים לנו הדרך הטוב והישר פום ממלל רברבן הדברים עתיקים ולא להשביע את האוזן בסיפורי מעשיות וא"כ קשה מאי איכפל לאשמועינן סדר מלאכת המשכן מאי דהוה הוה ואדרבא על זה ידוו כל הדווים מאן יהיב לן מעפרם ומלינן עיינין כי יאיר פניו אתנו לשכון כבודו בתוכינו. אבל הענין הוא כך כי הבורא ב"ה וב"ש ברא את האדם ישר וטוב למעלה למשכיל וע"כ כלל בו כל הברואים אשר בשמים ממעל ובארץ מתחת הכל כאשר לכל אחת מהנה לא נעדרה גם כל תולדותיו ונשמות שבגוף העתידים לצאת ממנו כלם היו כלולים ברמ"ח איבריו וגידיו. גם האבות הקדושים הנקראים זרועות עולם ומשה רבינו ע"ה הנקרא בחינת פה. וכמו כן הוא בכל איש ואיש מאומה הישראלית כל א' כלול מכולן והוא בחינת רחמים וחסדים והתפארת שבהם הוא בחינת האבות. והדעת שבו הוא ניצוץ מבחינת משרע"ה

ולכך נקראין זרועות עולם שיש בכחם לברוא עולם חדש וזמן חדש על הצר הצורר אותם לגרשם מהסתפח בנחלת אלהים נתן השי"ת הכח הזה בהצדיקים ויריעו כל בני אלהים לברוא זמן חדש והימים הראשונים יפלו לבלתי יתבטלו מעבודת הקודש ולא זו בלבד אף גם זאת מלפנו מחכמינו מעוף השמים מבהמת הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם מכל סוג דצח"ם ואיש לא נעדר מלהיות כלול מכלם למען ירד מים ועד ים ויהיה רגיל בהם ולא יהיו זרים בעיניו. והדבר הזה דומה ממש כמו החייט במחטו העושה הבגד אף שתחילת מחשבתו היא רק להשלים הבגד בתכליתו מעשה אורג ורוקם עכ"ז הוא צריך לזה כמה כלים מכלים שונים וכמה מיני חוטים תכלת וארגמן צמר ופשתים יחדיו מדי העבודה לעשות אותה וגם יפעל בזרוע כחו בית יד ובית זרוע לולאות וקרסים יחדיו. ובעל הבגד רגיל בהם וצריך לכלם כן הדבר הזה בשגם שהיה ביכולת הקב"ה לברוא האדם יש מאין זולת הברואים ההם. בכל זאת עשה לנו את הנפש הזאת ואת הגוף הזה מוכתר בכתר עליונים ותחתונים למען אשר יוכל לפעול בכל חלקיו בהנבראים האלה לעבודתו וליראתו להמשיך שפעו ואלקותו להתוודע ולהגלות כי בכל דבר שורה קדושתו ורוממותו המחיה את כלם והמהוה את כלם. ובזה יובן מה שדחז"ל על פסוק שמעו אלי אבירי לב הרחוקים מצדקה שקאי על הצדיקים שבדור שכל העולם כלו ניזונין בצדקה והם ניזונין בזרוע הוא הדבר אשר דברנו שהם זרועות עולם הדביקים וגו' באלהים חיים לפעול בזרוע כחם בכל מדותיו ששים ושמחים לעשות רצון קונם וזהו שאחז"ל האבות הן הן המרכבה ונקראין אבירי לב כי כל אשר נגע ה' בלבבו לעבדו בלבב שלם צריך להיות אביר לב כעורב ואכזר על עצמו ועל בני ביתו ולבלתי ליבוש משום אדם ולא לירא יראה רעה בלתי לה' לבדו. ובהתאסף ראשי עם ויתאחדו איבריהם לעבוד את האדון ה' צבאות יקראו בשם עדה קדושה שהם עדים על הבורא ב"ה וב"ש כי לו לבד נאה הגדולה והתפארת ושימסרו כאו"א נפשו ורוחו וטהר ידים יוסיף אומץ ועוז ותעצומות למלאות רצון הבורא יתעלה זכרו וע"ז עוררנו בתוה"ק ויקהל משה וגו' (שהדעת) (שהוא הדעת אליו) נקהלו העדה הקדושה השרידים אשר ה' קורא אותם עדה ונתאספו לעשות ששת ימים לברוא עולם חדש בזרועות עולם לנטוע שמים וליסוד ארץ. ומלאכת המשכן נפרש במקום אחר כשיסכים הבורא ב"ה:

השמטה מפ' ויקרא. ויקרא אל משה וגו' אלף זעירא הנה המשכילים יבינו וידעו כי כל מי שעובד לבא למדריגה להיות עניו אין גאות גדול מזה והוא שפלות גדול כי תאוה נפשו לעלות בגרם המעלות אכן ענין העניוות הוא כאשר ישעה האדם אל עושהו להתבונן בגדלות הבורא ית"ש ומה רבו טובותיו עליו בלתי מחוייב בדבר. הגם שהכעיס לפניו

פעמים רבות אין מספר האריך לו אפו וכמ"ש ע"פ לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים ויכיר ג"כ שפלות עצמו. אזי יהיה רש ונקלה נבזה ונמאס בעיני עצמו ולא יוכשר בעיניו להספיק לו כל עובדותיו בתורה ומע"ט שיצא בזה ידי חובתו וכמ"ש דהמע"ה ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני וגו' והגם שמצינו אצל מרע"ה אע"פ שהיה עניו מאוד מכל האדם מ"מ דבר דברים הנראים כגאוה כמ"ש אנכי עומד בין ה' וביניכם וגו' כי יראתם מפני האש וגו' ומי שאינו בבחינה זו הוא סבור שדבר כן כמתפאר ולגאוה יחשב וחלילה לחשוב כזאת על קדוש ה' רק בזה היה נותן שבח והודיה להשי"ת אשר האציל עליו טובות הללו וע"כ כשעמדו הישראל על הר סיני היו כולם ענוים בעבור שהיו בבחינת גדלות ויגבה לבם בדרכי ה' שהיה הכל בפומבי ובפרהסיא וכפי המיועד לנו לעתיד לבוא והיה עיניך רואות וגו' ולא יכנף עוד מוריך ולא היה אצלם קטנות כלל. ומחמת זה לא היה יכול לכתוב שום אות קטן משא"כ אח"כ כשנפלו ממדריגתן וכמ"ש ולא יכול משה לבוא אל המשכן כי שכן עליו הענן רק שנעשה לו כמין שביל ואז היה רק משה לבדו עניו לכך כתיב א' זעירא ואפשר שאם היה כתוב אח"כ ג"כ תיבת ויקרא היה ג"כ זעירא אם לא שנ' שבוודאי כמה פעמים חזרו למדריגתן ורגלי חס חסידיו ישמור כי לא ידח ממנו נדח:

שואלין ודורשין קודם לפסח שלשים יום רג"א שתי שבתות וכו' צריך לשית לב על ענין מחלוקותם ואיך שייך פלוגתא בזה כי אם הלכות החג רבו פארותם לא יספיק זמן קצר לבארם וללמדם וכן להיפך וגם לפי שכלו של הדורש והנדרש בין רב למעט אבל הענין הוא שאחז"ל שיש חילוק בין שבת ליו"ט כי שבת משמיא מקדשי ליה ולכך אין אומרים מקדש ישראל והשבת רק מקדש השבת אבל יו"ט ישראל מקדשי ליה ולכך אומרים מקדש ישראל והזמנים וכמ"ש שאלו מה"ש אימתי ר"ה וא"ל אני ואתם נלך לב"ד הגדל וגו' וביאור הדבר כי בשבת יש אתערותא דלעילא שבכל ע"ש יורד קדושה יתירה מלמעלה והחכם עיניו בראשו להדבק ביראת ה' הוא מרגיש בע"ש לפנות ערב בתוספת קדושה שמקדשין אותו מלמעלה וע"כ נאמר ראו כי ה' נתן לכם את השבת שהוא ענין נרגש למראה עינינו ולכך המתין משה בצוואת יום השבת כי רצונו הטוב היה שמעצמם יכירו וידעו כי מאתו היא קדושתם ועל מנוחתם יקדישו וכו' משא"כ ביו"ט הוא אתערותא דלתתא ולכך נקראין מועדי ה' שהקב"ה מתייעד עמנו ואנחנו ממשיכין קדושתו עלינו ובנוהג שבעולם כשמכניסין אורח הגון צריכין להכין א"ע במטה כסא שלחן ומדור לפי כבודו. כמו כן אנחנו אלה פה היום בהזמנה תליא מלתא וחל עלינו לקדש לב ורוח נכון לקבל טהרת הקודש ליום מועד כי יערה עלינו ממרום רוח נדיבה

לאור בנועם אור החיים. והנה רבן גמליאל שהיה צדיק גדול וקדוש ה' מכובד וכפי ענוותנותו היה סבור שכן הוא מדת כל אדם והיה די לפי ערכו בהכנת שתי שבתות קודם החג. ועכ"פ הכנה צריך כי מי שאינו מייגע א"ע בעשיית המצות אינו יכול להרגיש טעם מצה. וגם מי שסבור בדעתו כי הוא יעבוד את השי"ת הוא שוטה כי מה עבודתו נחשב נגד עבודת המלאכים ושרפים וכו' והכל לא נחשב נגד האין סוף ב"ה רק העיקר הוא הרצון והתשוקה ועל זה יורה אופן ההכנה לקדש איבריו וכל מאוייו להיות כלי קבול שפע הנשפע עליו ע"י עשיית המצו' אבל חכמי' שפטו על רובא דעלמא אשר במחשך מעשיה' בכל משך השנה וצריכין זמני' טובא להכנה הלזו וע"כ פסקו שצריכין להתחיל ל' יום מקוד' ומאז יתחילו בתוספו' קדושה אשר יום יום יעמס עליהם והבא לטהר מסייעין לו לגשת אל הקודש פנימה וישמח ה' במעשיו:

השמטה מפ' תצא כי בחפזון יצאת ממצרים איתא בגמרא חד אמר חפזון דמצרים וח"א חפזון דישראל הנה חפזון דמצרים יתכן בעבור שאין בית אשר אין שם מת והבהילו לגרשם בהחפזם. אבל חפזון דישראל צריך ביאור על מה ולמה נחפזו והענין הוא כך שלש פעמים פתח לנו השי"ת שער אמונה שנשער בדעתינו אמונת אלקי עולם ה' באמת ובתמים כמו ששיער אברהם אבינו בעצמו כשהכיר את בורא שיש מציאות אלקות והשליך אחרי גיוו כל הדעות וחכמות הזרות של בני דורו נמרוד וחביריו והיה הדבר קשה עליו מאוד להגיע אל האמת עד שנגלה עליו הקב"ה וצוהו לילך להארץ הקדושה ובעבור שהיה מפחד תמיד שלא יסוג אחור ויפול ממדריג' ומעלה שהגיע אליה לזאת שם עצות בנפשו ועשה לו פעם סייגים וגדרים. כי כל המצות הם סגולות כמו מצות ציצית שהיא סגולה לבל יתורו אחרי לבבם ועיניהם סרסורי דעבירה ומצות תפילין הוא סגולה שנ' בה למען תהיה תורת ה' בפיך וכל למען סגולה הוא כמו למען ירבו ימיכם וגו' ותפילין ג"כ מסוגלים לתורה. ובדרך הזה קיים כל התרי"ג מצות והוקשה לו הדבר. עד שבא יצחק אבינו שהיה מדתו בגבורה גבר בכולא ומי יוכל להכריע בין שני צדיקים קדושים כאלו ומבין שניהם יצא יעקב שהי' שלימא דאבהן ולא עסק רק באלוקיית והיה רק יושב אוהלים ככל החזיון הזה הוא ענין יצי"מ לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים אף כי בכל דור ודור מימות א"א עד עכשיו אין יום שאין בו יצ"מ ממצרים ההולך וסוער להדיח את כל הקרב אל משכן ה' ולדלות שכל בינת האדם הישר הולך מלהסתפח בנחלת ה' והקב"ה ברחמיו מצילנו מידם נותן לנו עוז ותעצומות לעשות חיל הרבה לנו תורה ומצות ולא נסוג אחור ממנו וענין יצ"מ בעת ההיא היה פועל דמיון מיד ולדורות רק שבאותו פעם היה הדבר במעשה ובאמת התורה היא נצחית. וע"כ

כשהיו ישראל במצרים לא ידעו את ה' והיו בקטנות גדול עד שאמרו עליהם מלאכי השרת הללו עע"ז והללו עע"ז ולא היו עע"ז בפועל ממש לעץ ואבן. רק שלא היתה אמונתם שלימה באמת ובבטחה. וכאשר בישר אותם בשורת הגאולה נאמר ויאמן העם כי נגלה עליהם ממה"מ בכבודו ובעצמו ונכנסו לגדלות ודביקות גדול. ובעבור זה נחפזו מאוד מחמת התשוקה הגדולה באור פני מלך חיים ולא שתו עיניהם על האכילה ועניני העוה"ז ולא עשו להם צידה. וזה היה חפזון שלהם כי רוח ה' נססה בהם וגורשו ממצרים מכל הקטנות ומכל החומריות והזוהמות. וזה היה ההערה הראשונה ששפך הבורא ית"ש את רוחו עליהם להטות לבבם אליו אחרי הדברים והאמת האלה נשאם על כנפי נשרים מרעמסס לסוכות ארבע מאות פרסה ולבעבור נסותם צוה להם לחזור לאחוריהם וחזרו עד בעל צפון שהיה מקו' טומאה ונעשה באיזה חכמה מוטעת שהמצריי' אמרו עליו קשה יראתם ועי"כ נכנסו שנית לקטנות השכל כי המקום גורם ולמען שלא יפלו ממדריגתם דבקו עצמם ביראה וזה היה בתומכי נפשם לבל יסוגו אחור וגם אחרי כן כשחנו על הים היו בצרה גדולה וכמעט נטיו רגלם שנחלקו לכיתות ומהם שאמרו חדל ממנו ונעבדה את מצרים כמ"ש בתרגום יונתן. וע"כ אמר הקב"ה למשה דבר אל בנ"י ויסעו ואמרו בזה"ק דבעתיקא תליא מלתא פי' שאמר להם שיסיעו עצמם ממחשבותיהם ודיעותיהם שהיה להם עד הנה שעדיין אינם בשורש האמונה באמת כראוי ובשמעם כך נבהלו מאוד והתחילו לטבוע בים ונכנסו לאמונה שלימה והגיעו אל האמת. וע"כ נאמר וירא ישראל את היד שהוא ישראל סבא והוא הזקן המרחף על בנו כנשר יעיר קנו:

לפיכך אנחנו חייבים להשים עינינו ולבנו על כל הנסים והנפלאות שעשה לנו אב הרחמן והנה קריעת י"ס לא היה לרחבו רק באותו צד שירדו שם עלו והלכו בעיקום שבעבור זה כמה שוטים שקלקלו חשבו שהיה בדרך הטבע שנקרש הים וכדומה. אבל הרמב"ם בס' המורה כתב שכל הניסים הוא יכול להכניס ולייחס את הטבע חוץ מקריעת י"ס ויש בזה חכמה גדולה במה שייחס הניסים אל דרך הטבע. והים לא נתבקע עד אשמורת הבוקר. ואיתא במדרש ושלישים על כולו שכנגד כ"א מישראל לקחו המצרים ל' והם לא ידעו מאותם שמתו בימי אפילה וא"כ לקחו עם רב וכשעלה האחרון שבישראל ליבשה ירד הראשון שבמצרים להים ונס זה גדול מאוד איך הלכו כל ההמון הרב הזה בשעה לים ובאמת על הישראל אין החידוש כ"כ שהם הלכו ע"י הענן שיוכל למהר דרכו ואין שיעור אבל על קפיצת הדרך של המצרים. אתמהה:

השמטה מדרושים לפסח:

לגוזר ים סוף לגזרים כל"ח איכא למידק דהו"ל למכתב לבוקע י"ס לבקעים, או לקרוע י"ס לקרעים כלישנא דקרא ומהו לשון גזרים וגבי א"א נאמר ויבתר אותם וגו' בין הגזרים האלה ושם שייך שפיר לשון גזרים כדרך כורתי ברית שמקבל עליו לקיים גזירת חבירו וחבירו מקבל על עצמו לקיים גזירתו וכמו כן ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית לתת לנו את ארץ כנען לאחוזת עולם ולעמוד לנו בכל עת צרותינו ולגאלינו גאולת עולם. ואנחנו נקיים גזירותיו ומצותיו ותורותיו. אבל הכא מאי כריתות ברית איכא ע"ק הא קריעת י"ס לבדה לא היתה טובה לישראל רק מה שנ' להלן והעביר ישראל בתוכו וגו' וזה אומר מלאך אחר. ועוד מהו כל"ח. וכי חסד זה לעולם הוא. אמנם כן הוא שבכל זמן יש יצ"מ וקריעת י"ס ואין בעל הנס מכיר בניסו והנה העולם כמנהגו נוהג סדר המפרש בים סמוך לשפת הים אינן צריכין להשמר כ"כ ממכשולות ורדיפת המים עד בואם לאמצעות המים צריכין שמירה מעולה והשגחה גדולה לבל יתנגפו בהנהגת הספינה ואחר עברם לשלום בהגיעם לשפת הים השני גם שמה ילכו לבטח דרכם אין שטן ואין פגע רע. וכמו כן הוא בהולדת האדם שתינוק קטן אף שיש לו יצה"ר מ"מ אינו חוטא ואם ילמדוהו מושכלות יהא נקל להבין יותר מן הגדולים ומעת היותו לאיש כל עוד שיבוא בשנים אף שיתגבר על יצרו ויכניע תאות לבו מ"מ הוא עלול לחטא יותר עד אח"כ בהתקרבו לימי הזקנה ישוב כימי עלומיו ויתרחק מן העבירה וטעמא דמלתא כי בצאתו מרחם אמו עדיין אינו מוגשם כמו כן שאינו רחוק הרבה משכל הפועל ומחצב נשמתו וכאשר יבוא בשנים הוא מתגשם יותר עד הגיעו לימי ירידה ישוב כימי קדם ויצה"ר פסק ממנו והנה למעלה מגלגל השמש אינן נופלים תחת הזמן כי כל מה שאנו מונים ימים שנים חדשים הוא ע"י שני המאורות ובתורה לא נכתבו נקודות רק נמסרו בע"פ ויכולין אנחנו לקרות ימים בפת"ח שנים בחול"ם ואיתא בס' יצירה שיש י"ב מנהיגים בנפש שכל א' מנהיג בחודש א' בשנה כגון שיחה שמיעה הילוך וכו' והם תלויין בי"ב פשוטות ה' ו' ז' ח' ט' י' ל' נ' ס' ע' צ' ק' שכל א' משמש בחודש שלו כמ"ש המליך אות ה' בשיחה וקשר לו כתר ניסן בשנה וכו' פירוש לפמ"ש שהקשה בזה"ק כיון שהמצה מביאה האדם לידי קדושה גדולה א"כ למה אין אוכלין מצה כל השנה כולה. ותירץ בס' החינוך שהיה הדבר טורח גודל והלואי שנשמור הז' ימים כהלכתן ולזאת נתחלקו תנועות האדם בכל חודש תנועה אחרת ושעל פיהם יתנהג כל השנה שאם לא יתקן בחודש הזה התנועה המשמשת אזי הוא מעוות שלא יוכל לתקן עוד וחודש ניסן מיוחד ומסוגל לתקן השיחה וע"כ אמר ומצוה עלינו לספר ביצי"מ ולכאורה אינו מובן שלשון סיפור אינו שייך רק בדבר חדש שלא ידע חבירו עד הנה ובאמת אפי' כלנו חכמים ונבונים מצוה עלינו לספר וכו' אבל

הכוונה הוא שכל סיפורי חודש זה יהיה רק לספר תהלו' ה' ולתקן ברית הלשון וזה נקרא כריתת ברית לכרות ברית אמת ויציב עם הבורא ב"ה לבלתי דבר דברים בטלים אשר לא לה' הנה רק בדבר א' יקום לעולם והתנועות האלה נקראין ימים בפתח וכן בכל חודש צריך לכרות ברית אמת עם הבורא ית"ש על התנועה המסוגלת לתקן באותו חודש וז"ש לגוזר י"ס לגזרים שאנחנו כורתים ברית על הימים האלה והחסד הזה הוא מעולם ועד עולם:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם